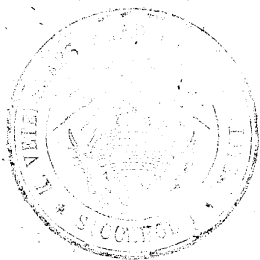
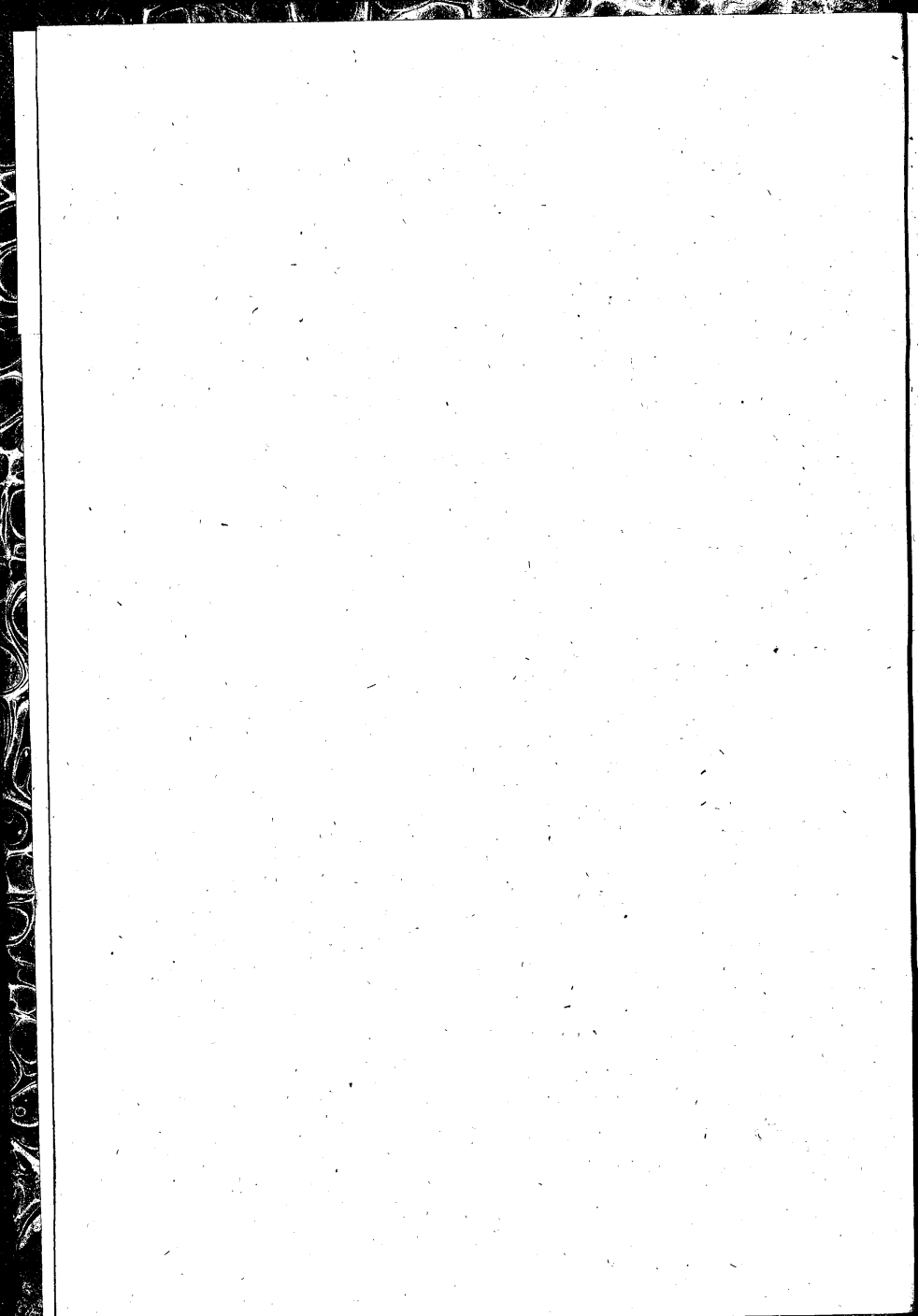


Kungl. Vetenskapsakademiens
Bibliotek
STOCKHOLM

A. L.
Tidskr.
Sv.





S V E A.

T I D S K R I F T

f ö r

V E T E N S K A P O C H K O N S T.

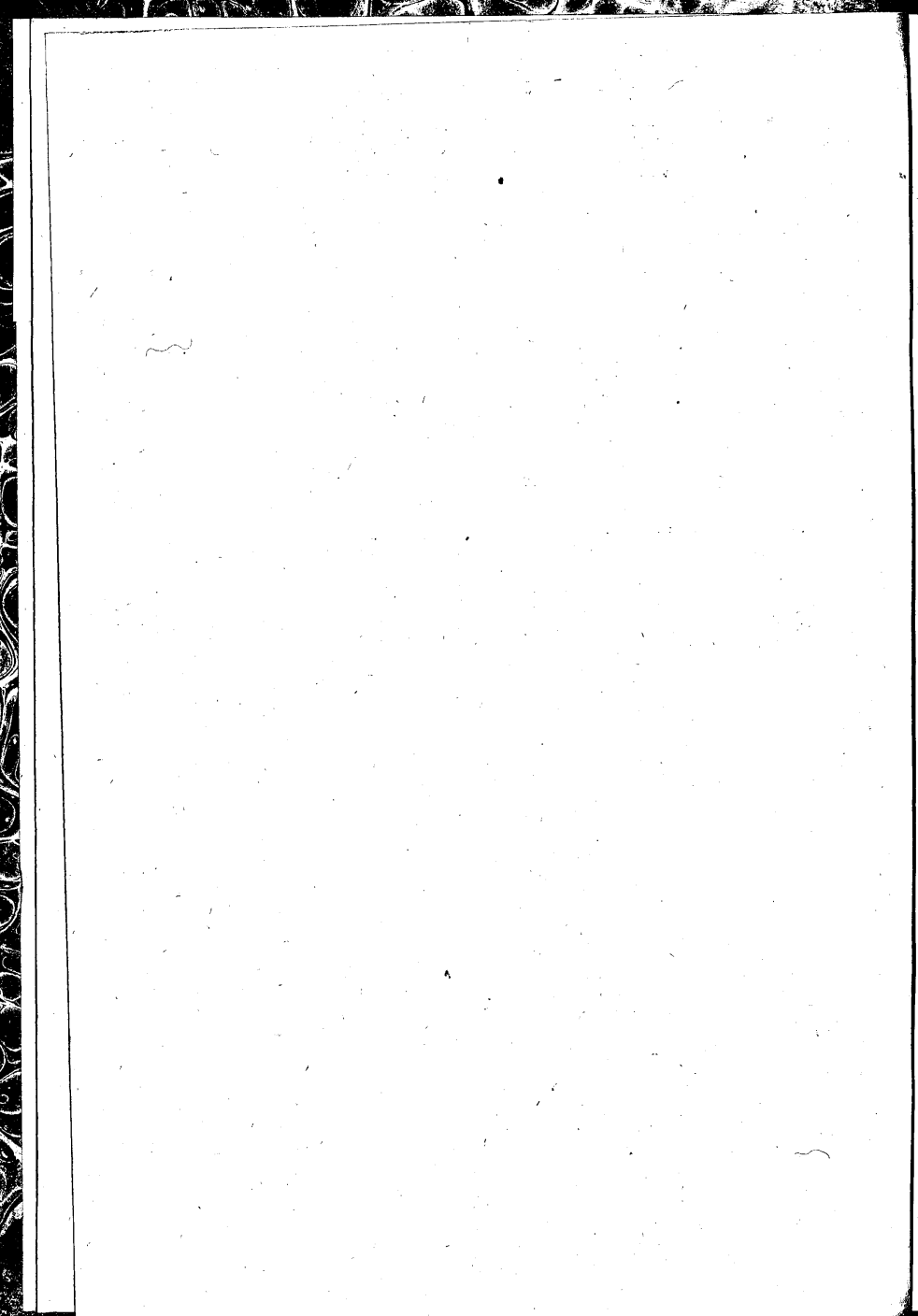


FEMTE HÅFTET.

U P S A L A

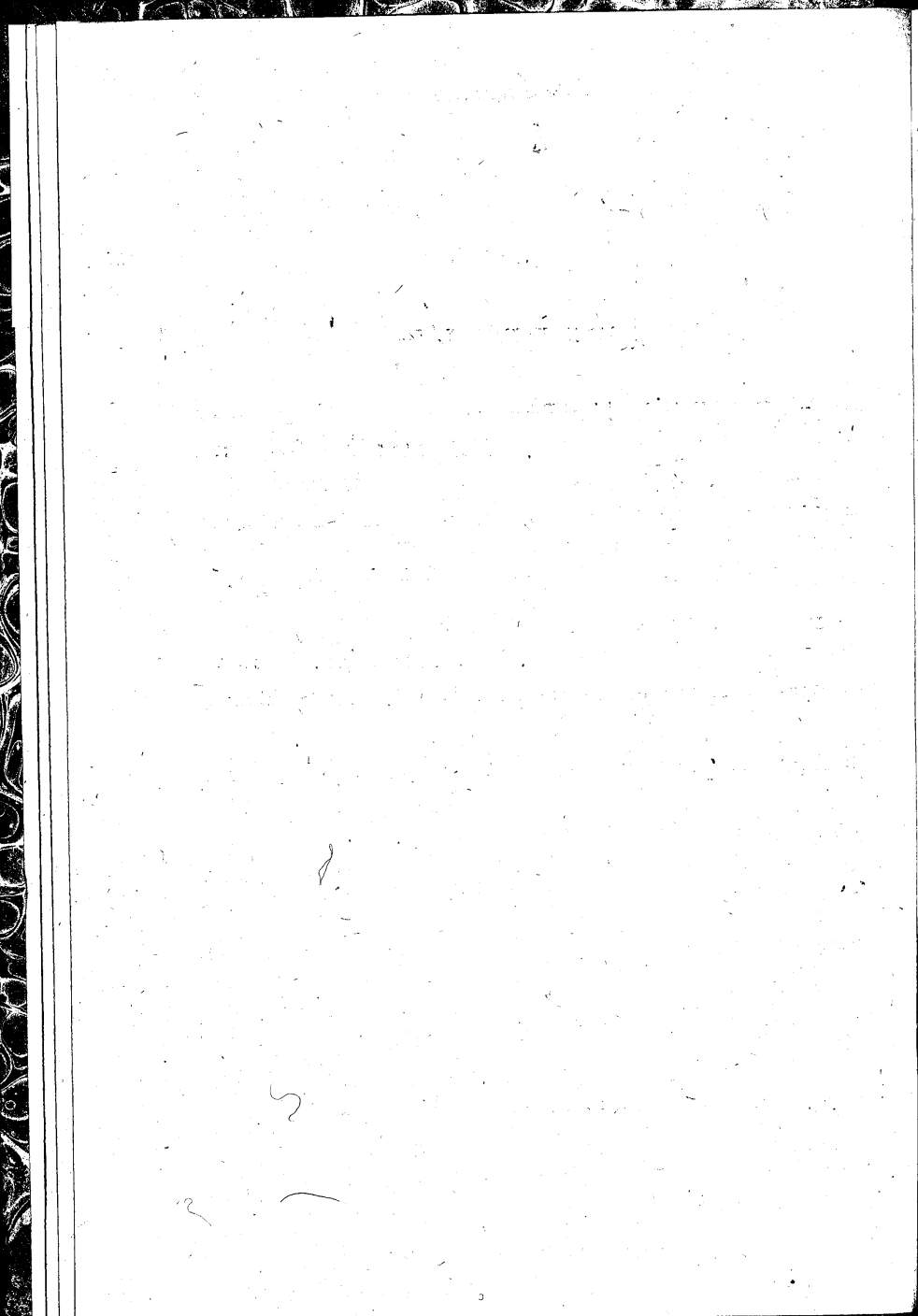
P a l m b l a d & C.

1 8 2 2.



I N N E H Å L L.

- I. *Den Blinde vid Bommen.*
Af F. M. FRANZÉN. Sid. 1.
 - II. *Linné och Hans Vetenskap. Ett Bidrag till Fäderneslandets Vetenskaps-Historia.*
Af G. WAHLENBERG. 69.
 - III. *De Europeiska Folkslagens Håfder före Herodotos.* Af W. F. PALMBLAD. 151.
-



DEN BLINDE VID BOMMEN.

Var det af samningen sjelf ett besök i himmelsk för-
klaring *)

Eller en sminkad larf, hit sänd af svärmande vantro,
Eller af hycklande svek? Vid de frågorna, Brahe i lägret
Tankfull teg, och ilade ut den flydda i spåren.

Fåfångt skulle likväl han sporrat sin hingst, om den andras
Luftiga flygt ej mötts af en bom: Väl ville den hvite
Svinga sig öfver, men stod, då han kände den tyglande
händen.

Nu är den himmelska härigen! skrek gossen vid bommen,
Blickande upp med beundran och fröjd; men utan att
öppna

Sprang han sin Herre till mötes, hvars steg af händer-
na styrda;

Mätte ur hyddan sin väg. Ej öfver hans ögon var någon
Molnfläck synlig, och själen i dem än talte till andra,
Sjelf beröfvad likväl allt ljus, förutan sitt eget.

Fram till den ridande förd, begynte den blinde sålunda:

Fremling! jag hörde din röst, då du for. Vid dess
himmelska välljud

*) Se Svea, 3 Häfter s. 104-106, 115-118.

Ville jag tro, som de andra, ditt hem på jorden ej finnas:
 Dock en dylik klang af naturlig musik, af en inre
 Själsharmoni, en gång förut jag hörde i Böhmen.
 Likheten slog mitt öra på stunden. Förlåt. Är det landet
 Icke ditt Fädernesland?

Jo, svarte den unge, om något
 Fädernesland mer fins för dem, som föddes i Böhmen.

Känner du Grefve von Stein? fortfor den blinde.

Hans maka

Står för min syn då du talar. Min syn! hvad säger
 jag arme?

Ja, en syn härinne för mig framställer i taflor

Allt hvad jag fordom sett. Hvad jag nu ej mera kan
 skönja,

Lånar af dem en skepnad. Din bild jag mig målar af
 hennes.

Är du ej deras son — eller, vågar jag säga det, dotter?

Far jag vill, så förlåt en blind, som dömmar med örat

Endast, och famlar sig fram med gissningar. Ofta,
 hvad andra

Icke med ögonen märkt, det märker den lyssnande väktarn

Här vid min kind, nu mer än förr mig trogen och
 vaksam,

Sen jag förlorat de seendes tjänst. Ja, ofta i tysthet,

Obemärkt bland mängden af folk, som stannar vid
 bommen,

Fångar jag upp i ett ord en historie, eller ett anslag.

Derföre står Herlicius här i rop för en spåman
 Utan sin skuld, som förut, då i världen han nämndes
 och syntes.

Glad i min Faders namn, jag helsar dig, sade den unga
 Hoppande ned af sin häst, och tryckte den gamle i handen.
 Icke jag väntat, att här se dig, om hvilken vid hofven
 Täflades för, då läkare, skald, stjernkunnig och skrift-
 lärd,
 Äfven den hemliga vishetens dyrk du troddes ha funnit.

Undan det stormiga haf, der man än åt stjernorna
 lyftes,
 Än i en afgrund sänks, jag gläds, att i hamnen mig dölja,
 Sade den gamle. Han lefver då än min i glädjen och
 sorgen
 Präfvade ungdomsvän, Gref Stein.

Ack! svarte den andra
 Bleknande; endast i dag, ej i morgon vi lefve i Böhmen.
 Bär jag väl sjelf mitt hufvud ännu? Har ingen af Kejsarns
 Bödlar i munkdrägt burit det bort? Så frågar der mången.

Väl har jag hört om en ny förföljelse, sade den
 gamle;
 Dock har jag tryggat mig öfver min vän, då han faran
 tillförne
 Lyckligen undgått: först när Thurn, hans frände, ur
 fönstret

Kastade ut tyrannitt med dess två välfödda ministrar;
 Sedan då Fredrik föll och de, som under hans solsken,
 Kort som det var, kring honom sig trängt, bortblåstes
 af stormen.

Undangömd på sitt gods, då han ej deltagit i statens
 Skakningar, njöt ju din Far beskydd för sjelfva sin kyrka,
 Ånskönt alla, der ej vigvatten, rökelse, vaxljus,
 Allt det påfviska spelverk fanns, tillslötos för alltid.

Hör hans öde, men sätt dig förut. Hon ledde den
 blinde

Under en alm. De satte sig ned; och medan de talte
 Qvittrade då och då en vinterfågel i toppen,
 Kär för den gamle, hos hvilken ännu, då de öfrige
 flydde,
 Han allen blef kvar i den mörka och kyliga tiden.

Allt sen Hjelten, sade hon, steg på stranden af
 Tyskland,

Är en förvandling skedd hos min Far i sinne och lynne.
 Stilla, försiktig och vek i de år, då kraften och modet
 Brusa hos andra, han nu i de svagare, såsom en yngling
 Brinnande störtat sig fram, att dö för den heliga saken.
 Redan i fängelse förd, hvad annat af Ferdinands grymhet
 Kan han förvänta, än döden? För tre sina söner han
 beder,

Icke för sig om nåd. De fängslades jemte den gamle,
 Sedan de yttrat som han, det hopp, att vid handen af
 Gustaf,

Böhmen skulle igen upprätta sin thron och sitt altar,
 Hvila på egen grund, och blomstra i ljuset från himmeln.
 Detta likväl, blott såsom ett steg till egentliga målet,
 Tänker han sig. Han tror, det antichristiska väldet
 Nära sitt fall; Han tror den nordiske hjälten från himlen
 Sänd som ett medel dertill. Du vet —

Ja, hela hans drömbild
 Känner jag, sade den gamle. Han väntar, ett ljusets
 och fridens

Rike på jorden, der Gud, som menniska låter ånyo
 Se sig, dock ej som förut, i en ringa och lidande skepnad,
 Utan i all den makt och härlighet menniskosonen
 Genom sin seger förvärfvt på jorden såsom i himlen,
 Hvad i en skuggbild blott, och den besläckad och bruten,
 Skymtade fram, då Gud ett folk till sitt eget bestämde,
 (Hvilket likväl ej blott af den eviga kärlekens huldhet,
 Utan af menskliga släktets förderf är en stående spegel;)
 Hvad af Moses efter den syn han hade på berget,
 Blott i ett utkast tecknades groft; hvad Profeterna sedan
 Skönare sågo på moln med glödande färgor sig måla:
 Detta han tror en dag, och det snart, fullkomnas på
 jorden

Genom en verldsmonarki af Messias, som kommer ånyo,
 Icke till verdens dom och förstöring, såsom vi andra
 Vänta hans ankomst, utan förut att i tiden regera.

Ja i det hoppet han lefver och dör, tog åter den unga.
 Hela hans själ är full deraf. Som en växande låga

Tår den ock kroppen. En dag, då jag kom till honom
i häktet,

Nästan boende der, jag såg i hans ögon och kinder
Feberns brand, och kände dess slag i den darrande handen.
Sedan han sport mig om allt det nya jag visste om kriget,
Fästes hans blick på en bild af Gustaf och smälte i tårar.
Ja, utbrast han förvirrad i uppsyn: "Hjeltten är riktigt
Målad, men icke hans häst. Hvit måste den vara för
honom

Ty han banar ju väg för den Höge, som kommer med
ljusets

Hvitt berustade kämpar. Du ser den dagen, min Dotter!
Himmelen öppnar sin port, och dess här nedstiger på
jorden.

Ej blott sköldar och spjut, och harnesk glänsa af silfver,
Utan ock hästarna skina, som snö. För det skenet allena
Flyr all mörksens makt, då Han kommer, och hämnarens
vinpress

Trampande går, att sin thron intaga, som Konungars
Konung,

Han som var död och är lefvande. Si, en krona af alla
Verldens kronor tillsammans han bär, och hans mantel
är purprad

Genom hans blod; ty hvit är eljest hans skrud, som
de andras.

Bör ej hans häröld bära hans färg? Ett hvitt regemente
Vet jag att Konungen har, en utvald tropp. — Theodora,
Hör! du är ensam fri: mine hurtige söner i bojer
Sucka med mig. Tag då den yngstes klädnad och vapen,

Sätt dig på springaren opp, den hvite Araben, jag äger;
 Far till hjelten med den. På den skall han hålla sitt seger-
 Intåg här. Då gån J ur hus och fångelser alla,
 Honom till mötes, Bort med bål och bilor från torgen.
 Strön ut blommor och löf. Hör! hör! det ringer i tornen.
 Kyrkorna öppnas igen, som de svarte kring Kejsarn

så länge

Stängt för er arma. O! gån dit in och lofven den Högste.”-
 Nu af David en psalm, om glädjen ått träda i Herrans
 Heliga gårdar och hus, ifrån hans läppar sig utgöt.

Under den sömn, som följde hans yrsel, behaglig och
 stilla

Trodde jag honom ha glömt sitt bud. Dock, sedan han
 vaknat

Sansad och lugn, han böd mig utanför fångelsets fönster
 Visa mig stigen till häst. I bland mina bröder på landet
 Öfvad förut i ridderlig lek, jag kände mig lifvas

Både af dotterlig pligt och af glädjen, att Gustaf få skåda.
 Redan hade vi sagt Farväl, då han efter mig ropte:

”Icke han sjelf likväl är den rätte, som kommer på hvithäst,
 Säg honom det, mitt barn, ehur ”Saufärdig och Trofast”
 Äro hans namn också, ty med rätt han strider och döm-
 mer;

Så är han värdig att gå med sitt svärd för den him-
 melske hjelten,

Hvilken sitt namn bär skrifvet på pannan, ett namn
 öfver allt namn

Ordet, så heter han, ordet i Gud och Gud uti ordet”

Midt i hans villa, hvad stråle af ljus! utropte den gamle.

Ordet i Gud från evighet var; för de trogna i tiden
Gud uti ordet är. Vansinnige lära oss visa.

Medan de talade så på den höjd, som den blinde
bebodde,

Sporades i nejden omkring, att Engeln, som synts på
den hvite,

Visat sig åter. Från gård till gård, sig samlade flockvis
Qvinnor och män och ropade: se! han besöker den blinde.

Häpen att höra det ropet och se den kommande skaran,

Sprang Theodora till häst och ärnade fly, då i tygeln

Grep för henne en hand och en röst befallte att stanna.

Brahes hand det var och hans röst, som nu saktare sade:

Dödlig är du som vi; förklara dig, säg hvad betyder

Allt det bländverk här, med hvilket du hopen bedårar.

Icke bedårar dem jag, ej mer än en bild af Maria
Hopen, som tillber den. De bedraga sig sjelfva med
yantro,

Svarte hon stolt och from på en gång, af de sårande
orden

Bragt ifrån sin förvirring. Bedrar jag mig icke, (Hon
fortfor)

Är du ibland de främsta, som omge Svenskarnes Konung.

Väl! så ber jag, att du bär fram till honom mitt budskap.

Låt mellertid af din vink den trängande skaran för-
skingras.

Stigande af, hon tog den glänsande fålen vid bletslet,
 Ledde den fram, med de ord: Se här en bild af det höga,
 Rena och brinnande mod, som egnar en kämpe för ljuset.
 Böhmen har sändt den hit åt hjälten, som hämnar dess
 frihet.

Ej kan Gustaf i nöd ohulpet lemna det landet,
 Der en Huss stod fram, för Luther, en sanningens
 Härold,

Der mot verldstyraniet sig främst appreste ett manligt;
 Adelt och trofast folk. Betryckt af den största bland
 sorger,

Sorgen att se i en rättvis strid sig plötsligt förlora,
 Ej blott sin egen sak, men mensklighetens och himlens,
 Har det likväl sitt mod ej fällt. Det bereder sig hemligt
 Under sitt blodiga ok, att på nytt för sin tro och sin
 frihet

Gripa till vapen, så snart blott Svenskarna nalkas dess
 gränsor.

Bringa du ädle dess bön till din Konung, jemte den
 Hvite;

Bäre han dit i triumph den af himlen bestrålade häm-
 narn!

Hästen är värd, att bära en Konung. svarade Brahe;
 Dock ej på gåfvan blott man ser, men på gifvaren äfven.
 Innan jag tar den emot, bekänn: Är du skickad af
 Waldstein!

Yngling! du hör till den flock af de ädlaste ätter i Böhmen,

Hvilka han drar i sin tjenst och fäster omkring sig i
tjusning

Genom sitt hofs, sitt namns, sin persons förblindande
storhet,

Genom de kongliga skänker han ger, och de större
han lofvar.

Väl kan det språk, du för, ej talas hos Försten af
Friedland.

Dig det lärde en Prest i hans sold; och du lånar dig
dertill?

Du, med en sådan själ i din uppsyn! Vore den sann
blott!

Riddare! svarte hon lugn. I landets, icke i eget
Namn, har en dess vän sändt gåfvan, och nämner
sig icke.

Icke åt sig begär han något. Kanhända han redan
Hunnit dit, der intet behöfs, hvad jorden förlänar;

Dit förtrycket ej når, ej heller det hämnande svärdet.

Under den suck, hon drog, dess barm sig häfde i
vågor,

Märkta af Brahe, hvars ögon från dem åt anletet höjda
Mätte dess hela gestalt med förvåning och tjusande
upptäckt.

Rodnande djupt för hans blickar, som snön för den stigande
solens,

Sade hon. Möt mig i Böhmen en dag, och låt mig i
striden

Följa dig der. Då pröfve du sjelf, om jag sålt mig åt
 Waldstein,
 Eller lärt mig att hyckla ett språk, som mitt hjerta
 förnekar.

Icke till vapnens bragd naturen synes dig ämnat,
 Svarade Brahe, som nu förstod den hemliga dragning,
 Hvilken han genast känt till den underbarligen sköna.
 Såsom en fridens Engel en dag du mig möte i Böhmen.

Riddare! ropte den blinde, du sagt ett ord, som
 betyder
 Mer än du tror. Der kriget begynts, der slutas det
 äfven.
 Verldens frihet och fred i Prag eröfras af Svensken.
 Minnens en dag, då det sker, att det sade den blinde
 vid bommen.

Är du en Siare? sporde med half bespottelse;
 Riddarn;
 Half, ty den gamles gestalt och uppsyn väckte hans
 vördnad.

Siare! svarte han; ja, fast blind, jag ser hvad i tiden
 Alla ej se. Jag ser af det land, åt hvilket i stormen
 Stretar det skakade skepp, en hägring; ser det i molnen
 Spegla sig ren. Tillförne en blick åt en fjermare framtid
 Sände jag ut i ett blad *), för christenheten mot Islams

*) Miles Anti-Turcicus. Om i denna, eller de andra Herlicii skrifter, är något slags värde, känner jag ej, så vida jag aldrig läst

Blodiga måne, och blef försmädd! Så drog jag mig
undan,

Nöjd att trösta mig sjelf med min utsigt, eller min insigt,
Vågar jag säga; ty icke med svartkonst söker jag kunskap,
Utan med tro på en plan i det hela af menniskoverlden
Under betraktelser öfver den ked, som binder dess delar,
Dock ej hit hör talet derom. Jag ville dig säga
Också jag ett ord åt din Konung, rörande Waldstein,
Om hvars ränker du nämt. En dag med hans förstliga
helsning

Kom till mig hans förtrogne Sesina och sporde i tysthet,
Hvad min forskning förnam om hans framtid. Fordom
vid hofven

Hade jag vist i de nyss uppfuuna, med häpen för-
våning,

Såsom ett trollverk, skådade glas, stjernhimmelens under,
Äfven en narrs horoskop, jag bekänner det, ställde jag
stundom,

Gycklande. Så ibland stjerntydare blef jag beryktad.
Derföre kom, med ett ord, Sesina och ville för Friedland
Veta, hvad stjernorna sagt om hans storhet. Skapa-
rens storhet,

Svarte jag, viste de mig, ej dödligas, medan jag kunde
Än med min blick uppfånga en skymt af de hvälfvande
verldar.

Den han sökte, likväl fann Hertigen sedan i Seni.

dem. Jag har lånt hans person emedan den fans i Pommern vid den
tiden, och behandlat den för mitt ändamål med poetisk frihet.

Denne, som sett förut hans Hertigdöme deruppe,
 Nu af Jupiter ser det förbytt till ett Konungarike.
 Jupiter är den Gud, som Friedland aktar och tillber.
 Under dess strålände hägn han ser den Böhmska kronan
 Glindra i skyn, beredd att sänka sig ned på hans hufvud.
 Gustafs lyckliga svärd för sin afsigt hoppas han vinna.
 Väntande blott, att se i ett stort afgörande fältslag
 Segren för honom bestämd, för att resa sin fana i
 Böhmen,

Bjuder han Gustaf sin hand, som denne ej torde förakta;
 Ty den man, som en här för Kejsarn skapte af intet,
 Möjligen kan också mot Kejsaren skapa en annan.

Må han tjena vår sak, men ej vänta att Sven-
 skarne tjena

Hans förrådiska hämd och förmätet stämplande högmod,
 Svarade Brahe. Jag ser, tog åter den blinde till orden,
 Brahe är värd sitt blod, och värd att hans minne med
 Gustafs

Träder ibland odödliga fram. Alexander den store,
 Hvarföre kallas han så ännu? För sin plan, att i verlden
 Sprida det grekiska ljus. Mer stor i den christna hi-
 storien

Gustaf skall stå, och der hans Ephestion delar hans ära.

Gubbe! det hörs ännu, att du vistats vid höf i din
 ungdom,

Yttrade Brahe, men säg: hur känner du mig?

För mitt öra

Sade han, är du bekant, altsedan ditt ljudande makt-
språk

Här vid skogen, hvarur ett tjog Croater dig anföll,
Tvang dem att fälla gevär för dig och de tvenne dig
följde.

Skada att icke du ser, som du hör? tog Ridda-
ren åter.

Bättre än rösterna här vid bommen, skulle naturen
Kring din boning, så rik på skönt omvexlande taflo,
Syssetsätta din själ, som icke kan hvila.

Ett öga

Åger jag dock, inföll den blinde. Min snälle Rudolphi!
Är du tillståds? Ja, Herre, jag står på kullen och kikar,
Ropade gossen — Nå väl! hvad ser du på jorden och
himlen? —

Kyrkan i öster förklaras i glaus. Ur alla dess fönster
Skiner det såsom af guld. — Jag förstår: då är solen
vid dammen.

Går hon ej klarögd ner? Jag väntar nu ändring i luften.

Sommarljumt är det än; men tror du det fryser i
morgon?

Frågade Brahe. Vi hoppas att vintern, såsom en gammal
Vän till oss Nordbor, kommer igen och bygger oss
broar

Öfver morasen här, att vi snart i Demin få Savelli
Tacka för godt kvarter.

Probyggaren kommer i morgon;
Svarte den blinde. — Jag ser på vägen en ridande
främling.

Ropade gossen. Hans dräkt är besynnerlig. Öfver sitt
hufvud

Bär han en snöhvít bunt, som gömmer hans hår i sin
rundel.

Hvad en Turk! hvem leder mig fram? Med ifver
den blinde

Reste sig fattad af Brahe, som sade: Var stilla så länge,
Turken är fjerran ännu. Rätt skarpt är det öga du
lånar.

Sättom oss alla kring almen här står. Se äfven i
vintern

Skön med sin hederskrona, som du, hon oss bjuder
ett säte.

Sen skall jag föra dig fram; jag är sjelf nyfiken att höra,
Huru med Portens fall, som du spåit Europa, det lider.
Under Gazi, som nu regerar och Solimans segrar
Frukt samma gör i fred, är jag rädd, att den icke vil
falla.

Ja, jag fruktar den står pyramiderna lik, och betraktar
Hundrade rikens fall omkring sig. Constantinopel
Blef åt det eviga Rom en make. Emellan de båda

Oförstörliga fästen för enväldsmakten och vantron,
Kämpe sig här och der ett folk till sanning och frihet.

Talar du, skrek den blinde, som hedning, eller
som christen?

Äfven en hedning vill se ett mål, för hvilket sitt ömlopp
Jorden gör och hvaråt, ehur den sig kröker och
slingrar,

Verldens gång till slut dock leds af handen der ofvan.
Hedningen ser det dock ej. En christen ser det i ordets
Segrande makt, det ordets, hvare är det eviga lifvet;
Ty Gud sjelf är deri. Det ordet, som verldarna allä
Röpte ur intet fram, är det samma, som vandrar på
jorden,

Lånande mål af tusende folk, och frälsande ropar:
Syndare! Si Guds lam, som verldenes synd borttager!
Död, hvar är din udd? och helvete, hvar är din seger?
Ån en seger likväl dess Konung tyckte sig vinna
När han, sig lik, ur sjelfva den stam, som burit den
helga

Herrans telning, ur Abrahams rot frambragte det mäktigt
Genom sanning och lögn hänförande sinliga Islam.
Dock, som det skrifvet står: Guds Kyrka är bygd på
en klippa,

Der hon af ingen port till mörksens rike kan ryggas.
Osmans välde så väl som Mahomets eget skall falla.
Skulle ej Ismaels gren bortrensas, då bruten är Isaks,
Den oäkta så väl, som den äkta, att kronan må ensam

Lefva och bredä sig ut till skygd för alla på jorden?

Christenhet, var värd ditt namn! Sjelf menniska
yorden

Gud dig det namnet gaf. Så blef du den sanna, den
högsta

Mensklighet. Ej söndrad ifrån det menskliga slättet,
Sluter du in i din fostrande famn; hvad af qvinna blott
föddes;

Bär det ock nattens färg och suckar i trældomens boja.
Äfven det barn som Fadren försköt, som modren för-
gäter,

Du i den Fadrens hamn tar upp; som är fader för alla.
Christenhet! du har kämpat med Gud, så vorden det
rätta

Israel, kämpat en skräckfull natt och vunnit. Välsignad
Ser du i anletet Gud och känner dig frälst. Och du
skulle,

Du med solen öfver dig upphöjd, bäfva för mörkrets
Flyende makt och ej se, hur månen bleknad för-
svinner?

Rätt är det taladt och tänkt! med ett handslag ho-
nom de orden

Sade en man, som under hans tal till de andra i tysthet
Satt sig och hört. Det var en Johannes; icke den unge
Blomstrande, hvilkens bild är en Engels, som fällt sina
vingar,

Stigen i stoftet ned, att höra den eviga Sonen;

Utan den gamle, som lefde ännu af hans vittnen allena
 Öfrig och öfver hans hjord utbredde välsignande händer.
 Äro ej röst och hand Bothvidis? sporde den blinde.
 Var välkommen, att här förklara en fråga dig värdig!
 Säg, Herr Biskop, väntar du ej Evangelii fullhet?
 Lofva ej skrifterna den? Fullbordar ej Herren sitt löfte?
 Gör han ett halfgjordt verk? Skall icke den Evige

Fadren .

Bland allt folk i hans Son tillbedjas i anda och sanning,
 Innan en ny omskapelse sker af sjelfva det jordklot,
 Der på en fornverlds grus vi bo, som föddes af
 Adam?

Tusende år, var Biskoppens svar, J veten det alle,
 Äro en dag för Gud. För människan sjelf är dess
 lefnads

Ättiåriga lopp en dag, då hon skådar tillbaka.
 Herren skall ej, då hans stund är inne, fördröja sitt
 löfte.

Vågar en Yngling ett ord i det höga och heliga
 ämnet,
 Sade en röst, hvars melodiska ljud i den åldriges hjerta
 Rörde dess mildaste sträng, och hvars blick på den un-
 ga, som talte,
 Vändes med välbehag. Hvad tror du, vördige Fader?
 Skall Guds rike, som nu blott andligen käns af de trogna,
 Ej framstråla till slut åskådligt för alla på jorden,

Så att dess sanning och nåd stå klara, som solen och
månen

Öfver världen, och friden, som nu i helgade hjertan,
Stigen ur skyn, fördold sig uppenbarar på jorden,
Såsom en alla dess Folk och Förstar förenande Engel?
Ber du icke derom, då du ber om seger för Gustaf?
Är ej striden han för ett steg till det heliga målet?

Biskoppen, öfver hvars drag i allvar smälte det
vänligt

Leende lugnet, svarade så. Då jag utan att forska
Efter den Eviges råd, (hans vägar äro ej våra)

Ber för mitt Fädernesland och min Konungs vapen och
rådslag,

Ber jag den bön, hvori en Christen lefver beständigt,
Att Guds rike må komma. Jag ber derjemte den andra,
Hvilken ej skiljs derifrån: att på jorden, såsom i himlen,
Herrans vilja må ske. Jag tror att det eviga riket,
Fast det af världen ej är, och nu i hjertat allenast
Fattas af oss, likväl är mer än en andelig tankbild.

Verkligt det är som skapelsen sjelf, mer verkligt än
världen;

Ty då denne förgås framstår det i hela sin klarhet.
Äfven det hoppet jag delar med dig, att det redan på
jorden

Skall förklara sig mer och mer i sällare tider,
Genom begrepp, som ljusna, och dygder, som höjas
och renas.

Icke vid Jordan blott är i heliga skrifter förvaradt
 Verldens hopp om en tid af ljus, rättvisa och endrägt,
 Sade den blinde. Det spridt sig med Folken från öster
 till vester.

Skalderna målat dess gyllene bild, och de vise be-
 grundat,

Huru Astrea igen må lockas åt jorden tillbaka.
 Ingen förstod det likväl, och förgäfves från tempel och
 lundar

Offrens försonande rök uppsteg i fyrtio sekler,
 Tills från himmelen kom det rätta försonande offret.
 Nu fick åldrarnas lopp en betydelse. Anden från
 himlen

Bläste de strödda förvirrade blad i talande ordning.
 Verldens krönika blef ett lefvande Epos, som ändlöst,
 Dock till enhet bestämdt af det eviga målet för tidens
 Farande flod, med den fortskrider, och speglar ej
 endast

Strändernas människoverk, men himmelen; speglar
 dess stjernor

Mellan dess moln, och på dessa den lugn förkunnande
 bågen.

Si! den bågen är oss ett vittne, att himlen och jorden
 Stå i ett evigt förbund, som begges Herre besvurit.
 Derföre skola vi tro på en återkommande guld tid.
 Må den ock dröja ännu årtusenden: Menniskoslägtet
 Går i sin ungdomsyra ännu. Må floden än högre
 Stiga omkring den ark, der menskligheten förvarar

Allt hvad hon dyrbart har; må dufvan sitt funna
olivblad

Endast visa och fly! Till slut, der hon stannat, skall
arken

Stanna också, och der hon sitt bo uppbygger på berget
Byggs af en sällare-verld ett tempel åt friden och ljuset.
Dock det är redan byggdt, fast doldt för dödliga ögon.

Hören en tanke härvid. Af en Siare kan den ju
vågas.

Bär jag namnet deraf, så vill jag ock låtsa det vara.

Gudar och menskor i strid om hvarann fornskalderne
sågo.

Så i verldsepopen jag ser odödliga strida

Jemte de dödliga; ser med den kraft, den anda de
yttrat

Medan de lefde, Athéns och Roms, ej mindre än Asiens

Hjeltar och vise ännu fortverka i menniskolifvet.

Se! hvad kunde i Sparta Lykurgs, i Latien Numas

Lagar förmått som ord, om ej anden, af hvilken de
föddes,

Öfver dem vakat, om icke de sjelfve, ehuru fördolde,

Sväfvat ibland sitt folk ännu och öfver dess hjeltar?

Men då Lykurg steg ner, att Spartas frihet bemanna:

Skulle väl Solon förgätit Athén? och de tretti tyranner

Utan förtrytelse sett? och sett Thrasybulos i hjertat,

Utan att lifva hans mod med sin fläkt? Ej kunde

Carthagos

Undergång med köld af Hannibals ande betraktas.
 Nej, när Marius satt på dess grus, han stod der och
 hänlog
 Öfver det eviga Rom, som sjelf slet sönder sitt sköte.
 Stolt deremot uppsteg Alexanders skugga på Pharos,
 Blickade öfver sin stad, och från Herculis stoder åt
 Ophirs
 Gyldene kust besåg, hur hon spridde i vexlande
 strömmar,
 Rundt om den verld han besegrat, med handelns skat-
 ter tillika
 Vetenskapernas ljus. Men när Omar till lågorna dömdo
 Allt hvad der samladt var af Grekisk vishet och skönhet,
 Flydde han sorgsen och vred till Persepolis, flydde åt
 Ganges,
 Trädde der in i ett tempel, hvars pragt uthuggen i
 berget
 Från en förgången verld stod öfrig och talte i bilder.
 Fåfängt sporde hans blick, hvad de underbara betydde;
 Tills en ande ifrån den verlden, en af dess visa
 Lyfte en förlåt der. Då stod för hans ögon den höga
 Heliga forntid fram i all sin sällsamma storhet,
 Skådande huru dess fall beredt den sednare världens
 Daning och flor, och dess ande i den osynlig sig flyttat,
 Skådande huru vid allt som i stoftet förvandlas af tiden
 Intet förloradt går, af hvad ljuset och himlen sig egna,
 Kände han svalna sin harm, att se förstöras sitt sköna
 Grekiska verk. Dock förstod han ej än, hvad byggnad
 Forsynen

Öfver det rest, till skyggd för en högre och sannare
bildning.

Väl i sin egen stad han bemärkt det gudomliga ordet
Dit från det tempel spridt, han i Salem vördande
skonat,

Spridt derifrån omkring all världen genom hans segrars
Skönaste frukt, det språk han lärt de kufvade folken.

Häpen hade han sett i Cæsars ofantliga rike

En ny makt, med begrepp blott segrande, växa det
jemlik.

Dock dess himmelska grund och betydelse kunde för
honom

Ej Aristoteles sjelf förklara, ehuru sin egen

Vishet väfd i dess lära han fann; bestört att ej mera

Kunna begripa sig sjelf, och brydd af den spira åt
honom

Gafs i en mörknande tid. I den långa bedröfliga natten,
(Stjernlös var hon dock ej), begynte Olympens och
Pindens

Glödande spetsar igen förkunna den kommande dagen.

Plato, som länge förut åt Jordans heliga palmer

Vändt sin förvånade blick, sett Logos på jorden och
tillbedt,

Väntande glad den stund, då han skulle på stranden
af Arno

Träda med Maro och Tullius fram, och gjuta sin anda

Öfver de der en ny uppblomstring af människosnillet

Bådande knoppar. Dock mer än dessas stigande fågning

Honom förnöjde det ljus, Evangelii renade fackla

Spridde i Kyrka och Stat. Förut till hälften en christen,
Blef han det nu fullkomligt. Han såg, hvad han grubb-
lande anat,

Dagsklart, fattas af barn i lefvande sanning och kärlek.
Mellan Moses och Luther han stod och såg sig tillbaka
Ófver fem årtusendens rymd, och ordet till verdens
Väldiga gåta han fann som de i det eviga Ordet.

Ja, det förklarar allt. Så behöfs ej annan för-
klaring,

Inföll Biskoppen. Endast vi tro, att Ordet ibland oss
Lefver och verkar, att Christus är sjelf i sin lära till-
städes,

Rör det oss ej, om Plato och Cicero äro i månen
Eller i Sirius. Blott i de verk, de efter sig lemnat,
Lefva de än för oss.

Det är sannt; så lefver ock Moses
Blott i sin lag för oss. Dock neder till Christus på
berget

Steg han i synlig gestalt och syntes äfven för Petrus,
Sade den blinde. Och när af Josias lagen var funnen,
Templet blef renadt igen, och allt det församlade
Folket

Hörde förbundets bok, den länge förgättna ånyo
Läsas för sig och svor den på nytt som vid Sinai
fordom:

Männe omkring dem då ej sväfvade anden af Moses?

Månne Elias ej såg åt Jorden, medan Johannes
Gick med hans anda och kraft att väg för Herran
bereda?

Skulle ej alla Profeterna sett med stigande väntan
Efter den store som kom? Och tills han kommer
ånyo

Skulle de ej bakom de tolf Apostlarnas stolar
Ställa sig än, att se Evangelii strider och segrar?

Bort med frågor som blott missbrukas kunna, ej
lösas,
Svarte den andre. Min vän! så uppstod helgonens
dyrkan.

Lemnom det helgade fält och följom endast na-
turen,
Sade den blinde igen. Se vattnet ur källan i floden
Rinner till hafs, och dän uppstiger i moln, och tillbaka
Gjuter sig ner i regn, ger lif åt säden och blomstren,
Suger sig ner i djupet och blir en källa ånyo.
Tänkom oss himmel och jord likså i andlig förening,
Genom en rörelse upp och ned, som Jacob det drömde.
Hela det synliga spel af krig, statshvälfningar, thronfall,
Sanningens kamp mot villan och frihetsandans mot
enväld,
År kanhända en skuggbild blott af de strider, der ofvan
Eller innanföre utaf odödliga föras.

Tar du Försynen bort ur historien? Gör du af
 världens
 Styrelse blott ett människoverk? tog Biskoppen åter.

Har jag då mist med min syn ock förståndet?
 svarte den blinde.

Ser jag ej solen mer, så känner jag dock af dess strålar
 Värmen ännu och vet, att den förutan naturen
 Dödde med allt hvad hon bär. Likså i den andliga
 världen

Allt försvunne i natt och död, om den eviga solen,
 Gud, ej lifvade allt. Men se vi icke i månen,
 Icke i morgonstjernen, i daggens perlor på blomstren
 Ljuset af solen? Hvad godt i himmelen eller på jorden
 Verkas af människor eller af Englar, det leder sitt
 ursprung

Från det eviga ljus, som allt upplifvar och fostrar.
 Störa de dödligas verk ej försynens ordning på jorden;
 Hvarföre skulle det luftiga spel af andar den störa? —

Men det stör för oss — vår frihet, ropade Brahe;
 Gör oss till dockor i spelarens hand, till bilder på
 väggen.

Hvad! den väldiga strid, här förs till häpnad för
 världen,

Vore ett gycklande skuggspel blott? En skugga af
 skuggor

Vore den store, hvars hand här skakar throner och
 riken?

Skulle jag sjelf kanske i ledband föras af någon?

Ho det ock är, jag ber, att han icke besvärar sig få-
fängt,

Min är handen som för mitt svärd, och mitt är det
hjerata,

Hvilket jag känner här slå för fäderneslandet och äran.

Känner du ej likväl, du måste det, svarte den
andre,

Något hos dig, som icke är du, i sjelfva ditt hjerta?

Hör du ej röster der, som än uppväcka det goda,

Rätta och ädla hos dig, än söfva dig in i din svaghet?

Blott en röst jag försport i mitt inre, förklarade
Brahe,

Samvetets röst, som är Guds.

Nå väl! den rösten emotstå

Kan du likväl, om du vill, tog åter den blinde till
orden.

Viljan är din, af dig beror ditt beslut och din gerning,
Åfven när Gud med sin ande dig rör. Din vilja, som
allting

Skapar och styr, förmår ej binda en vilja i stoftet;

Kan då en menniskoröst, den må basuna i örat

Eller i hjertat hviska fördold, upphäfva din frihet?

Akte vi blott vår plikt, så förvillas vi icke af skuggor,

Syntes de än med en dolk oss i vägen hindrande träda.

Lyssnande under sitt tal på ett dån, som högre
och högre
Spordes af hofvar med vexlande slag och förkunnade
Turken,
Bröt han det af och med letande hand sig vände åt
Brahe.
Förd af honom sin röst till en turkisk helsning han
höjde.

Turken, en schön gestalt med ädelt talande uppsyn,
Svarade glad, och snart på Arabiska (mer vid det språket
Var Herlicius van, och Arab var den andre till födseln)
Talt de vid om ämnen, hvori, att möta hvarannan,
Begge förundrade sig. Till slut om sin resa Araben
Ordade så: "Jag följt till Wien en turkisk beskickning,
Icke i statsmål. Ljus blott söker jag. Skulle du tro
det ?

Knapt kan jag tro det sjelf: En österns son, jag i
vestern
Söker det vandrande ljus; ej det, som menniskor
tända.

Asien känner sig än för det hon varit, som Folkens
Fosterska. Hon, som lärt Europa, försmår att en
lärling

Blifva hos henne. Likväl, om det himmelska ljuset
sin bana

Böjt åt sin nedgång ren; så måste de östliga bergen
Genom ett återsken upplysas af vestliga strålar.

Ljus med ett ord, jag söker af Gud. Hvad vi talat tillsammans
 Öppnar för dig min själ. Förnim dess djupa bekymmer.

Abdul hade en vän. Uppfödde tillsammans som
 bröder,

Följdes de åt till Mecca, och der på den heliga grafven
 Svuro åt Gud, hans stora Profet och hvarannan sin
 trohet.

Sedan reste de vidt omkring, att Sanning och Visdom
 Samla ur allt, hvad i skrift Orienten heligt förvarar.
 Återkomne till Fädernes bygd upphöjdes de begge,
 Begge af ansedd ätt, till embeten, hvilka de prydde
 Genom sin dygd och sitt nit, ej mindre än genom sin
 lärdom.

Hassem, så hette den andre, ibland de skrifter, haf
 hembragt,

Läste de christnas heliga bok, och rördes, och trodde.
 Hemligen döpt, fortfor han i embetet. Abdul allena
 Kände hans affall. Qvald af en strid emellan de känslor
 Honom som Musulman och som vän förbundo och
 mante,

Gick han till Konungen, bad om nåd, i det samma
 han angaf,

Vann den med vilkor, att Hassem på nytt sig svure
 till Islam.

Såsom bevis derpå han skulle på torget i allas
 Åsyn trampa ett kors, och kyssa den heliga Coran,

Eljest dömdes hans hufvud att bli uppspikadt på korset.
Abdul lopp till sin vän med förtröstan på sanning och
vänskap :

Genom dem båda med sig han trodde sig säker om
segern.

Böner och tårar och skäl använde han, länge förgäfves,
Hassem valde att dö. Ännu, då öfver hans hjessa
Bilan var lyft, hans vän framlade för honom ånyo
Coran så väl som korset, och bad. Med förlåtande
ögon

Såg han på honom och teg, upplyfte dem sedan åt
höjden,

Såsom skulle hans själ ur dem uppfarit förklarad.

Ren odödliga lik, han böjde sitt hufvud till döden.

Fremlingen tystnade, såg åt skyn, som skulle han
frågat :

Ser du från himlen ännu med samma förlåtande ögon
Ner på din vän? Med en tår på sin kind begynte
han åter:

Jag är Hassems vän, den Abdul, som honom förvådde,
Honom som var mig så kär. Ännu i sista minuten
Hyste jag hopp om hans räddning. O! tänk då min fa-
sa och ångest,

När jag mitt i min bön såg yxen blänka och falla.
Qvalen som följde mig hem, och söndersleto mitt hjerta,
Kan du ej fatta, ej jag beskrifva. Att stanna på orten
Var omöjligt för mig. Jag lade mitt embete neder,

Reste från land till land, att förströ mina sinnen. För-
gäfvdes! —

Hvar jag än for, var sorgen mitt sällskap. Hvert jag
än vände

Tanke och blick, framför mig jag såg det blodiga offret.
Ån på marken för mig det bleknade hufvudet hvälfdes,
Ån dess strålände ögon ur skyn mig mötte med kärlek.
Ofta i drömmen han talte till mig, och äfven om dagen
Hörde jag liksom hans röst i mitt hjerta: du följer
mig icke?

Läs och tro. Jag tog den farliga boken i handen
Hvilken mig följt ur hans hus, men lade den från mig
med afsky.

Slutligen tvang jag mig dock, och begynte om men-
niskosonen

Läsa, förvånad och rörd. Nej, skrek jag, så lefde, så
dödde

Icke en falsk Prophet. Och när jag kom till det stället:
"Saul! Saul! Hvi förföljer du mig?" Jag tyckte mig läsa
Abdul i stället för Saul. "Ho är du Herre, hvad
vill du

Jag skall göra?" Så ropte jag, dignande neder i stoftet.
Svaret i boken stod. "Statt upp och gack in i staden." —
Hvilken stad? Jag for till Wien; ty Constantinopel,
Der jag befann mig, sände just då en beskickning till
Kejsarn.

Blind af det blixtrände ljus, som visat mig himmelen
öppen,

Kände jag mig som Saul. Jag ville till menniskan Jesus

Nalkas så gerna. Men Gud är Gud, utropte jag häpen.
 Ingen är Gud utan Gud; och jag tyckte mig höra ej
 endast

Alla de folk på Asiens fält, i Afrikas öknar,
 Hvilkas tro jag bekänner, men hela naturen mig svara,
 Ingen är Gud utan Gud. Dock när från öppnade him-
 meln

Fadrens goda behag jag såg på sonen sig hvila,
 Kände jag hemliga band till mer än en dödlig mig
 draga.

Sjelf bekände han sig från himmelen kommen och sade:
 Den mig ser, ser Fadren. Och gick väl nånsin ett
 osannt

Ord ur hans mun. Så spör jag ännu och famlar i
 mörkret,

Ty ej föllo i Wien mig ur ögonen fjellen. Der funnos
 Tempel och kloster nog; men icke ur något ibland dem
 Kom Ananias till mig.

Här kommer han, ropte den blinde.
 Kom Johannes, med ord och anda, och öppna hans
 ögon.

Låt honom se, att Gud är Gud i det frälsande Ordet
 Såsom i himmelens ljus, i törnekrona, som stjernskrud:

Abdul fäste sin blick på den vördnadsvärde och
 rördes;
 Sporde och hörde, och tryckte hans hand till ett möte
 i lägret.

Lyckligen ledde mig hit två stjernor, sade han sedan;
Luther och Gustaf. Ju mer man i Wien dem sökte i
skugga

Hölja för mig, dess mer de väckte min fikna be-
undran.

För jag åt Vestern för ljus, så må jag ock fara till
Norden,

Tänkte jag. Natten sjelf är ju der bestrålad af solen.

Afven åt Brahe sin hand Araben väckte förtroligt,
Glad åt det löftet att framställd bli i Konungens åsyn,
Nickade sen, och till närmaste byggd fortsatte sin resa.

Förd till sitt säte igen, Herlicius sade: En afton,
Sådan som denna, är värd trehundra. Tycken J ick
Att, för en blind i ett tjäll på landet, jag lefver i
verlden

Temligen än?

Och, jag tror, rätt gärna. Du valde din boning
Klokt i ett bomhus, svarade Brahe.

I världen.. fast icke
För den, icke dess makt till viljes, skole vi lefva,
Sade han, tills vi dö; och kanhända vi lefva i världen
Efter döden ännu. Jag kommer tillbaka till ämnet,
Hvarom talet var nyss. Säg, tror du, att Hassern
der ofvan

Ej ger akt på sin vän, ej väntar att honom till dopet
Följa en dag? Du sjelf, då du går med din Konung

i striden,

Vet du om ej Per Brahe, din stamfar, jemte sin
Konung,

Sätter sig ner på en sky, att bestråla dig, såsom sin
sonson,

Han, och sträcka sin famn emot dig, skulle du stupa.

Skön och naturlig jemväl, jag bekänner det, sva-
rade Riddarn,

Synes den tanken, att när vi oss väpne för sanning
och frihet,

Fädernesland och Gud, vi följas af "vördade Fäder,
Hjeltar och Riddersmän," som före oss gångne i tiden

Visa oss ärans väg, och på den med glädje oss finna,

Dock vi se dem icke, och de kanhända ej kunna
Eller vilja oss se. Hvem skådar tillbaka då framåt
Hänförs hela hans själ af hvad högst och sällast han
tänker?

De fullfölja sin ban, vi vår.

Se, sade den blinde,

Icke bakom en mur för döden oss, utan en trappa
Uppföre. Stå vi deruppe och se i en växande synkrets
Frie omkring oss, skulle vi ej med nöje tillbaka
Kasta hit ner vår blick? Guds berg har foten i stoftet,

Spetsen i skyn. En dimma för oss den glänsande
spetsen

Skymmer, i det vi klänge oss upp. Om dimman för-
spriddes,

Såge vi nära oss leende stå de vänner vi gråta,
Såge dem räcka oss handen till hjälp, då vi streta i
branten.

Eller tror du en man, då han lyftes ur stoftet, ej egnar
Sådant, för hvilket en Engel, som står vid den eviga
tronen,

Stiger bland dödliga ner? Vid mörkrets seger på jorden
Grep din Konung med harm till sitt svärd, och med
honom ej mindre

Harmsen du sjelf. Hur kan du då tro, att den skulle
i himlen

Utan förtrytelse ses af en Wasa, en Henrik den fjerde?

Lofvar ej himlen oss frid, då vi troget kämpat
i tiden?

Frågade Brahe till Biskoppen vänd, som svarade honom:
Frid, evinnerlig frid är hos Gud.

Ja, ropte den blinde,
Såsom i himlen, så ock på jorden. Känner ditt hjerta,
Riddare, midt i din kamp, då för rätt och sanning du
kämpar,

Icke en himmelsk ro? Och den skulle der ofvan förspillas,
Om de salige der för menskligheten på jorden

Rördes ännu och toge sig del af dess heliga strider?

Ljuset är lugnt och tyst. Ej gnyr det, som stormen
och dundret.

Far det dock ej mer hastigt än de? Så fara och verka
De som i ljuset bo.

Bland dem kanhända är redan

Du min Far, utbrast Theodora, och medan jag talar
Kommer en stråle af dig, må ske, min tanke till mötes.
Sväfvar du fri i ljuset, så är du mig närmare vorden
Ån du i fångelset var. Ack nyss i din feber-förvirring
Var du ifrån mig skild, långt mera än döden oss
skiljer.

Bär jag dig ej i mitt hjerta? Jag ser dig såsom du tänker,
Talar och gör; jag ser din ande, såsom min ande.
Hvad! om jag skådar mig sjelf i en spegel, känner jag
derför

Bättre min själ? Om jag ser ditt anlete, fattar jag
derför

Mer det jag älskar hos dig, som ej vissnar, ej bleknar,
ej slocknar?

Detta ej Kejsarens makt, ej dödens kan mig beröfva;
Himmelen sjelf kan ej min tanke, som följer den sälla,
Hindra ifrån hans spår.

Det syns en Ryttare åter,
Ropte Rudolphi. Hans häst är svart, så äfven hans
klädnad.

Dödens bud ifrån Prag, mig söker du! Hvarför
svartklädd?

Bädar du ej förlossning och frid? Med de orden att
Rytarn

Möta hon gick. Mellertid beskref för de andra den
blinde

Grefve von Stein, hans sällsamma tro, hans dygder
och öden.

Dottren som funnit det bud hon väntat, lyfte åt höjden
Tackande upp sin blick, som ännu af tårarna glänste,
När hon vände igen med ett blad i handen och sade:

Hören, hvad nåd af Gud, ehuru af menniskor
ingen!

När till min Far man kom med domen, som öfver
hans hufvud

Utan skuld var fäld, så fanns han, såsom man trodde,
Sofyande. Allt stod tillreds. Den blodiga timman var
slagen.

Väckas skulle han nu för att dö. Men döden var redan
Kommen med sönnen sin bror, att upp till en Högre,
som dömmar,

Kalla den fromme. En skrift i den stelnade handen är
funnen

Såsom hans testamente, ej hans likväl: det är taget
Ur det stora af Gud, som försoningsblodet beseglat.
Läsen det, såsom ett ord i vårt samtal. Biskoppen läste:

Menniskoslägt! Statt upp! Var ljus! Se, öfver
dig uppgår

Herrans härlighets sken. Sorgdagarna hafva en ända.
 Ingen orätt mer, ej förderf skall spörjas, ej tvedrägt.
 Bruten är plågoras staf; och oket, som hotade verlden,
 Ligger förbrändt med gisslet, och all den blodiga
 klädnad.

Spjutet är smidt till en lie och svärdet förbytt till en
 plogbill.

Konungar hafva förglömt att örliga. Folken sig gläda,
 Såsom i skördens stund man gläds. Se! högre än alla
 Jordens berg står berget, der Gud har sitt tempel, der
 Herrans

Lefvande ord går ut. Se! hedningar höra det ordet,
 Konungar vandra den stig, som för till den heliga
 staden.

Vandra i ljuset med fröjd, och läsa i gyldene inskrift
 Öfver murarna Frid och öfver portarna Ära;
 Frid som födes af rätt och ära som egnas den högste!
 Der ej solens sken om dagen, ej månens om natten
 Skola behövas mer. Ty han, som skapade ljuset,
 Herren sjelf är dess eviga ljus. — Så ropar ur ålderns
 Natt Esaiäs, och hör! hur Johaunes i gryningen svarar.
 Si en ny Guds stad, med ett nytt Tabernakel och
 Tempel,

Stiger från himmelen ner beprydd, som en brud till
 sin brudgom.

Träden här fram och sen: den Evige kommer till
 jorden,

Vill bland människor bo, vill sjelf regera sitt rike.

Frukten icke att nalkas hans berg, och hans anlete
skåda;

Ty han kommer ej nu, som på Sinai; icke i åskmoln,
Utan såsom han stod på Tabor, förklarad af kärlek,
Fadrens kärlek till honom och hans till de frälsade
bröder.

Nalkens och sen, hur han sjelf aftorkar de pröfvades
tårar.

Ingen gråt är sedan, ej strid, ej klagan på jorden.

Ett har han glömt dervid, tillade den gamle, som
läste;

"Ingen död skall vara då mer. Det första förgånget
är". Så står det i boken, som nu den salige tyder
Bättre än vi, än han sjelf, då han lefde. Dess rätta
förklaring

Tillhör dem, som stå med lefvandes Guds insegel
Tecknade. Der ej regn, ej solsken mera behöfves,
Der ej hunger, ej törst mer är, der finner han riket.
Si! han sjelf som det stiftat och är dess evige Konung
Vann det igenom sin död; och den väg, han oss visat
och banat,

Går ju i grafven först, och sedan på himmelens skyar.
Hållom oss fast vid hans ord: mitt rike är icke af
verlden.

Dock till verlden, att der upprätta det, var han
ju kommen,

Tog den blinde till orden. Och skulle han icke försona,
Såsom verlden med Gud, så verdens folk med hvar-
andra?

Såsom en Fridens förste han var förkunnad och väntad,
Frid på jorden! på jorden, ej först i himmelen lofvad,
Sjöngo i skyn, då han föddes, de framåt skådan-
de buden,

Blinde som jag. J sen ej huru det riket på jorden
Nära omkring oss står i all sin härlighet redan.

Ställ en bistock midt i en park, der luftiga tempel,
Lager och myrt och cypress, och Najader med sprin-
gande vatten,

Skapa en Grekisk verld. Hvad veta de trefna, sin
honiag

Letande kräken, af den? Så midt i det nya från
himlen

Stigna Jerusalems prakt, vi lefve och skönje den icke,
Innan den starr, som af synden har växt, utstickes af
döden,

Hvad! det är redan begynt, det tusenåriga riket?
Ropte den unga. Min Far derinne har funnit det
färdigt,

Det som han trodde för oss här utanföre beredas,
Genom den väldiga strid mot mörkret, som föres af
Gustaf.

Ack! han glömde sig sjelf i sin saliga väntan af verdens

Gyllene tid. Så brann för menskligheten hans hjerta.
Nöjd att förut gå bort, han der med dess möte belönas.

Se! utropte den blinde: han står på det berget,
der Moses
såg det förlofvade land. Han ser det ej sådant det
syntes.

Israel, eller de folk dit sedan vandrat i synder,
Utän sådant det är för de Salige, sådant det mentes,
Såsom ett land för Guds utkorade. Libanons cedrar,
Blomstren i Sarons dal, och Karmels doftande krona
Ser han i himmelsk glans; ty himmelen öfver dem
öppen

Gjuter sin härlighet ner i ett regn, hvars minsta på
bladet

Darrande droppe en verld, ett solsystem i sin spegel
Visar så klart, som ej för oss telescoper det visa.
Ja en skynt af den Eviges thron, omgifven af ljusets
Söner, är speglad deri. Ej störs i palmernas skugga
Friden af turkiska svärd, ej mer än den fläckas af

Ammons

Styggelser. Ej hvad besmitteligt är inkommer i landet,
Mer än i staden, som nu Guds stad är värdig att nämnas.
Si! ett tempel der står, ej byggdt af människohänder.
Hvad var marmorns prakt, som i solen glänsande
snöhvit

Bländade Hedningen sjelf i det gamla, mot glansen
af detta?

Fordom ett skuggverk blott, stiftshyddan med allt hvad
 hon heligt

Gömde och dyrbart, nu af klarhet skiner igenom.
 Öfver förbundets ark, ej mer blott stelnade bilder,
 Cherubim lefvande stå och sjungande: Helig är Herren!
 Svara de högres chor, som sjunga der ofvan det
 samma.

Taffornas hot är förbytt till fridens och kärlekens
 helsuing.

Himmelsbrödet ej mer göms bort i det gyllene ämbar.
 Dagligen faller det ner från himmelen, samladt af alla.
 Arons staf, som här paradisiska blommor och frukter,
 Står i det heliga, midt i den krets, dit de renare ingå,
 Medan i gårdarnas mängd det hvimlar af kommande
 skaror.

Dock i det alldrahelgaste ej, dit medlarn allena
 Träder att bedja fördold, tillåtes för någon ätt ingå,
 Innan vid domsbasunernas dån förlåten har remnat.
 Huru det sedan sker, om templet till himmelen flyttas,
 Eller på jorden förnyas igen —

Det egnar oss icke

Ens att dömma derom, föll Biskoppen in, och med oro
 Reste sig uppp, och tog sin staf. Så länge vi vandra
 Äre vi ej på stället. Vi se det icke. Blott vägen
 Visas oss dit. Att den ej förlora bekymre oss endast.
 Vanligen stod hans panna i solsken, såsom en insjö
 När hon i aftonens lugn förgylls af dea sjunkande solen.

Nu ett moln deröfver sig drog, dök icke ett åskmoln,
 Utan ett sådant som himmelens blick sig bryter igenom;
 Icke förföljande nit, den frommes bekymmer allenast
 Kände han, lidande sjelf, då han fruktade irring i läran.

Detta blott ville jag sagt till slut, fullföljde den
 andre,
 Fatte vi rätt vårt mål, så tror jag att jorden med
 himlen

Smälter ihop för oss. Det lär oss sjelfva naturen.
 Jorden, det gråtande barn, om himmelen lyfte sin slöja,
 Kände förtjust igen sin mor, i hvars sköte hon vaggas.

Skönt och sannt! utropte Johannes med klarnande
 uppsyn.

Tag af naturen hvad bilder du får; men — hjertligt i
 handen

Tryckte han honom dervid — men lek ej med bilder
 ur skriften.

En ny himmel och jord förbide vi elter hans löfte,
 Hvilken den förra har gjort; och nytt, fortfar han be-
 tänksam,

Måste ja allting bli, då vi sjelfva förnyade uppstå.
 Redan i tiden för den, som dör från världen, och åter
 Föds till evinnerligt lif, är allt det gamla förgånget.
 Sel allting är nytt för en nyfödd, säger Aposteln.
 Så är det nya Jerusalem till i helgade hjertan.

Sträcke vi längre vår tydning, så famne och falle vi
blindvis

Vilse ifrån den väg, der vi ledas af ljuset från himlen.
Klar i sig sjelf och ren är den himmelska sanningens
spiegel;

Hvarföre andas vi dit af vårt eget — blott fläckar, som
skymma ?

Rätt af en lärare sagdt. Mitt tal är icke en lära,
Dock ej heller blott lek. Allvarligt i andelig mening
Är det åtminstone, svarte den blinde. Men lemnom
det heligt,

Biskop, som heligt är. På harpan leker jag stundom;
Skalderne ger man ju lof — en tid på Helicon nämdes
Äfven mitt namn — att dikta, hvad helst sig fogar till
versslut.

Också bör mig som blind förlåtas, att redan om
natten

Drömma om dagen, som gryr. Hvad för ögonen döl-
jes, jag känner

Nära mitt hjerta likväl. Så känner jag doften om
våren

Här af de blommor och trån jag ej ser. Och såsom
jag skådar

Under vårt samtal er i min tanke, så skådar jag äfven
Plato, Homer och Cicero ren; med dessa i sällskap,
Saknar jag ej Lyceer, ej hof; och smädelsens pilar

Träffa mig ej, då här för mig sjelf jag sjunger min
svansång.

Viljen J höra ett prof deraf, en syn af den blinde?
Nyss i en himmelsk stad jag skulle er föra på jorden;
Nu besvarar jag er, förlåten mig, högre än molnen,
Ånda till ethern, att der, sen stoftets blommor för-
vissnat,

Finna igen, om ej dem sjelfva, åtminstone doften.

Bortom den höjd, der stormarne gå, och de häm-
nande åskor,

Öfver den klara Saphir, som af jordiska ångor ej fläckas,
Forskande vise bemärkt ett ljus *), som icke af solen,
Icke af månen mer än af stjernorna leder sitt ursprung,
Innan morgonen gryr, det flämtar vid brynet af
himmeln;

Sedan aftonen släckt sin glöd, det strålar ånyo,
Mildt och glädande skönt, ej likt de förskräckande
norrsken.

Trösta dig du, som lider: du ser i det rörande skenet
Skymta ett nytt paradys. Då det första begrets af de
fallna,

Skaptes det. Dock det behöfde ej skapas. Det skilde
sig endast

Löst ur det jordiska stoft, då förbannelsen drabbade
jorden.

*) Zodiacal-ljusét.

Så i döden utur den kropp, som grafven behåller,
 Skiljes en inre gestalt af ether, som följer med själen.
 Sedan löftet om nåd upplyftat ur stoftet de arma
 Ångrandes hopp, det gick förut att dem vänta i höjden.
 Såsom ur vattnet; hvaraf i begynnelsen jorden be-
 täcktes,

Land uppreste sig, ö vid ö, och började grönska;
 Så ur det luftiga haf uppföt det räddade Eden,
 Dock från jorden ej skildt. Som en gloria följer det
 henne.

O! hur lyckligt, att ej alldeles han miste sin första,
 Härliga blomman, att än så nära till henne en tillflygt
 Fins för det vingade hopp, som lyfter den tröttnande
 dygden.

Der af friden du möts, du trogne, som kämpat och
 vunnit!

Hvila dig der, till dess du far på det eviga hafvet.
 Så en Rabbin i en lund vid Cilia rastar från Donaus
 Brusande färd, och väntar att se, vid morgonens
 tändning,

På Euainon sin väg till det heliga landet, han söker.

Hvilar du der min Far i lugn, och likväl mig
 så nära,

Ropte härvid Theodora; och själen i ögonen framstod
 Blickande upp till en sky, som ännu på den nattliga
 himmeln

Glänste af aftonens glöd. Mellertid fullföljde den blinde:

Skön är din hvila, du själ! som arbetat i tro och
 i kärlek;
 Skön, ty du verkar ännu. Hvad du här frambragte
 med möda,
 Biklar du der med ett ord, en önskan. Naturen dig
 lyder,
 Såsom hon vore din hand. Än mer, din tanke, din
 känsla
 Ställer hon själfmant fram för din syn i lefvande taflor.
 Der för att dana ett träd, en blomma, behöfver ej
 ljuset
 Suga sig in i jordiska rör. Regnbågen så hastigt
 Byggs ej från jorden till skyn, som kring dig du skapar
 de parker,
 Der du vandrar i frid och gläds åt saliga minnen.
 Mins du en strid af din dygd: strax hvälfvs om ditt
 hufvud en skuggrik
 Krona af lager och palm, hvaraf här nere den yttre
 Grofva beklädnaden blott är den tappres och vises be-
 löning.
 Mins du ett offer, som bars af din kärlek; genast af
 lunten
 Bli en eolsharpa: I ljuft försmältande toner
 Yttra de spelande löf din fröjd, din belönande kärlek.
 Se! der lyssnar din vän, o känn det svaret, hon
 sänder
 Talande mer än ett bref af en älskande, känn det i
 doften

Från de blommor, som kring dess fot frambringa sig
 sjelfva
 Genom de suckar hon drar, och tolka dess himmelska
 känslor.

Skapa de sjelfva sitt Eden omkring sig, yttrade
 Brahe;

Föds det utur det inre hos dem, så måste det gifvas,
 Hvar de befinna sig än. Rätt anmärkt! svarte den
 blinde;

Ned till jorden det följer med dem, och ehuru ej
 skådadt,

Käns det likväl af den själ, de med himmelsk kärlek
 besöka.

Dock ehvad elyseer hvar ande sig skapar, beständigt
 Skiftande, står den krets, dit Eden lyftes från jorden,
 Dock bestämd som den ring, vi se omgifva Saturnus.
 Skymtande matt för oss, den från Venus tydligen
 skönjes;

Månens åbor se den än bättre. Vi resa till månen
 Nu på ett ögonblick. På den sidan han vänder åt jorden
 Stige vi ned, ehur märkvärdig den andra bör vara.
 Kanske våga vi dit en annan gång, och bevandre
 Hela dess krets med dess nattliga djup. Nu vilje vi
 endast

Uppåt se derifrån. Det är nedan, och således vinter,
 Äfvensom natt; ty der är dagen sommar tillika.
 Solen är borta. Men se hvad uppgår öfver dess himmel?

Icke som solen så klart, dock mångfaldt större det lyser!
Tellus det är, hur präktig, men ack! hur flyktig och
vanskelig!

Mer än månen föränderlig. Ny och full, och i nedan
Inom ett dygn. Nu mer: hvar timme den skuggade
taflan

Visar en ny aspekt. Dock ringen, de saligas boning,
Ej förändrar sin glans. Den är egen, ej lånad af solen.
Se, hur de skåda dess prakt, de beundrare, hvilka en
månets

Tycho har samlat omkring sig! Hur tjuste de stå vid
hans fjerrglas!

Öar och lunder de tro sig se i det skiftande skenet.

Lyser dess förgård så, utropa de, o huru härligt

Måste det vara derinne! Hvad Englar, hvad Gudar

Bo der, se, i de slott af silfver, af guld, af demanter!

Alperna peka de åt, och Andernas snöiga öcknar.

Fjellen sjelf, men främst Himalaya's syn dem förtjusar.

Visste de huru vår jord är full af synder och sorger!

Sannare blick i Eden de ha, ej endast åt månen,
Utän åt solen och alla planeter. Ej kunna vi drömma,
Huru sig der för de saligas syn stjernhimmelen visar.
Hvad en tindrande punkt här syns på det nattliga
fästet,

Der som en upptäckt värld framstrålar med under på
under.

Så vid hafvets bryn en prick, knapt märklig för ögat,
 Vecklar sig ut till et rikt, af menniskor hvimlande
 fartyg,

Som från Indien bär i triumph, hvad skönast och ädlast
 Alstras af söderns sol, juveler och kryddor och silken,
 Kokos och Pisangträd, Gazeller och Zebrer och fåglar,
 Rika på färger och ljud, förut ej sedda i hamnen.
 Äfven på jorden en ny skärskådning in i naturen
 Tjusar den frälste. Han ser, hvad förgätves spana i
 stoftet

Ville de visa. Han ser i lefvande sanning och klarhet
 Allt stå fram som det är och verkar, och högre och
 högre

Bildar sig ut. Han ser, att blomman, ej blott en för-
 gänglig
 Bild af det menskliga lif, sjelf lefver, och fostrar åt
 fjäriln

Inom sin knopp en själ; att fjäriln, ej blott en för
 dagen

Flygande blomma, sitt lif vid den luftiga leken förädlar,
 Samlande känslor, dem snart Philomela, — ej qvinna,
 men fjäril

Var hon förut — i rörande sång utgjuter i lunden;
 Äfven i Edens lund, ty näktergalen ur döden
 Svingar i färgrik glans sig upp, en paradisfågel
 Icke till namnet blott, som den stumma på jorden så
 nämnda.

Bland odödliga sitter han der i den himmelska palmen,

Lyss till de saligas sång, och en hymnton efter den
strömmar.

Öfver naturens ked sig höjer blott människans
frihet.

Nu den frälsade rätt förstår de orden af Skaparn:
Låt oss göra en bild af oss. Han känner sin anda,
Såsom en fläkt ur den Ewiges bröst. Han ser i sitt
hjertas

Renade källa en bild af Gud. En högre förklaring
Väntar han dock ännu, och ifrån den jordiska trappan
Vänder sin lågande blick åt en himmelsk stege, der
Eng'ar

Höja sig öfver hvarann till Gud. Vid dess fot han kän-
ner sig salig

Skådande, än hit ner på vår verlds solvisande skugga,
Huru det lider till doms, än upp på det eviga
stjernur.

Under hans tal Bothvidi i tyst tillbedjande andakt
Höjde sig öfver den krets, der sången sväfvar och
dikten.

Härligt att se! utbrast han, när stjernornas Herre dem
ropar,

Huru de komma i ordning och svara: Här äro
vi alla;

Lysande alla med fröjd för hans skull, hvilken dem
skapat.

Begge de unga härvid på den blinde beklagan-
de sågo.

Fordom hade hans blick till de längst undflyende
stjernmolv

Letat sig fram. Nu gick i den stående natten för
honom

Ingen stjerna mer opp. Dock än ur hans ögon en stråle
Blänkte åt skyn, lik pilen som når den flygande örnen,
Lysande andra, fast ej honom sjelf. Så nära till
himlen

Har jag alldrig mig känt, som i qväll, utropade Brahe
Blickande än åt stjernorna, än åt de ögon, som höjda
Eller sänkta, hans själ hänförde i himmelska känslor.

Sirius uppgår, ropte härvid Rudolphi på kullen,
Klar som en liten sol!

En sol, den störste af solar,
År han, mitt barn! Se der, fortfor han vänd till de
andra,

Ett af de slutliga mål, dit en ny uppstigande bana
Andarna för; hur stort, hur härligt är redan det första,
Denna vår sol! dit Eden med alla dess sälla förflyger,
Under det jorden förbränns och dess verk. Hvad sy-
ner der öppnas!

Hvilken förklaring! hvad vexling af fröjd! då plane-
terna alla

Sända de frälsade dit. Dock höjer sig efter äoner

Äfven ur solarna än, hvad der sin bana han uppfyllt,
Stiger till solars sol, och ur den — hvar stannar du
tanke ?

Bort i en ändlös rymd du rycks. Ur hvirfvel i
hvirfvel

Far du förlorad. Men hör! dig ropar den Store, en
allverld

Styrande Anden till sig. Se midt i en krets, der i
tusen

Vintergator system vid system sig hvälfver i ord-
ning,

Står hans eviga thron. De högste och renaste andar
Nalkas dess fot, tillbedja, och allt i den Ende betrakta.
Allt hvad han skapat, de se i hans öga sig spegla för-
klaradt.

Allt hvad han bjuder de se, som ett kärlekens leende,
sväfvva

Öfver hans läppar. Förgätande sig i hans anletes skåd-
ning,

Följa de jemte hans blick och hans ord, kring himlar
och jordar,

Salige genom det ljus och den frid, han öfver dem
sprider,

Salige genom den fröjd, han känner att saliga göra;
Ty som de se med hans öga, så känna de ock med
hans hjerta.

Tystnande ville han sett sig omkring, hvad de hö-
randes uppsyn

Sade härvid, men drog en suck, då honom hans
blindhet

Stängde ifrån den fröjd, att spegla sin tankes och
känslas

Träffande sanning och kraft i andras ögon och hjertan.
Dock i tystnaden sjelf omkring sig han njöt en be-
löning,

Tills af Rudolphi den bröts. Det föll till jorden en
stjerna,

Ropte han. Se nu föll der en annan, en tredje, en
fjerde.

Ingen dem hittar likväl här nere, sade den blinde.

Så är det ock med de andar, som hit nedstiga från
Eden,

Brahe sig yttrade nu: Jag tror hvad skalderne
dikta

Medan jag hör dem, så hör jag min dröm, så länge
jag drömmer.

Nu är jag vaken och spör: är den tänkbar, denna ge-
menskap

Mellan den verld der vi blott med ögon, och öron,
och lemmar

Hjelpe oss fort, och der, dit ingen kan taga af dessa
Någon enda med sig?

Så tänkbar, svarte den blinde

Som din kropps och din själs gemenskap. Sedan du
frågor

Väcker af sådan art, så lägger jag harpan ifrån mig;
Rynker min panna, och söker ett par glasögon ur
lådan,

Blind som jag är. Men säg, hvad annat äro så många,
Hvilka med solglas ställa sig fram, der solen ej skiner?
Hör mellertid mitt svar. Till Gud, den högsta af
andar,

Ställer vår tanke sin flygt ifrån den trappa på jorden
Der vi de öfverste stå, och lånar åt honom ett menskligt
Öga och hjerta. Men sätt, att han oss lånte sin egen
Känsla och blick: hur skulle vi då förnimma och
känna?

Eller tror du att Gud ej ser, ej hör, eller känner?
Han som ögat har gjort och örat, och handen och
hjernan!

Men lik godt: Då han skapte dem, ville han blott;
och de vordo.

Ja, hvad han tänker, det sker. Ett nytt system af
planeter

Föds i hans hufvud, ej förr, än det hvälfver sin bana
i rymden.

Nu hvad hans allmakt gör öfver allt, det gör i en in-
skränkt

Krets hvar ande; det gör vår själ i sin kropp. Hvad
hon tänker

Blir i sekunden ett ord, blir åtbörd, rörelse, handling.
Såsom naturens Herre är lydd af stormen och blixten,
Så af sin tunga, sin hand, sin fot den dödlige lydes.

Dock de tröttna till slut, och fånglad af dem han
befallte

Känner sig anden, till dess hans bojur brytas af
döden.

Länge förut likväl man dör, blott genom sin tanke.

Ty hvad är döden? Säg! En söndring, förlossning,
förklaring.

Anden sig söndrar ur stoftet, och lös ur sinnenas boja

Lyfter sig upp i ljuset. Nå väl! det gör ju den vise

Dagligen, Hvarje hans tanke är död, är en söndring
ur stoftet;

Ty det han tänker, är ej det han ser, och griper med
händren.

Hvarje beslut är död, är förlossning ur sinnenas boja;

Ty han bestäms ej af dem; han försakar och lider och
umbär.

Hvarje hans gerning är död, är förklaring, lyftning i
ljuset;

Ty den är gjord i Gud, som är ljuset, gjord i hans
kärlek.

Kan nu en ande, så länge han än är bunden vid
stoftet,

Tänka sig upp till skyn; hvi skulle han icke, befriad,

Kunna ur skyn sig tänka hit ner? Släpp fågeln ur
buren;

Flyger han ej omkring den krets af lunder och skyar

Dem han i fenstret besåg förut? Ja, kommer den
tame

Icke till fönstret, till buren igen? Så fladdrar ock
fjäriln

Kring den häck, han bebott som larf; och kysser dess
blommor.

Huru det sker min vän, att anden stiger ur Eden
Neder och upp igen; och huru han skådar och nalkas.
Allt, som drar ännu åt jorden hans älskande hjerta,
Vill jag förklara, så snart för mig förklaras, hur
själen

Här kan fara ur ögat, och se omkring sig i världen.
Visar man mig en väg i det skalade ögat för ljuset,
Genom dess vatten och glas; så ser jag, hur strålarna
komma

In till kammarens dörr, der hon möter de främmande
gäster,

Icke hur ut med dessa hon går, och besöker dem
hemma.

Här behöfs, för att se, ty värr! det bräckliga synglas;
Här behöfs, för att höra, den lur, som lyssnar vid
kinden,

Ja för att tänka behöfs det sin stämning förlorande
spelverk.

Om de behöfvas der borta ännu, så skola de finnas
Mer fullkomliga der. Om Engeln som skickas till
jorden

Skönjer sin väg, hvi skulle den ej af de salige skönjas?
Ja med en örnblick se de vår verld, den vi skönje
som myror.

Har jag ej fällt glasögonen ren? Dess bättre för
Skalden.

Nöje han sig med den syn, som öppnas för honom vid
harpan,

Medan hon stämmer sig sjelf, osynligen rörd, till hans
sånger.

Skalden förunnas att se hvad grubblaren söker för-
gäfves.

Säg då till slut ännu, hvad du ser om de andar,
dem Eden

Icke emottar, frågade Brahe. Den blinde, betänksam
Teg en stund, och suckade djupt, i det han begynte:

Nyss då de lemnat sin kropp de vanka omkring
på de ställen,

Der de verkat och njutit sitt lif. Det förgängliga
endast

Fäster dem än, som förut, med samma begär och be-
kymmer.

Efter ett skuggverk gripa de hemskt och känna dess
tomhet.

Tärde af saknad och harm och ledsnad, fly de omsider
Undan de dem anklagande ställen, och än i en öcken

Ropa vid bergets fot: Fall öfver oss, skyl oss för
evigt!

Än i grafvarnas natt sig lägga, som rufvande ugglor.

Sist för att söka den ro, de ofvan på jorden ej finna

Stiga de ner till den afgrundsbrädd, som innerst i
jorden

Öppnar sig mörk, ihålig och tom. Der stå de med
ångest

Ropande efter den frid, dem flyr; och höra ur djupet
Endast sin egen röst, af sin egen klagan ett genljud.

Dock i förtviflan de störta sig ner, och plågas än
mera.

Ty som kropparna der, i det samma de dragas åt
jordens

Medelpunkt, och den kärna, som midt i rymden
magnetisk

Svänger sig underbart, af den starkare massan, som
ofvan

Hvälfver sig, ryckas tillbaka igen: så känna sig äfven
Andarna der i en strid emellan sin längtan, att
nederst

Hvila, der allt är dödt, och sin svindlande skräck, då
de falla.

Hos dem sjelfva jemväl är en kramp, som ömsom
tillsamman

Drar dem omkring sitt jag, det trånga, som varit i
tiden

Medelpunkten för allt, hvad de tänkt och vetat och
verkat,

Ömsom dem stöter ifrån det med skräck och fasa och
afsky.

Äfven det enda de älskat, är nu dem förhatligt, —
de sjelfva.

Upp ur det rysliga djup de skynda sig åter, och hållre
Sitta som spöken, hvar på sin graf, tills verlden ånyo
Lockar dem ut att verka ännu, ehuru blott skuggor,
Genom de lefvandes kraft, hvad ondt de sjelfva ej
mäkta.

Dårande dem med bedrägliga sken och vådliga tankspel
Dåra de ock sig sjelfva, och tro sig vara och göra
Ån hvad de varit och gjort. Så hör man en sjuk i
sin yrsel

Sluta ett köp, och fara på jagt, och segla och bygga.
Tag dig till vara för dem, du Yngling, på flygande
fålen.

Hvit är du sjelf och ren, som din springare, aktar ej
klippor,

Aktar ej vatten och eld i din flygt. Dess mer på ditt
hjerta

Luras af andar, som liknade dig, men föllo bedräffligt.
Vet, då du steg till häst, bakom dig en skugga sig
satte,

Följde dig hit. Dock gif dig tillfreds. Den anden dig
följer

Är af de goda, min vän. J sen honom icke, J andre.

Drömmare! ropte härvid Bothvidi med glödande
kinder,

Blanda ej diktens spel i det verkliga menniskospelet.

Villa ej andra med dig, om du sjelf med ditt gyckel
dig dårar.

Yngling! jag ser din själ omfatta med tro och med
kärlek

Sanningen, sådan hon kom från himmeln, och lefver
i ordet;

Håll dig vid ordet blott, och dess kraft på förståndet
och hjertat.

Tänk på Apostelens varnande ord. Ej hvar och en
ande

Skolen J tro, förrän J pröfvat, om Gud är med
honom.

Ty det vandrar en mängd af falska Profeter i
verlden.

Frukta dock ej, hvad andar sig helst omkring
dig må lägga;

Med Guds ande hos dig du blåser dem alla ifrån dig.

Biskop! jag vördar ditt nit, så svarte den blinde
med saktmod;

Dock kanhända du spart din bestraffning, skulle jag
hunnit

Tala till slut. Den anden jag mente, var Huss, var
det höga,

Rena och heliga mod för sanningen, hvilket hos
honom

Starkare brann än hans bål, och höjde sig öfver dess
lågor.

Blotta hans namn i hans bygd uppeldar själar, som
 denna,
 Liksom Luther din själ, då du läser hans skrifter,
 bemannar.

Rätt har den blinde det sett, Högvördige sade
 den unga.
 Huss i mitt hjerta jag bär. Jag vördar den härlige
 mannen
 Såsom ej blott en martyr för den tro, jag bekänner
 med honom,
 Utan den förste, som stod en morgonstjerna i natten,
 Strålande upp, och hvars blod der spridde en dagande
 rodnad.
 Dock det ej rätt var det ord, att hans skugga sig satte
 bakom mig.
 Före mig såg jag hans bild i skyn, då jag lemnade
 Böhmen.
 Brahe! förgät ej det landet och bed din Konung det
 minnas.

Brahe med Biskoppen gick och sade: om röster
 i hjertat
 Talte han. Nu i mitt hjerta jag hör en sådan för
 Böhmen.

Biskoppen såg på honom bestört, och sade: Du
 skämtar.

Svärmeriet är likväl en pest, som brytande plöts-
ligt
Fram ur tidens förderf angriper så starka, som
svaga.

Brahe med klappande hand på hans axel svarte
den gamle:
Gif dig tillfreds. Ej mer än Konungen tågar till
Böhmen
Efter mitt råd, om han sjelf i sin vishet ej finner det
rådligt,
Ärnar jag utan förstånd och skäl ta råd af en
skugga,
hvilken jag icke ens ser. Om än Per Brahe och
Wasa
Talte till mig ur skyn, om de stego hit synliga
neder,
Lydde jag ej deras bud, förrän jag det pröfvat och
gillat.
Tiden skall visa det. Klart är det nu för min tanke,
att krigets
Visa beräkning, så väl som menskligheten och
hedern
Kalla oss Böhmen till hjälp, så snart blott Tilly är
slagen,
Eller vår rygg är befast; och att der i nejden af
Kejsarns

Bäfvande thron emot oss flyger freden med segren.
Stegra dig då, du hvite! men nu var stilla, min
gosse.
Sade och satte sig upp på den stolte och vände åt
lägret.

F. M. FRANZÉN.

ANMÄRKNING.

Den Theokratiska åsigt, som ligger till grund för detta stycke, och för hela det poem, hvartill det hör, och hvars åsyftning det antyder, hoppas jag af ingen skall missförstås genom förblandning af Theokrati med Hierarki. Det är ju striden mellan den Påfviska Hierarkien och den Evangeliska Theokratien, som utgör poemets ämne; och dess poesi skulle bestå deri, att framställa denna strid, icke blott i Historiens synliga värld, utan i den osynliga, som Philosophen *) ej mindre än Theologen kan, och nästan bör, tänka sig stå med den förra i ett nära, ehuru för oss fördoldt, och endast genom dikten och konsten, utan vidskepelse, föreställbart sammanhang. På detta sätt har jag tyckt, att äfven den sidan af mitt ämne, som är den mest prosaiska, men likväl ej får undångömmas, nemligen den politiska, kunde upplyftas till en högre värld och derifrån få en poetisk färg.

Oviss, om jag någonsin kan, eller ens bör, med så mycken uppoffring af tid som dertill fördras, fullända detta redan i ungdomen påtänkta, men först i en aftagande ålder begynta, och beständigt genom inre och yttre hinder afbrutna företag; önskade jag att lemna åtminstone ett ungefärligt begrepp om idén dertill, såsom en episk idé, i allmänhet betraktad. Långt ifrån den förmåtenhet, att tro mig själf, om jag än fullbordade mitt arbete, kunna upplösa det så mycket

*) *Univerſus hic mundus una civitas communis Deorum atque hominum existimanda. Cic. de Legibus L. I. c. 7.*

omtvistade problemet om ett modernt epos, som skulle motsvara det antika: föreställer jag mig likväl, att det på detta sätt skulle kunna upplösas. Här är icke fråga om företrädet af Romantiska poemer, som utgöra den nyare — snart äfven den Svenska — Skaldekonstens ära; icke heller om det större eller mindre värdet af de rent historiska, hvilkas poesi ligger i stilen, i behandlingen, i de särskilda dikter, hvarmed de verkliga händelserna prydas och förskönas. Utan här är fråga om möjligheten af ett poem, der historien och poesien skulle så sammanasmälta, att man under dess läsning kunde på allvar tro sig se för sina ögon det, som man vid läsningen af Verldshistorien blott tänker, nemligen:

Striden i himmelen är; och skulle ej ljuset i himmeln

Segra? och segrar det der, så segrar det äfven på jorden.

Att till en epopée af detta slag ämnet måste tagas, icke ur fabelverlden, utan ur den sanna historiens område, och helst ur en sådan del deraf, som ingriper i det allmänna verldsloppet, är en nödvändig följd af sjelfva begreppet derom. Tidens aflägsenhet, som i en Romantisk dikt medför så stora förmåner, synes mig i detta slags epopée så litet nödvändig, att jag tror det frihetskrig, som nu föres af Grekerna, ifall de uppnå sitt mål, utgöra ett förträffligt ämne dertill, såsom på engång klassiskt och christligt. Man föreställe sig Mahomet sjelf tvungen att lemna sitt Harrem — i månen, för att försvara det hotade Islam, och hela skaran af Grekelands fordna hjeltar och visa förundrad, att på Olympen, Parnassen och andra klassiska ställen, mötas med christliga helgon i strid för samma sak. Nu, om icke förr, skulle väl Sokrates och Plato underrätta sig om Christus och hans lära *).

*) Märkvärdig är den aning, som Sokrates hos Plato yttrar om

Idéen till en sådan epik bör kunna bedömmas, oberoende af den dom, som nu eller framdeles drabbar närvarande i mer än ett afseende ofullkomnade försök att utföra den. Härmed vill jag dock för ingen del afböja eller mildra granskningen af det sednare, som redan nu låter sig göra.

Naturligtvis kan om dess plan och composition ännu intet omdöme fällas. Endast om graden och arten af Författarens gåfva att utföra vissa detaljer, torde något begrepp kunna hämtas, dels af de i Stockh. Posten införda fragmenter, dels af några ställen i de tvänne stycken, som i denna tidskrift äro intagna. För öfrigt, då jag med dessa sednare haft den särskilda afsigten att antyda den ofvannämnda idén, så har jag i dem båda, jag bekänner det, infört åtskilligt, som jag eljest skulle alldes förbigått eller till ett annat ställe uppskjulit. Så blef i det förra stycket traktaten i Beerwald intagen, ehuru den hvarken enligt händelsernas verkliga gång, eller poemets plan, dithörde. Jag fann dock efteråt, att jag genom denna omflyttning snarare motverkat än befrämjat äfven det tillfälliga ändamålet. Tjenligare dertill skulle Riksdagen i Regensburg varit, och det deremot svarande mötet af Philip med de öfrige hierarkiska och despotiska Andarna, hvärtill ett utkast finnes i St. P. 1817, och hvaraf endast en liten bit är införd i Svea, (III. s. 88). De höra ock i sjelfva verket till första sången; men voro då ännu icke färdiga, såvida förf. vid

en kommande Lärare, som sjelf ett mönster af vishet och rättskaffenhet, skulle föra människorna till Gud, i det han skingrade dimman ifrån deras ögon, såsom Pallas hos Homerus gör med Diomedes, så att han ser Gudarne vid Troja, hvarvid Alcibiades yttrar den önskan att se den dagen då han kommer, och hoppas att den icke är långt borta. Se Alcib. Sec. mot slutet. Äfven på ett annat ställe (De Rep, L. 2.) förekommer en målning af en fullkomlig man, som står fast i sin dygd, ehuru han gisslas, bindes och slutligen upphänges på en skampåle.

utarbetningen af särskilda delar icke alltid följer det helas ordning.

Det är således blott studier och esquisser som exponeras, torde någon säga härvid. Ja, svarar jag; det plär ju vara ett af ändamålen vid en exposition, att Målaren sjelf skall lära dervid. Det är naturligt, att om man skall uppoffra sig till ett lifstidsarbete, man vill göra sig något hopp om dess framgång. Jag känner allför väl den regeln, och erkänner äfven dess riktighet, att en Poet och Konstnär förnämligast bör fråga sin egen genius. Dock bör han förut vara viss, att han i sjelfva verket har en genius att fråga, och en genius, på hvilken han i det ämnet, eller i den grenen af konsten; kan med trygghet förlåta sig. Derföre kan det icke vara onyttigt, att lyssna äfven till en röst utom sig sjelf; och det fins en röst, som i det afseendet säger mycket, också när den tiger. Expositionen af dessa fragmenter kan då tjena dels till det ändamålet, att bestämma författarens beslut, om han skall fullfölja det hela eller icke; dels att låta dem, såsom särskilda stycken försöka sin lycka i världen, liksom det skett med flera porträtter och figurer, ärnade till en stor taffla, ifrån hvilken Målaren dött, innan han ens hunnit uppställa ramen och duken.

LINNÉ OCH HANS VETENSKAP.

ETT BIDRAG TILL FÅDERNESLANDETS

VETENSKAPS - HISTORIA.

Att ryktbarhet och minne måste härleda sig från gerningar, var meningen af den utomordentliga mans valspråk *), hvilken utgör föremålet för närvarande skrift. Det är dock ofta icke så mycket gerningarnas storhet, som deras varaktighet, hvarigenom ett långvarigt minne beredes. Vi hafva sett att en stor staternas omhvälfning väl förvånar en hel samtid, men när förändringen icke bibehåller sig, så träder alltsammans med förundransvärd hastighet tillbaka till forntiden, och kvarstår snart blott som ett ämne för historie-forskaren. Ett varaktigare minne efterlemna de Statsmän, hvilka skapa en bestående och välgörande sakernas ordning, som fortfar att påminna om deras gerningar. Det är dock i allmänhet ofta både Hjelstens och Statsmannens lott att mera efterlemna gerningarnas verkan, lätt förblandad med efterkommandes åtgärder, än gerningarna sjelfva. Författare deremot nedlägga sjelfva sina gerningar i sina skrifter, för att alltid oförändrade fortgå till sedna-

*) *Fama extendere factis.*

ste efterverld, och genom de medel, som nu äro bekanta och i en framtid snarare måste ökas än minskas, vinna en utspridning, som gör dem outplånligare än några minnesvårdar. Då dessa skrifter än vidare äga ett fäste i naturen, eller en förening med det, som af allt, hvad menniskan i alla länder har för ögonen, är det varaktigaste; så kan väl intet finnas, som för en mans minne är mera underhållande. Vi veta att Linné, mer än någon annan, har dessa mångdubbla försäkringar om sitt minnes varaktighet; att hans skrifter äro de gerningar, som alltid framläggas bredvid den sig ständigt förnyande naturen; att hvarje blomma, hvarje naturalster är en Linnés minnesvård öfver hela verlden, så långt någon vetenskap om naturen eller de allmänna benämningarne af dess alster hunnit sträcka sig. Vi finna häruti en förklaring af den förunderliga sanningen, att af allt svenskt är Linnés namn det sista, som för vandraren förlorar sig i de aflägsnaste världens rymder.

Vi kunna således vara utan allt bekymmer öfver varaktigheten af Linnés minne och spara alla bemödanden att öka det; men vi hafva, detta oakadt, nog skäl att sysselsätta oss med dess betraktande ur en fosterländsk synpunkt. Linné är det mest undransvärda phänomen öfver Sveriges horisont; det tillhör oss såsom naturforskare att söka förklara detsamma. Dristigheten blir således vår pligt; men tillika ursäkten för våra bemödandens otillräcklighet.

Den stora tafla, som historien uppvecklar öfver folkslagens fortgång till odling, framvisar många allmänna förhållanden, som hos dem alla synas inträffa; men derjemte också särskilda drag hos hvarje folk, hvilka ytterst hafva sin grund i landets egna lifvande natur. Att vapuens ära i allmänhet först af folkslagen blifvit förvärfvad och sedan vetenskapernas och konsternas, är en allmän erfarenhet, som Sveriges häfder på ett utmärkt sätt bekräfta. Under den tid, då fäderneslandet genom sina hjeltar och statsmän så mycket bidrog till bildande af den upplysta verdens skick, var det onekligen personliga egenskaper, som gaf denna vigt åt ett folk, så ringa till antal som fattigt på naturskatter. Sedan deras uppfinningar i krigskonsten hunnit sprida sig till talrikare nationer, och fäderneslandet derigenom blifvit tvunget att nedstiga från den större höjd det intagit, gjorde sig snart personliga företräden desto mer gällande på vetenskapernas bana. Man såg naturens vetenskap genom Linné framträda ur fäderneslandets sköte, och antagas af hela den vetenskapliga världen. Detta allt synes lemna ojäfaktiga bevis på svenska naturens förmåga, att frambringa store män. Kunde vi således strax i förhand genom Historien finna en anledning att bestämma hvilken slags storhet den i synnerhet förmår alstra, så vore väl detta den mest passande förberedelse till vårt ämne. Men i brist af sådan förmåga våga vi blott anmärka, att ett särdeles afseende på varaktig åminnelse tyckes hafva bestämt våra stora

måns handlingar, och historien visar att det icke skett utan framgång. Betrakte vi först vår store Reformations Konung, som egentligast uppsteg ur fäderneslandets sköte, huru litet förvånas vi af stora fältslag och bländande bedrifter för ett så stort ändamål, som ett helt folks upphöjelse och bildning för sekler. Den Andre Gustaf åstadkom genom medel, så måttliga att de nu väcka vår förundran, en half verldsdelns trosfrihet, Skulle vi då icke jemte dessa herrliga exempel få anföra Linné, som från en okänd vrå af norden uppsteg, för att utbreda sitt rykte öfver hela världen och försäkrade dess varaktighet för århundraden. Sedan denna, som vi hoppas, icke ogrundade likhet gillat syftningen af vår skrift, fäste vi oss med dubbelt intresse vid Linné, under förhoppning, att naturen genom den större inflytelse, som den måste äga på utvecklingen af världens största naturkännare, må tillika visa oss, huru den utbildar nationens charaktér i allmänhet.

Linné hälsas för Botanikens Förste, och denna titel kan synas den ärofullaste; men hans vetenskap kallas äfven för den Linnæiska Botaniken, och detta, rätt fattadt, innebär ännu mera. Han var icke blott en Förste eller den förste i en gammal vetenskap, utan vetenskapen blef hans omskapade, man kan nästan säga nyskapade, verk. Han åstadkom icke en sådan afdelning i vetenskapens historia, som vanligen

kallas epok, utan han delar vetenskapens historia i tvänne hufvuddelar, af hvilka den som föregick honom är en obetydlighet, så väl i anseende till ljus redighet som föremålsens mängd, i jemförelse med den som efterföljde. Detta allt kan icke upplysas utan genom växternas natur och vetenskapens deraf följande beskaffenhet, hvilket således först måste blifva föremål för vår uppmärksamhet,

Växterna äro af naturliga varelser de, som mer än de öfriga på engång äga sjelfständigt tydligt lif och tilika i högsta grad bero af yttre inflytanden. Deras mest sjelfverkande lif är så till sägande inskränkt till deras inre mindre ausenliga delar; då deremot genom yttre väckande krafter den yppigaste utveckling åt ytan föranledes. Det inre sjelfverkande lifvet visar sig i synnerhet uti fröbildandet, såsom mest oberoende; det yttre deremot utvecklas som blomma, hvilken mera beror af yttre omständigheter. Man kan säga att inre kraft och yttre omständigheter verka ömsom, så att derigenom en beständig kretsgång uppstår, från det för vinterbevaring och jorden bestämde fröet, till den af sommaren utvecklade och för sommaren bestämde blomman, hvarifrån växterna åter sammandraga sig till ett inskränkt frö. Ehuru något dylikt anmärkes hos allt lefvande organiskt, och tyckes vara ett villkor för dess återuppriskning, så finnes det ingenstädes så mycket som hos växterna. Dessa å ena sidan, blomstra till

den grad att de ofta hel- och hållna derföre med skäl få namn af blomster; å andra sidan återigen utmärka sig flera så mycket i sitt fröbärande tillstånd, att de företrädesvis få namn af frukter. Dessa tvänne växternas tillstånd, som äro äfvenså mycket till tid som beskaffenhet hvarandra motsatta, och så tillsägande en afbild af nästan hvarje saks yttre och inre sida, gifva också de enda grunder för deras indelande på ett systematiskt sätt: antingen skall man blifva vid blomman eller vid frukten.

Man kan gifva den äldsta systematiska författare i Botaniken, Cæsalpinus, det loford, att han ganska riktigt insåg, att frukten enligt alla förnufts slut borde vara det väsentligaste, och derföre grundade sitt system derpå; men han insåg dock icke rätt hvilken del af frukten var väsentligast, och ännu mindre pröfvade han, huruvida det väsentligaste derföre också är det brukbaraste. Efter honom blefvo de fleste Botanister länge vid frukten, men ansågo sig tillika behöfva taga andra delar till hjälp; och således uppstodo andra — Raji, Boerhaaves m. fl. — anordningar. Tillika började man att rätt hafva afseende på det mest väsentliga och innersta af frukten, nemligen fröfostrets (embryonis, seminis, eller, som det då oftast kallades, corculi) beskaffenhet, enligt hvilket man igenkände, att några växter i olikhet mot mängden hade ett hjertblad; men man fästade så litet någon hufvudsaklig

uppmärksamhet derpå, att man ännu satte dessa midt ibland de två-hjertbladiga. Genom dessa och andra olika afseenden, på engång iakttagne, uppstod något, som så litet liknade ett system, att andre författare deraf funno sig föranlättna att alldeles öfvergifva frukten, och söka grunden för växternas indelning endast i blommån. Således erhöll man de egentliga blomnings-systemerna, af Rivinus och Tournefort. Men äfven dessa grundade sig endast på blommans mest i ögonen fallande delar och alldeles icke på de väsentligaste, genom hvilka växtnaturen uttömmar sin utåtsträfvande kraft. Det var Linné förbehållet, att upptäcka dessa delar och gifva dem den märkvärdighet, så väl i fysiskt som systematiskt afseende, som med rätta tillhör dem. Han kungjorde på engång växternas kön och ett derpå grundadt system; det bästa, och egentligen det enda riktiga, som ännu finnes, såsom stödt på en enda princip. Emedlertid var han sjelf icke blindt intagen för detta system; utan han insåg att det väl stödde sig på de delar, hvarmed växterna mest visa sig, men att dessa delar också i förhållande till växternas hela lif icke äro de mest väsentliga. Han var äfven den, som tillika mest lemnade uppmärksamheten åt det väsentligaste, och, uti de af honom lemnade fragmenter till en naturlig method, först från hvarandra afskiljde etthjertbladiga, tvåhjertbladiga och hjertbladslösa växter. Huruvida han härutinnan stödde sig på egna iakttagelser eller på enskilda underrättelser från Bern-

hard Jussieu, är svårt att säga; men det är visst; att grunddragen för denna method sedan allt mer och mer utbildades af Jussieuerne, så att den slutligen blifvit den enda, som täflar med det Linnéiska sexualsystemet 1). Huruvida den gör det med rätta, då den, sådan den af dem blifvit lemnad, icke tager grunden af en enda princip, utan strax måste öfverhoppa till en nästan motsatt, nemligen blomkronan: det vilje vi lemna utan vidare afseende, sedan vi antydtt denna, i ett system stora felaktighet. Här vilje vi blott betrakta, huruvida hjertbladens antal är en nog fast princip för ett fullkomligen säkert system, och tillika ingå i granskning af grunderna för båda systemerna.

Vi hafva antydtt huru mycket växterna bero af årstiderna, huru solen är den lifgivande kraft, som mera verkar på dem än på andra naturväsenden, huru den tydligaste följden häraf är blomning, huru derigenom blomstringen blir öfverträffande hos dem, och för det mesta verkligen det märkvärdigaste tillståndet i deras lif. Detta allt åstadkommes väl af en kraft utom dem, som icke kan blifva utan olikheter, men som detta oaktadt verkar mycket allmänt ock således icke gör så stora afvikelser från ett normal-förhållande, som hvarje annan inflytande omständighet. — Växternas andra hufvudtillstånd, fröbildningen, beror väl i allmänhet mera af egen inre lifskraft; men denna är så svag eller så vek att yttre omständigheter lätt rubba dess

jemna fortgång. Den behöfver en stödjepunkt för sin verksamhet och hela växtens näring; och denna omständighet är af den största inflytelse. Man får således se att det, som efter utseende är det väsentligaste, ofta kommer i beroende af de alldrämet tillfälliga yttre omständigheter. Växternas stödjepunkt är i bästa möjliga fall jorden; denna måste också af solen uppvärmas, hvarigenom solen här blir en mera medelbart lifgifvande orsak. Men då växterna växa i vatten eller på andra växter, så kunna de icke lika mycket uppvärmas af henne, hvaraf händer att vattenväxter och parasitiska växter få mycket mindre utbildadt frö än blomma, att fröet alltid hos dem förblifver ofullkomligt, mera liknande en blott knopp eller växtöga 2). Denna och dylika ganska tillfälliga omständigheter förstöra det mest väsentligas regelmässighet, och gör frösystemet helt oförmodadt ganska många undantag underkastadt. Vidare gör det naturligen svaga inre lifvet hos växterna, att fröfostret (hvilket för systematisk bestämmelse måste undersökas såsom varande i sitt ursprungliga läge inom fröet, och icke sedan det grott, hvarigenom det förlorat mycket af sin ursprunglighet, mera närmande sig till örtståndets beskaffenhet) oflast blir så litet, så omärkligt, att det icke utgör mer än en tusendedel af blommans storlek. Således, ju mer man undersöker saken, dess mera finner man fröfostret nedstiga i mörkret och liksom vilja gömma sig för våra ögon i den jord, hvilken det tillhör;

då deremot blomman, allt mer och mer framträder mot ljuset, som framkallat den, och framställer sig för den mera lifvande världens njutning och betraktande. Äfven i de fall, då fröfostret är som bäst utbildadt, visar det alltför ringa mångfald i bildning, för att ge ämne för ett system. Det händer dermed, som vanligen med det mest väsentliga, det innersta, att det är alltför enkelt för att kunna tjena till ett mångfaldigt bruk. Man kan af fröfostret knappt få mer än tre numerativa bestämningar; och dess skapnad, läge m. m., är alltför många öfvergångar och otydligheter underkastadt. Huru mycket träder det icke äfven i detta afseende tillbaka i jemförelse med blomman, som deremot genom so- len fått en desto mer mångfaldig utbildning, och som i hela naturen är det mest utsväfvande i antal och former, så att man af dess väsentligaste delar, nämligen könsdelarna, stamina och pistiller, kan utan svårighet få 24 klasser, beroende blott af antal och förhållande i längd och läge: allt bestämningar i högsta grad mätbara.

Till dessa nu anförda yttre omständigheter, som hafva så stor inflytelse på utbildandet af vissa delar hos växterna, komma ännu andra, såsom snart sagt oändligt olika klimat, mycket särskilda näringsämnen, stora natur-revolutioner, som utödt måhända hela växtfamiljer; hvilket allt har ännu större inflytelse på växternas utgrening i naturliga klasser och ordningar. Växterna, såsom bundna vid jordytan, hafva af dessa omständigheter blifvit tvungna att under sin utbildning till genera

och species, än utgrena sig, än liksom åter sammandraga sig, än söka förening mellan de olika grenarna på så mångfaldigt sätt, att växtriket ojemförligt mer än några andra naturalier fått, i anseende till naturliga förvandt-skapen, en sammanflätning, som, om den äfven kunde klart inses, skulle blifva alltför svår att i det hela öf-verse och rätt framställa. Ett fullkomligt naturligt sy-tem, om det ock kunde upprättas, skulle således för den stora sammanflätningen skull, blifva nästan onyttigt, åt-minstone för vanliga mensklige förmögenheter och al-dramest för nybegynnaren, som i synnerhet behöfver method. Naturens mest sammanväxta iirgång låter ic-ke utan våld utveckla sig till ett naturligt system, lätt-fattligt för menniskan; man blifver der föranlåten att blott antyda vissa naturliga regioner eller väderstreck, hviiket Linné gjort uti sina Naturlige Ordningar, och för öfrigt efter förmåga genom den öppna de minst o-naturlige konstvägar, för att från dem få tillfälle att u-tan förvillelse granska hvarje del. Detta sednare har Linné gjort uti sitt Sexualsystem; och verden torde beständigt blifva tvungen att, af anförde skäl, med erkänsla följa det samma.

Sedan man således skärskådat omöjligheten att få ett riktigt naturligt system i växtriket, och fördelarna eller rättare nödvändigheten af det Linnæiska Se-xualsystemet, af det förnämsta blomningssystemet i blomsternas rike, så betraktom närmare dess beskaf-

fenhet. Det tillhör endast växterna och deras blomning; att så utbilda eller nästan leka med åtskilligt antal och förhållande i en enda del, att derigenom sexualsystemet kunnat uppstå; det finnes ingenstädes annars i naturen något, som dermed kan förliknas. Detta tillfälle, att upprätta ett helt system af en enda del, begagnade Linné med förundransvärd skicklighet. Således bildades sexualsystemet, så enkelt i sin början; så fortgående till mångfaldighet. Från det ringaste antal och det mest fria förhållande fortgår man deruti så smånin-gom till det talrikare och mera sammanbundna, samt slutligen till det oordentligare. Detta naturens och konstens förenade mästerverk öfverstiger till den grad allt, hvad man kan vänta sig i naturen, att vi icke böra undra om det förr, och till en del ännu, af några ar-ses för mera öfverdrifvet konstmässigt eller snart sagdt konstladt, än det verkligen är.

Förvånande är således beskaffenheten af detta system och förundransvärd är äfven nyttan deraf. Att man derigenom befrias från nödvändigheten att antaga ett mera naturligt system, då intet sådant brukbart kan upptäckas, är redan en högst oväntad, en så till sägande negativ, men icke dess mindre verklig och redbar nytta deraf. Man kan under dess brukande med mera frihet söka efter det naturliga, utan att de mångfaldiga förändringar, som man beständigt i det naturliga nödsakas att göra, åstadkomma förvillelse, då man alltid har stöd af detta ordningssystem. Man finner således,

att ingenstädes ett ordningssystem kommit så väl till pass för naturens kännande som här. Botanisterne hade, länge före dess uppkomst, stor möda att urskilja och i ordning hålla ett halft eller helt tusental växter, då man nu tämligen kan ordna 40 tusende arter. Ingenstädes visar sig det moderna snillet förmånligare framför de gamle. Greker och Romare, ännu våra mönster i bildande konst, vättalighet och filosofi, huru var icke deras kunskap om växterna nästan ett intet emot vår? Det är onekligt att denna oerhörda skillnad först och främst består i Linnés sexualsystem, och sedan är åstadkommen deraf.

Sexualsystemet ger väl de allmännaste anordningar i växtriket, men med 24 klasser och några få, högst 6 ordningar inom hvar klass, är man ännu icke långt kommen bland 40 tusende växter. De så kallade generica och specifica bestämmelserna fordrade derföre ändock de största bemödanden. I synnerhet blef Släkternas bestämmande af största vikt, ja den viktigaste af alla, emedan slägnamnet, som är det väsentligaste af alla benämningar, deraf beror. Detta borde således bli i möjligaste grad oföränderligt, oberoende af alla systemer i Botaniken, såsom antingen ensidiga eller föränderliga. För att blifva oföränderliga måste släktena göras naturliga: det vill säga icke bestämmas efter någon enskild del, utan efter alla delar tillika.

Således visade Linné, som uti sexualsystemet är så

konstmässig, deremot-uti genera den största naturefterföljd. Han omfattade der det hela af naturen på ett sätt, som bör väcka förundran, då man läser dessa så kallade Genera plantarum, som på engång äro det största bevis på natur-kännedom och på arbetsamhet. Om sexualsystemets klasser kunna anses för dels ytliga, dels ensidiga, så får man deremot här det mest grundade och mångsidiga; om uti klasserna någon gång det naturligen sammanhörande söndras, så sammanhålles det destomer uti slägterna. Man kan säga att Linné, hvad de sednare angår, visade sitt största sinne för naturens okränkbarhet. Oaktadt det stora bemödande, som han visade uti att sammanhålla slägterna eller förringa dem till antal, så stiga de dock enligt Linnæiska anordningarna till ungefärligen 2 tusende, och det kan man säga vara nog för menskliga minnet.

Sedan slägtena således blifvit gifna borde icke arternas bestämmande blifva så svårt, emedan, enligt ofvanstående uppgifter, i allmänhet taget endast 20 arter komma på hvart slägte. Arterna bestämdes derföre af Linné ofta med få ord, sammanställda på ett mycket konstmässigt sätt, men hvarunder rena naturen på det skönaste röjes. Ingenstädes bragtes densamma under så konstmässig yta, som i de så kallade Species plantarum,

På de generica och specifica bestämmelserna grundade Linné växternas benämning. Hvar växt fick

således två namn, bägge lämpade efter sin grund. Det generica blef oberoende af allt annat, tillräckligen olik alla andra namn till undvikande af förvexling; men derjemte lätt att upptaga i begreppet, lätt att bibehålla i minnet och lätt för uttalet, samt lättfattligt för örat: med ett ord, på engång vetenskapligt och tjenligt för ett allmännare bruk. Det specifica deremot blef oftast adjectivt eller beroende af det generica, och ännu mera böjligt, lättfattligt, och i nöjligaste mån lätt för minnet. Under allt detta var tillika dess största omsorg, att icke göra namnet beroende af föränderliga grunder; och af detta skäl åsidosatte han ofta att vara vetenskaplig, på ett sätt som icke alle förstått att nog värdera och efterfölja. Genom allt detta erhöll vetenskapen en nomenklatur, som är så allmänt antagen, att den längre än något system utbreddt sig, och äfven hos dem, som icke fattat systemet, såsom största delen af Franska Botanisterne, funnit föga motstånd, samt i framtiden mera outplånliga skall bevara Linnés namn än något annat. När man härtill lägger Linnés stadgade terminologie, så uppstår ett alldeles eget språk, som tillhör honom. Detta är en honom ensamt tillkommande förtjenst; eller hvilken annan kan i samma mån sägas hafva lärt verlden ett nytt språk? lärt den att både benämna och beskrifva naturen så på sitt sätt? Hvilka företräden fordras icke för att så segra på hela vetenskapliga världens öfvertygelse! Man betänke med hvilken svårighet hvarje skriftförändring i allmänna lifvet

är förenad, och man skall anse för en dunkel gåta, huru en enda person kunnat dana och utsprida hela naturens språk!

Uti allt det nu anförda, tillika med en bestämd ordning vid hvarje del, som utvisades i dess särskilda skrifter, bestod Linnés Reformation af Botaniska vetenskapen; en reformation, hvars like väl aldrig, någon utfört i en så fri vetenskap; en förändring nog stor att gifva allt äldre ett föråldradt skick, att göra det nästan obrukbart för den större allmänheten, i jemförelse med det nyare mera användbara. Det var egentligen icke ett återförande till ett gammalt, icke en sådan ombildning af förutvarande grundämnena, som ordet reformation efter ordalydelsen vanligen betecknar, utan en verklig nyskapning, så vida föga af det gamla kunde orubbadt begagnas och intet blef alldeles oförändradt.

Vi hafva försökt att gifva något begrepp om denna nyskapnings storhet, genom utvecklingen af det förutvarande och genom ådagaläggande af dess egen beskaffenhet. Ett förökadt anseende får den genom sin redan bepröfvade orygglighet, sin oemotståndliga fortgång och sin oföränderlighet. Den har icke allenast bestått emot fienders hätskaste anfall, och fortgått oakadt de största motståndares bemödanden 5), utan äfven afkastat

anhängares förmenta förbättringar såsom tillsatser, hvilka icke länge kunnat häfta vid byggnadens glänsande yta. Vi neka ej dessa förtjente mäns skarpsinnighet; men uti förmåga att öfverse det hela och dess användbarhet, eftergåfvo de ansenligt sin mästare. Denna öfversigt visar först rätteligen byggnadens storhet, och uppenbarar den stora anda, som råder deruti. Vi skola nu försöka ätt gifva något begrepp derom.

Bland de många olika afseenden, som blifvit följda vid ett sådant verks upprättande, intager naturen i det hela, eller hela uttrycket af det inre lifvet, med rätta förstå platsen. Att Linné mer än någon annan känt naturen på ett så tillsägande naturligt sätt, röjer sig nog uti dess fragmenter till Naturliga Ordningarna, (*Ordines naturales plantarum*), ehuru han tyckes på dem användt mindre möda, af orsak att han der ansåg naturen för mest ouphinnelig i det hela. Sin mesta styrka uti att uppsöka och uttrycka det naturliga visade han vid slägternas bestämmande, hvilka i allmänhet kunna anses för så naturliga, att ingen förmått bilda dylika. Afvenledes äro dess arter för det mesta mycket naturliga, lika skiljde från ett allt för stort förenande som allt för mycket delande. Oaktadt naturligheten i allmänhet så mycket möjligt är måste vinna afseende, så finner man snart, att det mera sällan än man i allmänhet tror, är möjligt att bringa den fullkomliga naturligheten på papperet. Den lefvande naturens

mångfaldiga böjlighet låter icke alldeles fullkomligt föreställa sig i skrift och knapt i målning, utan att en ängslig småaktighet uppstår, som snart iörvillar och slutligen misshagar. Således måste naturen alltför ofta, då den bringas på papperet, till vinuande af öfverensstämmelse, redighet och tydlighet, klädas uti en mer eller mindre konstmässig drägt, det vill säga beskrivas på ett konstmässigt sätt. Det är således vid oförmåga att föreställa naturen enkelt som konst användes. Att finna huru långt det rent af naturliga kan föreställas, och hvarest samt i hvad mån det sedan måste klädas med konst, utgör här rätta visheten; och denna visheten innehade Linné långt mer än någon annan. Den naturen sig mest närmande beskrifning gaf Linné på slägterna; mera konstiga, (eller, som vetenskapliga termen lyder, artificiella) äro bestämmelserna af arterna. Uti allt detta ligger likväl hela naturen till grund, under den mer eller mindre konstiga ytan. Sin mesta konst deremot visade Linné uti sexualsystemet, till hvilket endast en mera ensidig naturform är grunden. Det sätt, hvarpå han uppsökt och begagnat denna till upprättande af det skönaste ordningssystem, skall alltid finna beundran af dem, som hafva sinne för sådant. Likväl dref Linné alldrig konsten högre än behofvet fordrade; tvärtom, der användbarheten yrkade enkelhet var han en stor vän deraf. Vi se detta i synnerhet af namnen på slägterna och arterna, der användbarhet, och lättfattlighet vann så mycket afseende, att

Botaniska nomenklaturen är den vackraste af alla konstiga vetenskapers.

Jag har sökt antyda att växterna, mera än några andra naturalier, hafva en inre natur och en yttre derifrån ofta mycket afvikande sida. Detta ger der, mer än på något annat ställe, anledning dertill att de tvänne olika vetenskapliga behandlingssätten, nemligen det naturliga och det konstmässiga, blifva mera åtskiljda och mera stridande mot hvarandra än i någon annan vetenskap. Också hafva alla Botanister delat sig uti tvänne sekter: den enas lösen har varit det naturliga, den andras det artificiella (såsom oundärligt för att bilda en vetenskap). Merendels har hvar och en blott behandlat endera sidan; någre, som sökt att förmedla dem, hafva derigenom åstadkommit något som föga dugt. Vi hafva redan sagt att största visheten ligger uti att se huru långt det naturliga kan efterföljas och när det konstmässiga måste vidtaga; att ännu, sedan en konstmässig yta måste påklädas, laga så att naturen ändock ligger till grund och så sent som möjligt öfvergifves; och slutligen att, då konst helt och hållet måste införas, denna kommer att stödja sig på den sida af naturen, som dertill mest erbjuder sig. I alla dessa afseenden var Linné egentligen oförliknelig. Han förstod att vara både naturlig och konstmässig, med måtta och lämplighet efter olika tillfällen, i en öfverträfflig grad. Då annars den ena Botanisten gått långt i utforskande

af det naturliga, den andra uti uppställande af det konstmässiga, den tredje uti att söka förmedla båda, så var Linné ensam tillräcklig att både gå längre än någon annan i det naturliga och i det konstmässiga, samt uti förmedlingen af båda. Han ensam omfattade med lika kraft ytterligheterna och det mellan dem liggande. Detta förtjenar närmare betraktande till sitt sammanhang med alla hans omgifningar.

Linnés ojemförligt stora skicklighet att behandla det naturliga och det konstmässiga äro således de två motsatta hufvudsidor, som han uti vetenskapen visar. Denna märkvärdiga förening af naturlighet och konstmässighet i en person, uti höga Norden, och i allmänhet den omständigheten att der, som naturen anses för så fattig, en så ojemförlig naturanordning och framför allt ett så förträffligt blomstringssystem skulle påfinnas, var det en slump eller en naturenlighet? Jag bekänner upprigtigt, att jag älskar att finna det sednare och att jag vill söka utveckla det.

I naturen önskar man alltid att finna en lag, icke en tillfällighet, och hon tyckes gå denna menliga välmening till mötes. Man vet huru högst torftig de gamle Grekerna, Romarna och Araberna kändedom i Botaniken var, och att den icke ännu är större hos de sydligare folkslag, som icke erhållit den från Norden. Naturen är hos dem mera hel, mera enformig och beständig, utan att visa sig i de olika skepnader, som

den hos oss efter olika årstider antager. Det synes som vore sydligare folkslag beständigt sysselsatta att njuta sin rika natur, eller, då de något ögonblick komma till betraktande, böjda att anse den såsom hel, med en särdeles obenägenhet för all konstmässig söndring. I mån som vetenskaperna nalkades nordens, tilltog det konstmässigt söndrande i Botaniken, ända tills denna vetenskap i Sverige, genom en skön förening af det naturliga och konstmässiga, uppnådde en höjd som södern måste beundra. Detta skedde så snart scholorna i Fäderneslandet efter Carl XI:s välgörande Regering, genom en Spegels o. fl. bemödanden hunnit den godhet, att kunskapsbegäret kunde rätt sprida sig till hela rikets ungdom, och framläcka de största naturliga anlagen. — Intet land kring hela jorden har så mild sommar under så hög polhöjd som Sverige. Detta åstadkommer högst egna, ytterligt stora skiljaktigheter mellan de motsatta årstiderna. Å ena sidan står här den ojemförliga sommaren, och å andra sidan en föga mindre egen vinter. Man må prisa sydligare länders sommar för de åtskilliga starka färgor, uti hvilka ljuset bryter sig under de hastiga öfvergångarna från starkt ljus till starkaste mörker; men äger icke nordens sommar någon ting lika utmärkt i sitt slag: det beständiga dagsljuset; det oupphörliga solskenet, för ymuigt och för helt att brytas i färgor? För att i högre mån fatta detta, skall man stå på dessa nordens fjällar och se solen beständigt svänga sig omkring himlahalvvet. Der går icke Phoebus att hvila i Thetis

sköte, utan hans ljusa bild dansar i beständiga ringar omkring himlarymden, och gjuter inom sin kretsformiga bana ett ljus värdigt dess beständiga hemvist, en klarhet som är verkligen himmelsk. Och den jordiska naturen å sin sida, med hvilken väl lust njuter hon icke denna högtid: hon låter den sällan dunklas af ett fuktande moln, alldrig störas af häftiga orkaner och andra meteorer, som förskräcka södern. Hon uppåtgår att på kort tid blomstra och njuta för hela året. Man skall icke säga att naturen der är kall, ty ingenstädes sprider sig en jennare sommarvärme af solens beständiga närvaro; icke att hon är utan liflighet, ty ingenstädes går vegetationen fortare och ingenstädes framfödas hastigare en sådan mängd vingade varelser surrande omkring de gyldene, honungsrika pilblommorna eller betäckande vattuens yta; icke att hon är fattig, ty hvad som felar i arternas mängd ersättes dubbel genom individernas antal, som gör att ingenstädes hvarje jordfläck så väl öfvertäckes af lif som der. Menniskan insuper der en utsäglig njutningslust af det öfverflödande himlaluset, och närmar sig med största glädje till den moderliga naturen, mera än på något annat ställe, lik ett sinligt barn uppvaknadt ur en uppfriskande sömn vid den friskaste moders sköte. Hvad under om härigenom det största sinne för naturen, den största naturkänslighet uppstår hos väl danade varelser; om under sådana omständigheter en Linné uppväxer. Och begär man af naturen, ehuru på visst sätt fattig.

en lockande mångfaldighet i blomstring, så finnes den äfven i högsta norden; ty den hast, hvarmed allt skyn-
 dar till fulländning, har också gjort, att naturen, för
 att så snart få allt i blomma, måst påfinna jem örelse-
 vis flere blomstringssätt än i andra länder 4). Allt ma-
 nar således det för blomstring öppnade sinnet till njut-
 ning och åskådning. — Den motsatta årstiden kommer,
 som i norden breder sitt hvita täckelse öfver den blom-
 strande naturen, och menniskan står qvar ensam, och
 desto mer upphöjd. Denna årstid är icke der för men-
 niskan dvalans tid, såsom i sydligare länder, utan den
 är ett annat slags lif. Hon får derunder mera samlad
 och till de inre delarna drifven kraft; och i mån som
 sinnligheten derjemte förlorar föremål, tilltager för-
 stånds-kraften. Den friska luften, den klara, långa
 vinternatten med sina norrsken och tindrande stjernor
 uppfriskar sinnet och stämmer det till begrundande.
 Hvad under då om Linné under en sådan årstid öfver-
 tänkte de blomstringsformer, som han under sommaren
 med så mycken förtjusning betraktat, (hvaraf sexual-
 systemet blef en följd), om, under så ytterligt motsatta
 årstiders beskaffenhet, ömsom den lifligaste natur och
 bästa ordning ingick i dess sinne; om han blef å ena
 sidan lika ytterligt naturlig, och å andra sidan lika yt-
 terligt konstmässig, som våra årstider,

Linné är således sjelf tillika med sin vetenskap ett
 utmärkt foster af fäderneslandets natur. De

egenskaper, som af svenska naturen haft sitt upphof, behöfde också af densamma underhållas. Deraf den stora uppfriskelse han fann i den högst nordiska, ja till och med lappska naturen, och dess vantrefnad i all annan; hans hemsjuka då han saknade den ömsom i högsta grad naturaliserande, känslöväckande sommaren, och den så till sägande anderika, höga, förståndsstärkande nordiska vintern. Han kunde icke länge umbärra det dubbla lif, som i Sverge efter årstiderna omvexlar; ty det ingick hufvudsakligen i hans varelse. Häraf hans, om man så får säga, dubbelhet, som icke hos honom var en underlighet, såsom man så lätt velat tro, utan en verklig naturlighet. Den var hos honom blott drifven till en utomordentlig höjd, såsom hos ett den svenska naturens mest gynnade skötebarn, och derföre så högst märklig. Finnes icke dylikt i mer eller mindre mån hos hela svenska nationen, såsom verkan af svenska klimatet? Har man icke tillagt densamma den godmodigste naturlighet, förenad med största allvar, ofta gränsande till stolthet, som likväl icke förolämpar någon, men också tror sig äga rättighet att icke blifva förolämpad? Dessa betraktelser tjena till icke mindre än att borttaga en motsägelse hos Linné; att visa huru dess motsatta egenskaper kunna vara danade af naturen; huru de hos Linné äro på engång förenliga med svenska nationens och svenska naturens.

Sådana betraktelser om klimatets inflytelse äga för mig ett så stort behag och värde, att jag ön-

skade få utsträcka dem äfven till localen. Är icke allt som står i förening med fädernejorden och dess olikheter, kärt för fosterlandsvännen. Linnés lefnadsomständigheter tyckas framkalla en sådan betraktelse 5). Hans uppväxande i en enslig skogsbygd synes hafva gifvit hans sinne för naturen, och i allmänhet hans sinnliga naturlighet, den högsta utbildning i en ålder, då förståndet ännu icke bemäktigat sig herravälde öfver känslan. Deremot vid den ålder, då förstånd och mod mest utveckla sig, ankom han till den Svearikes fordna hufvudstad, nu vetenskapernas hufvudsäte, hvars belägenhet synes i högsta grad tjenlig att uppväcka båda. Dessa stolta, mera till sin naturbetäckning än sin höjd nästan alpestriska eller fjell-lik backar, som höja sig öfver den fordna Fyrisvall, den fruktbaraste, vidsträcktaste och tillika namnkunnigaste slätt i öfre Sverige, der Odens aska gömmes bredvid Gustaf Wasas stoft, gifva de icke en hög utsigt öfver både staten, historien och naturen, som lyfter tanken, lifvar modet och eldar till allt stort och ädelt? Huru egen uppfriskelse har icke den rena svenska luften, som här mer än annorstädes framgår, lifvar och stärker både kropp och sinne? Hvem bestämmer hvad verkan detta allt haft på de stora män, som der blifvit bildade? Jag tycker mig åtminstone se denna inflytelse på Linné, som der först fick sin rätta riktning och mognad. I sanning synes Fäderneslandet icke kunnat valt någon tjenligare plats för att från naturens

sköte, från dess skogsbygder, emottaga sina unga söner, och väcka deras förmögenheter till Fäderneslandets gagn 5*).

De tvänne motsatta egenskaper, som vi nu ansett tillhöra svenska karakteren, tyckas igenfinnas hos nästan alla Fäderneslandets utmärkta män. Men hafva de för alla varit lyckliga? De kunna det icke i och för sig sjelfva, ty såsom motsatta och högt drifna, lemna de icke hvarandra handen, utan ett mellanrum uppstår mellan dem, som gör dem för hvarandra onyttiga, ja slulligen nästan förstörande; de begripas icke eller af dem, för hvilka de äro mera främmande, utan anses för underligheter, som böra nedtryckas. Många af Fäderneslandets olyckor torde kunna upplysas af dessa åsichter. Ju mera ytterligt stora dessa motsatta egenskaper hos någon finnas, desto svårare äro de att förmedla; men desto utmärktare storhet uppstår också, då en tillräcklig förmedling eller förening dem emellan äger rum. Det fordras snille för att till ett helt sammanbinda så motsatta egenskaper; men om detta sker, så uppkommer en alldeles egen storhet. Linné synes mig föraleda dessa betraktelser. Hos honom voro den anförda ytterligt stora naturligheten och lika ytterliga konstmässigheten på det fullkomligaste satta i samband genom ett tillräckligt omfattande och lifligt snille, som sväfvade öfver alltsammans. Hans snille och omdöme voro i hög grad i stånd att än qvarblifva vid den största naturlighet, än vid den största konst-

mässighet, än verkligen förena dem båda, eller blott låta den ena öfverskyla den andra, efter som omständigheterna fordrade. Detta allt skedde med en omvexlings liflighet, som var honom alldeles egen.

En stor tänkare har sagt 6), att omdömet icke är annat än inbildningskraften i begreppets tjänst; och då vi betrakte Linné och hans vetenskap, finne vi denna sats på ett lysande sätt bekräftad. Någon torde undra att inbildningskraften, som efter allmänna fördomen blott tjänar att dikta, skall finna rum i en vetenskap, som egentligast skulle hafva blott med verkliga former att göra; men äro dessa former icke den lifvande naturens, så lifligt föränderliga som densamma? Och huru litet är dessutom vetenskapen fulländad med att blott afinäta förekommande former? Huru måste icke forskaren, för att förallmänliga formerna eller för att komma till de allmänna begrepp, som fordras för ett system, beständigt föreställa sig nya och mellanliggande, afväga deras betydelse mot hvarandra, och mäta deras inflytelse på hvarandra? Genom hvilken kraft skall denna inom förståndet föregående behandling af bilder ske, om icke genom inbildningskraften, sjelfva den förmåga, som har till föremål att skapa bilder? Denna blir således snart sagdt den nödvändigaste förmåga hos en verklig stor Botanist, och för vetenskapen var det af största vigt att Linné ägde den i högsta grad. Deraf kom bland annat att han såg likhet,

och förenade der som andra, i saknad af en sådan kraft, endast se olikheter och söndra tills blotta fragmen- ter af natur återstå. Hans lifliga inbildningskraft hämtade naturens lif och meddelade det åt hans skrifter,

En sådan inbildningskraft; som jag nu sökt antyda, tyckes stå i nära samband med sinnlighet- ten. Den hämtar åtminstone deraf en betydlig näring, smidighet och utsträckning; men icke af dessa stumma och tränga sinnen, som blott se eller erfara de gröfsta bilder, utan af de öppna, lifliga föreställningar, som i dessa former beständigt märka lifsuttryck. Linné hade en sådan liflig sinnlighet, att han så till sägande insög naturens lif genom ögonen; hvarigenom han sattes med naturen i den närmaste beröring. Det var också icke blott en sinnlighet, som riktar förståndet, utan som muntrar och lifvar känslan samt hela organismen. Han var i detta afseende en naturens vällusting; han hade ett innerligt behof af att njuta naturen, en hunger, som behöfde att släckas med densamma; och detta var dess i yngre åren brukade valspråk: tantus amor florum (såmycken kärlek till blomstren), dessa naturens alster, som mest omedelbart emottaga det himmelska ljuset och lifvet, för att meddela det åt fullkomligare varelser, tills den högsta fullkomlighet hunnits. Ett sådant begär efter naturens njutande, är icke det af största betydelse såsom näring för de ädlaste krafter? är det icke derigenom, de lifvas? är det icke så som

ungdomen får en stor del af sina förmögenheter och vilden erhåller själskrafter, hvilka den mera bildade människan har skäl att afundas honom? Det är detta, som hos människan sätter begreppets värld i sammanhang med det organiska, som gör att det förra icke förstår det sednare, och som åstadkommer en både fysisk och moralisk hälsa. Lycklig den, som icke blott i ungdomen äger en sådan lust att njuta naturen — ty då kan den väl knapt fattas en sund varelse, — utan också, såsom Linné, bibehåller den under största delen af en lång lefnad! Detta ger honom skickligheter, som andra måste sakna. Linné fick derigenom en sådan förtrolighet med den älskade naturen, att han intogs i dess sköte och genom de mesta möjliga beröringspunkter, liksom genom en allmän känsla, fick veta dess hemligaste lif. Detta gaf hans insigter ett grundfäste; och han öfversåg naturen icke blott från en hög synpunkt, utan kände den samma tillika genom dess innerligaste förhållanden. Och huru vet man icke att de största sanningar ofta sökas förgäfvnes högst upp i begreppets värld, utan måste anas lägst ned i känslans områden. Så trodde Linné i sjelfva verket, och vi finna honom ofta tala om känsla af en sanning, om aning deraf, på ett sätt, som för många syntes antingen tillgjordt eller svärmande, men hos honom var högst naturligt. Linnés känsla för naturen, kunde så mycket mera stå i sammanhang med begrepp, som den var

jenn och uthållande, såsom den väckes af den lugna nordiska sommaren, och icke så sprittande som hos sydligare folkslag, hos hvilka också derföre känslan mera synes förlora sig såsom förståndets lederska eller följeslagerska. Kan icke Gudalärans och Philosophiens olika utbredning mycket förklaras häraf?

Vi hafva sett det fäste, som förente Linnés högre anlag med naturen; betraktom äfven det, som förbandt alltsammans med menskligheten, som gjorde att han både ville och äfven lärde sig att i högsta grad dermed gagna. Det omtalta behof att lifvas af naturen skulle det icke utsträcka sig till åtrå att muntras af medmenniskor, så vida dessa äro naturliga. Linnés godhjärtighet sökte alla föremål, som ville möta densamma, med den öppenhet som var honom egen 7). Detta var en egenskap, som blef af stor inflytelse icke allenast på dess lefnad, utan också på dess vetenskap, som vi nu i synnerhet hafva i sigte. Denna lärde honom att i vetenskapen lämpa allt, som sådant medgaf, efter allmänna menskliga förmögenheter att emottaga kunskap. Den, som icke ser denna dess sida, finner ännu mycket oförklarligt, eller misstyder det. Här af till en del dess sätt att systematicera, att bilda vetenskapen; dess ringa fallenhet för en äfventyrlig tanke-spänning, som en större allmänhet så litet kan efterfölja; hans benägenhet att fast mera meddela ljus, reda, ordna, gifva klara bilder, lättfatliga uttryck, lätta och

välljudande namn. Då detta allt skedde med hjertats deltagande, så blef det desto naturligare, desto mera intagande. Härigenom blef han en sådan populär lärare, att hans like alldrig funnits i naturvetenskapen.

Men dessa sista egenskaper, hvilka i sådan grad, som de funnos hos Linné, vanligen anses för vekhet, gåfvo de verkligen en skadlig vekhet åt det hela? Linnés yttre ägde en böjlighet och en utsträcklighet, som tyckes vara vilkoret för ett lifligt sammanhang med allt det omgifvande, och således är en högst nödvändig egenskap hos en stor naturforskare. Men af ytans böjlighet bör man icke sluta till det hela. I medelpunkten bodde en sådan fast vilja, som icke allenast förmodade att stödja eller förena de olika egenskaperna, utan också vid förefallande behof stärka hvilken af dem som hälst. Så många olika egenskaper, som vi nu omtalt, och med passion fullföljda olika afsigter, eller rättare naturliga böjelser, gåfvo alldrig åt det hela en vacklande gång. Hvem har med mera jämna steg genomvandrat en sådan bana som hans, så egen, så vidsträckt? hvem har derunder mera utbredd sig åt alla sidor och likväl så litet förlorat sambandet med medelinien? Icke engång under en ålderdom, som fick vidkännas de största kroppsbräckligheter, och af hvilka äfven både yttre och inre sinnesförmögenheter till en del undertrycktes, upplöstes det sammanhang, som den fasta viljan gaf. Eller hvem kan visa att Linné någonsin

skref något, som förnekar, eller ens afviker från det hela af dess bemödanden? Huru mycket företråde har han icke derutiinnan framför många de största män i vetenskaperna? Tjenar icke detta till ett stort bevis på den kraft, som på engång sammanhöll så många stridiga förmögenheter och gaf styrka åt flera, efter utseende, för sig sjelfva vekluga egenskaper. Ännu en omständighet tyckes förhöja denna sistnämde kraft, eller öka dess befattnin. Linné var ganska häftig till sinnes; men denna hastighet åstadkom ändock ingen söndring mellan dess många olika egenskaper, än mindre undertryckte någon god böjelse. Den var snarare ett mod, som i lugnare tider hvilade fredligt i det innersta, tillsammans med dess fasta vilja, och endast vid vissa tillfällen ryckte ut till omkretsen för att förstärka dess särskilda, från all förskansning blottade, yttre delar. Dessa sista egenskaper gafvo således styrka åt det hela, och gjorde, i förening med alla andra snilletts förmögenheter, Linné till en sådan sjelfherrskare inom sin nyskapade vetenskap, att en dylik knapp finnes omtalad i vetenskapernas historia. Han gjorde allt för att bringa ordning och öfverensstämmelse deruti, och det för mensklighetens skull. Jag tycker mig uti allt detta se Linnés likhet med vår store Reformations Konung, och jag prisar svenska naturen, som ger ämne till sådana jemförelser. Då jag ser Gustaf Wasas och Linnés stoft inom Fäderneslandets härligaste tempel; utropar jag med tillförsigt om svenska naturen, hvad

Romaren sade om naturen i det hela; ingenting är att anse otroligt om henne! *) och världen skall icke kunna jäfva detta. Eller hvarest finnas tvänne sådana stoft bredvid hvarandra annorstädes?

Dessa stora egenskaper, som mest visa sig i Linnés vetenskapliga arbeten, bekräftas än vidare genom dess öfriga för alla läsare öppna skrifter, genom dess bild och genom dess öfriga lefverne.

Linnés skriftsätt uti de arbeten, som gifvit mesta tillfälle till dess utbredande, i synnerhet på modersmålet, röjer nog författarens egenskaper. Vill man se den höga, ordnande andan, kan man öppna inledningen till det verk som kallas Konung Adolf Fredriks Samlingar 8), och man skall finna den värdig att vara skriven för Majestätet. Vill man lära känna det bildrika, som dess lifliga inbildningskraft skapade, så har man ett prof derpå uti tillegningen framför Drottning Lovisa Ulrikas Museum 9). Linnés känsla för naturen, vitsordas nog af dess utgifna Resor inom Fäderneslandet; hans deltagande hjerta för vänner, af bekanta bref. Man ser allestädes dess öppenhet, till och med oförtäckthet, till den grad, att den föga öfverensstämmer med en granlagnare smaksfordringar; men sådant egnade den store naturforskaren. Det tillhörde honom att visa naturen oslöjad.

*) Nihil sentire incredibile de ea. PLINIUS.

Skickliga konstnärer hafva lemnat hans bild, och man igenkänner i denna höga, framstående panna det stora snillet och höga allvaret. Omkring dess ögon synas anletsdragen liksom förena sig såsom mot en medelpunkt, hvilket tyckes tillkännagifva den kraft, som genom dem arbetade, och så tillsägande drog till sig naturen, för att samlas under den höga pannan. Hans mun visade alltid vänskapens hjertliga mildhet och sinnets munterhet.

Linnés merendels till ytterlighet drifna egenskaper, som i det hela och i sin förening utgjorde dess storhet, kunde icke undgå att blifva klandrade af dem, som icke insågo det hela, och icke heller från grunden kände delarna. Det tyckes vara snart sagdt oundvikligt i menskligheten, att högt drifna egenskaper få någon dunkel sida, och vid denna förstå nog mörksens vänner att fästa sig; äfven andra lemna den ofta uppmärksamhet, för att derigenom tillfredsställa sin rättskänsla, då de höra omtalas ett ljus, som de icke kunna se. Det ligger kanske i sakens natur, att små människor betrakta de största egenskaper på den sämsta sidan, att de till allt se den lägsta eller sämsta möjliga grund, såsom liggande dem närmast, och mest ingående i deras begrepp och erfarenhet. Vi äga således allt skäl, att icke alltid tro afund och ondska vara orsaken till stora mäns klandrande; vi se fast mera att stora egenskaper genom en nästan ren nödvändighet draga klandret med

sig. Linné hade också en allt för öppen karakter för att bevara sig mot tadlet; han döljde ingenting, utan snarare nästan lättsinnigt tillät alla sina böjelser att synas till hela sin vidd, med en verkligen rörande förtröstan, att intet ondt var att finna deruti. Hvad under då om hans sinne för system och ordning stundom ansågs som pedantism, hans åberopande på naturlighet och aningar derom som svärmeri, hans sinne för former såsom materialism, han känslighet som vekhet, hans ifver att förtjena bifall som charlataneri, hans utrop om storhet som skryt. Till allt detta låg hos honom ingen dålighet till grund; ännu mindre urartade det till verkligen skadliga fel. Sjelfva hans egenlytta (denna vanligaste af alla låga driffjädrar, hvilken man icke heller uraktlåtit att vilja påhörda honom), var hos honom mera sparsamhet om eget goda, hvars behöflighet han genom sin fordna fattigdom så väl kände, än snikenhet efter andras, som han ofta, då han dertill förvärfvat sig rättighet, vägrade att af tacksamma händer emottaga 10). Då jag således med öfvertygelse påstår, att icke allt, som hos Linné och andra stora män anses för fel, verkligen hos dem är det, utan åtminstone nästan oundvikliga följder af större dygder, och då jag finner att blott medelmåttan är oklanderlig, när det hör till menskliga storhetens vanliga lott att nästan alldrig kunna blifva det; så vill jag icke neka, att vid Linné också häftade fläckar, som må hända kunna vara borta. Vi känna hans vågsatser (och det sy-

nes som hade han äfven sjelf känt dem för sådana, ty de rörde alldeles icke dess vetenskaps hufvudgrunder, hvilka han väl visste att göra säkra); och huru skulde den, som så brann af lifligt begär att gagna och upplysa, kunna undgå att stundom gå för långt eller miste. Vid dessa vågsatser, liksom vid de erkända skuggsidorna af dess stora egenskaper, fästade sig några med en obeskriflig hätskhet; men till minsta bättnad för sig sjelfva. De ville ur solens fläckar hämta mörker, för att visa det för världen, men det häftade mest vid dem sjelfva. Den större allmänheten tar sig därför till vara, emedan den liksom genom en medfödd aning vet, att man icke ostraffad betraktar dessa fläckar, att man derigenom blott sjelf blir oskicklig; att sedermera begagna solens ljus, och således med det erhållna mörkret får famla omkring som en blind.

De misstydingar, som Linné nog fick erfaras, måste hafva öfvertygat honom huru omöjligt det är, att med de bästa grunder, och deras bästa uttolkning i sina skrifter, alltid öfvertyga eller nog upplysa. Den lefvande naturen kan icke riktigt bringas på papperet, för att kringföras i världen; den meddelas bättre genom en mera lefvande beröring, och lif är oftast det enda, som kan bringa lif. Linné kände både behofvet och fördelarne af sådant; och då nu den nyskapning i vetenskapen, som var gjord, borde utbredas i världen, för att derigenom få ny tillökning och kraft, så blef

muntlig undervisning det första medel dertill. Han blef således både af öfvertygelse, hjertlig böjelse, och med ett ord, af hel natur en god Akademisk Lärare, och såsom sådan utvecklade han egenskaper, som i hög grad upplysa dess lära, och göra honom känd till hela sitt väsende. Mera upplysande, intagande och lifliga föreläsningar hafva knappast blifvit hållna, och alldrig har väl naturen dervid blifvit bättre använd, så väl i samlingarne och trädgården, som på fältet; och alldrig har följderna varit ett större tillopp af studerande. Således blefvo dessa sednare icke allenast på det bästa bekanta med systemets former, utan också med den lefvande naturen, och danade till sjelfverkande forskare, så vidt naturliga anlag och omständigheter sådant tillåto. Vill man hafva vidare bevis på Linnés lärosätt, så finnas de i hans såkallade *Amoenitates Academicæ*, hvilka, äfven sedan sakerna må hända till en del blifvit vanliga, skola interessera genom det lärosätt de föreställa, ty de äro i sjelfva verket icke annat än söndrade föreläsningar. Härigenom bildades en Linnæisk schola, hvars lärjungar utgingo kring hela världen, dels genom muntligt meddelande spridande vetenskapen, dels forskande för densammas förkofran. Man känner huru många aktningvärda namn komma under denna titel, och följderna af allt detta bemödande är oberäknelig.

Föremålet för dessa föreläsningar, liksom för Linnés bemödande i det hela, var alltid först och

främst Botaniken eller den mest blomstrande naturens vetenskap. Deruti var dess hufvudstyrka och derifrån utgick allt såsom från en medelpunkt. Det är onekligt att växtriket är den del af naturen, som både bäst behöfver och bäst ger ämne för systematisk anordning, och som tillika mest lönar detta hemödande genom sin stora användbarhet. Det var således naturligt, att hela Linnæiska naturalhistoriens principer utgingo från, Botaniken under namn af Botanisk Philosophi. Utan Botaniken hade väl aldrig en sådan anordning af hela naturalhistorien skett; ja hela naturens anordning är liksom framfödd af Botaniken. Från detta dess egentliga hem utgick den i synnerhet till Djurriket, såsom dermed närmast beslägtadt och dermed utgörande ett särskildt helt, under namn af organisk natur. Men, ehuru äfven der dess sätt att namngifva och beskrifva orutbeligen blifvit följdt, så ser man dock af andra omständigheter, att de Linnæiska principerna der icke äro så hemmastadde som i botaniken. Förhållandet i det angränsande gebietet är redan något annat. Djuren bero icke lika mycket af yttre omständigheter som växterna, utan lifskraften kan hos dem utbilda allt mera efter egen art. Derföre saknas här både behovet och användbarheten af ett så konstigt system, och allt ordnar sig nästan endast efter en tydlig och mera utbildad natur. Häraf följer, att i mån som denna natur blir till alla delar mera undersökt, måste också förändringar göras. Således stå här icke hvar-

ken Linnæiska principer eller deras användning så fasta som i Botaniken. Fast mera har Zoologien efter Linnés tid liksom söndrat sig i tvänne behandlingssätt; det ena, som återoppar Linnæiskt ursprung och vill hålla sig till Linnæiska grunder, har blifvit vid yttre formerne, och sysselsatt sig med att uppställa dessa till åskådning i kabinetter; det andra, som gått sin egen gång, har forskat det inre af djuren, förvandlat sig till jemförande Anatomie, och blifvit på visst sätt Medicinska Physiologiens öga. Linnés Zoologi var icke så yttlig som man tror; utan den tog kännemärkena åtminstone af de yttre delar, som stå i mesta samband med de inre. Åt andra sidan, nemligen till den inorganiska naturen, sträckte äfven Linné sin uppmärksamhet, ehuru med mindre allvar, derigenom gifvande endast det största bevis på sin vidtomfattande förmåga.

Linnés stora nit för mensklighetens väl, så naturligt för hans goda hjerta, sökte af allt den största möjliga användning. Det var öfverensstämmande både med Linnés öfvertygelse och en lycklig, af ålder stagad inrättning, som gjorde honom till Medicinens och Botanikens Professor, att Botanikens användning i Läkarekonsten skulle blifva störst. Menniskans ojämförligt stora beroende af växterna, så i friskt som sjukt tillstånd, bekräftar nog föreningen mellan Läkarekonst och Botanik. Att i möjligaste mån stadga och

utvidga växternas användbarhet i Medicin, och fram-
 för allt visa inhemska växters brukbarhet der utländ-
 ska ofta föreskrefvos, blef dess käraste föremål. Hans
 känslighet för naturen, och den goda verkan, som till
 följe deraf många fina medel gjorde på honom sjelf —
 hvarvid såsom ett prof smultronen kunna anföras 11) —
 gaf honom ett stort begrepp om många svagare, men
 finare inhemska medels brukbarhet. Det kan icke ellex
 vara ogrundadt att den inhemska naturen, genom sin
 lefvande beröring med invånarne, får någon motvigt
 mot den måhända ursprungligen större kraften hos
 många utländska medel, hvilken genom långt föränd-
 och förvarande icke kan annat än försvagas. Genom
 sådana åsichter får medicinen en populär utsträckning,
 som gör den tjenligare att tränga ända till rikets aflägs-
 naste vinklar, och endast på detta sätt kan den bli i
 stånd att uppfylla allas behof. Linné arbetade på en
 sådan mer än någon annan; då han redan hade gjort
 Läkarekonstens Lärjungar till naturvänner, så blefve
 de äfven snart fosterländskt sinnade människovänner.
 En sednare tid har nog insett nödvändigheten häraf,
 om någon utspridd Läkarevård skall finnas i vårt land.
 Den synes hafva gillat Linnés åtgärder och uppmun-
 trat Läkarne att fullfölja dem, då den upphöjt Lin-
 næa till svenska Läkarnes sinnebild 12), en utmärkel-
 se, som denna växt så väl förtjenar genom sin lifliga
 påminnelse om Linné, om sin användning, hvari-
 genom den så till sägande anvisar landets mest behöfliga

läkedom, och om svenska sommarens egenhet, hvars ljusa nätter den fyller med vällukt. Jag har tillbragt många ljusa sommarnätter i den högre nordens härliga furu-skogar, beundrande dessa raka stammar, hvilka liksom pelare, lyfta sina skyhöga toppar mot himlen, för att till jorden nedhämta solens yttersta, nattliga strålar. Hvilken tjusning att se dessa strålkranssäde toppar nattetiden kvarhålla det mildrade dagsljuset och tillika höra luftens sångare, talltrastarna, hvilka följa det nattliga ljuset till dessa den lefvande naturens högsta tempelspetsar, för att det utgjuta sina klara, ljudande toner uti ljusets rymder öfver den undervarande, blott jemförelsevis märkliga, nattens skymning. Och — för att intet må fattas i sinnenas tjusning — hvilken okänd vällukt sprider sig icke af den omkring dessa himlapelares fästen, vid jorden rankande Linnæan, såsom en jordens renade rökelse ur skuggan uppstigande mot solens nattliga strålar till högtidens fullkommande. Dessa skogars värdiga inbyggare, äro en hög och ren naturs raska, fria söner, som mer än en gång upprest Fäderneslandets lutande thron och som satte Gustaf Wasa derpå. Deras växt är hög och kraftig, som den omgifvande naturen; men den ena årstidens hårdhet, som gör deras lemmars fasthet, gjuter också omsider en stelhet i deras leder, hvilken den mildare årstiden deremot söker förtaga, och det framför allt genom nordiska sommarljusets egnaste foster, Linnæan. Man känner dess läkedomskraft emot denna krämpe (Rheumatism, af allmogen icke olämpligen kallad Torrvärk), och huru den derigenom bidrager att

göra landet bebodt af friska människor, allt upp till de högre bergsryggarne. Det är högst billigt, att Fäderneslandet med all förvärfvad konst och vetenskap här kommer naturen till hjälp i sina välmenta anvisningar och bemödanden. Mätte Æsculapii staf, sedan den i svenska läkarens hand är omlindad af Linnæa, troget biträda henne att fördrifva landets egna krämpor med landets egna medel, och förena sig med landets natur till dess invånares båtnad. Sedan Linnæa anvist huru verkställbar denna fordran är, så må hon med skäl kunna utkräfva dess fullkomliga uppfyllelse å Linnés, fäderneslandets, mensklighetens och naturens vägnar!

Nytan af fosterlandets natur, kännedommen af dess innersta grund, begäret att både sjelf lära känna den och göra andra bekanta dermed, förmådde Linné till resor inom Fäderneslandet. Dessa satte liksom kronan på dess patriotiska bemödanden, och äro tillika det största bevis på dess fosterlandskänsla. Det var honom icke nog, att vid landets första Universitet, i hjertat af Riket, undervisa landets söner, utan han ville äfven hämta ämnen och gifva eftersyn ända till landets yttersta gräns; han ville från medelpunkten utsträcka sig till hvarje del af Fäderneslandets natur. Således förenade han allt på det möjligast bästa sätt, lärde känna naturen, icke blott lösryckt från jorden i Cabinetter, eller flyttad från sitt ursprungliga ställe in i trädgårdar, utan satte det af naturen, som verkligen icke

kunde hafvas annorlunda än som lösryckt eller genom odling förbytt, i största möjliga samband med det ännu vilda, ursprungliga förhållandet. Fäderneslandets lefvande, fria natur, blef den grund, hvarpå hans hela system uppfördes; och världen har sett denna grund äga nog stadga, att bära en sådan byggnad. Naturforskaren och fosterlandsvännen stödjade sig förenta vid densamma; allestädes vandrar den inhemska forskaren i Linnés fotspår, insuper dess anda, och tolkar vid hvarje steg för utländningen de alster, som han der finner, mera säkra, mera betydande i vetenskapen, än de bästa samlingar och de största minnesmärken. Svenska jorden har således genom Linné fått ett klassiskt värde uti Naturhistoriskt afseende, icke olikt det som Romerska konsterna gifvit den Italienska; men så mycket betydligare som den förres fornlemningar hvarje år lefvande förnyas, och således i varaktighet måste öfverträffa den sednares. Den utländska naturforskaren anser sin kunskap icke nog säker och sin ära icke rätt grundad förr än han beträdd denna klassiska jord; och den svenska ihågkommer nog att dess undersökning är hans medfödda förmån.

Vi hafva sett huru Linné spridde kunskaper till allt, hvad som var under honom i stånd och förmögenheter, och derifrån återhämtade allt det brukbara han der fann; vi vilja nu se hans förhållande till det som var jemlikt med, och öfver honom. Vi möta då först

Dessa vetenskaps-sällskap, som förenat sig till inbördes upplysning, och för att sprida ett gemensamt ljus. Han var i dem lika verksam som i den vanliga lärostolen, blott på annat sätt. Fäderneslandets äldsta vetenskaps-sällskap, på den ort, hvilken Linné mest tillhörde, med valspråk: åter sprida det samlade (collecta refundit), emottog dess första skrift, liksom det ock understödt hans första steg. Det skyndade sedan att tillvinna sig honom såsom Ledamot och omsider såsom sin Sekreterare, det närmaste förtroende, som inom sådana samfund finnes, då i dess hand egentliga både styrelsen och medlens förvaltning ligger. Han egnade också åt dess Acter sådana athandlingar, som der bäst passade, och var genom en vidlyftig brefvexling dess och tillika sitt eget samband med allt, som honom närmast i kunskaper sträfvade till samma mål. Allt det som egentligast angick Fäderneslandets natur och dess användbarhet för efterkommande, lernade han deremot hälst åt Kongl. Vetenskaps Akademien, som räknar för en ära att anse honom för en af sina grundläggare och förste Präses.

Det var också i denna egenskap, som han kom i närmaste förhållande till de män, hvilka stodo thronen nära. Han hade således redan hunnit långt uti att förvandla vetenskapens beskyddare till dess idkare, då han äntligen äfven häruti skulle göra sista eller högsta steget — sträcka sin inflytelse ända upp till thronen.

Konungsliga sinnen funno behag uti en sådan undersåtes lära; de kungliga personerne samlade dess föremål till sitt enskilda nöje uti sina lustslott, der de tyddes af deras största tolkare, och beskrifningar deröfver utgåfvos med all kunglig prakt. Sådan var det stora snillets omskapnings-förmåga. De minnesmärken, som ännu deraf finnas, äro oss beliga i mångdubbelt afseende; äfven såsom bevis huru allt kar förenas af naturen.

Kastom ännu en blick tillbaka på alla Linnés nu anförda vetenskapliga förtjenster, och samlomedem, om möjligt, i en synpunkt för att dermed förena följderna, som egentligen sätta kronan på hvarje dödligs bemödande. Erinrom oss hans nyskapade vetenskap, deruti allt fick sin beskaffenhet och bestämelse af hans snilles egenskaper, hvilka voro så afpassade derföre, så ytterligt stora och likväl så sammanhängande, så mycket utsträckliga åt alla sidor och likväl så förenade vid en bestämd medelpunkt. Betänkom huru han såsom Lärare utbreder sina kunskaper och återhämtar nya inom den största möjliga verkningskrets, allt ifrån minsta koja, eller rättare från fjällarnas snökant, der allt lif upphörer, ända till thronen, der allt som i samhället rör sig samlas såsom i en enda brännpunkt — ifrån den vrå af verlden der han var fästad, till de aflägsnaste verldsdelar; — och huru han beständigt fortsätter dessa åtgärder under en mer än

vanligt lång lefnad. Följden af allt detta blef en allmän anda i vetenskapen och för vetenskapen, ett fortgående i den riktning, som han gaf, hvilket ock slutligen gjorde hans egen bortgång mindre märkbar. De efterkommande hafva beständigt fortsatt och utvidgat hans verk och på mångfaldigt sätt bibehållit hans minne. För vetenskapen och dess stiftare har man sett inrättningar och ärestoder uppstå i alla länder; hvaribland de på ett värddigt sätt utmärka sig, som finnas inom den ort, hvilken Linné och hans vetenskap mest tillhörde. Uti Sveriges härligaste tempel ser man dess grafvård, hvarpå en stor svensk konstnär förevigat hans talande och uttrycksfulla anletsdrag, rest af vämmor och lärjungar, hvilka det i synnerhet tillkom att hedra den enskilda mannens stoft. Monarkerna och Staten hafva deremot visat sig veta, hvad som mera tillkom det allmänna. Således upprestes ett tempel åt Linnés vetenskap, åt dess lära och anda, hvilket invigdes till sin bestämmelse på hundraårsdagen efter Linnés födelse. Huru få menniskor hafva blifvit hedrade på samma sätt, och för huru få lärnor har man haft samma omsorg! Men det är också den lära, som förbinder menniskan med naturen, som inknyter henne fastare i föreningskedjan mellan naturen och dess Upphof. Den tyckes i detta afseende nalkas sjelfva Gudaläran, med hvilken den har det gemensamt, att den omedelbart utbreder sina milda verkningar öfver hela menkligheten.

G. WAHLENBERG.

UPPLYSANDE TILLÄGG

1. Att bemödanden för finansdet af ett Naturligt System mest och ifrigast blifvit gjorda och ännu göras hos Fransmännen, och att derföre Linnés System hos dem mindre än hos någon annan upplyst nation blifvit antaget, tyckes komma å ena sidan af ett hos densamma rådande sinne för det så kallade praktiska i användningen för lifvets behof och andra vetenskaper, som bör följa af det naturliga, hvilken välmenata fordran dock i allmänhet blir mindre uppfylld än man väntar, ty växternas beståndsdelar rätta sig mindre än man hoppas efter naturliga slägtskapen. Å andra sidan kommer det deraf att sådant hos densamma var till en del grundadt före Linnés tid och således svårligen kan öfvergifvas. Emedlertid hafva de nog fått röna de svårigheter, som dermed äro förknippade. Den första tankan, att hjertbladen skulle vara tillräckliga, har måst taga sjelfva den fina anatomien till biträde och correction af deras afvikelser, likväl icke utan stor oenighet emellan naturforskarnes. Den gamla Jussieuska methoden har således, ifrån ett egentligt frösystem förent med blomningsmethod efter blombladens antal, blifvit hos Decandolle förvandlad till en halft anatomisk anordning (med underdelningar efter blommas läge) så svår att fullfölja och ofta så otydlig, att man måste tvifla om dess bestämdhet i detaljerna.

Under allt detta strider Richard för en egen ren frömethod, som skall afhjelpa den gamlas brister, men derjemte också saknar dess tydlighet och lättfattlighet. Således har hos dem en högst skadlig olikhet i uppställningar, från Adanson ända till Richard, uppkommit. Man synes nu, i förut fattad öfvertygelse, att det måste finnas och blifva af oberäknelig nytta, hafva genomvandrat alla vägar, som kunna föra till ett naturligt system, så mycket att man med tämlig säkerhet kan säga, att det icke finnes. Det naturliga systemet i Botaniken tyckes i betydlig mån vara att sammanlikna med perpetuum mobile i physiken, quadratura circuli i Mathematiken, kanske också de vises sten i Philosophien. Detta ger Linnés system ett nytt värde, som han sjelf kanske icke vågade hoppas, då öfvertygelsen om omöjligheten att finna ett naturligt, ännu på hans tid icke var så grundad som nu.

2. Några få exempel må till upplysning anföras. *Utricularia*, som är så lik *Pinguicula* i alla andra afseenden, har, förmodligen af sin växtort i vatten, icke allenast icke två hjertblad, utan den har nästan intet; och skulle således i ett strängt system efter hjertbladen få nedstiga ouaturligtvis ända till Mossorne. *Nymphæa*, som är till blomning så lik *Papaver*, äger likväl ganska bestämdt blott ett hjertblad, och anatomiska förhållanden synas icke motsäga detta. *Zostera*, *Ruppia* och *Zannichellia*, som, enligt

växtens hela öfriga beskaffenhet borde hafva ett hjertblad, äga likväl intet. De parasitiska växterna förlora ofta aldeles hjertbladen: t. ex. *Cuscuta* är verkligen utan hjertblad, ehuru den tydligen är närmast beslägtad med de tvåhjärtbladiga växterna. Ibland Coniferæ hafva några ett hjertblad (*Taxus*), andra två, de mesta flera.

5. Det kunde väl ingen större motsländare uppstå mot Linné än Haller var. Han blef också på visst sätt den ende af betydighet; och det är således allt skäl att här något utförligare nämna om honom, i stället för alla andra. Detta måste tjena att upplysa både det Linnæiskas beskaffenhet och orsaken till det mindre fördelaktiga intryck, som det på några gjorde. Haller sökte visst icke att från början nedtrycka Linné, utan han gynnade honom till den grad, att han tillböd honom att blifva sin egen efterträdare. Detta hände likväl så snart efter bådas uppträde på vetenskapliga banan, att de ännu icke till alla delar kände hvarandras riktning, men under utvecklingen af bådas sätt att behandla vetenskapen uppstod en skiljaktighet, som icke kunde afhjelpas. Denna tämligen hastiga förändring har man funnit så underlig, att den till en del blifvit härledd från de smärsta tillfälligheter, ovärdiga att verka på så stora män. Rättaste förklaringen är väl följande. Haller var Linné öfverlägsen uti allmän lärdom. Med en tillgifvenhet för det gamla, som ofta i öfverdrifven grad följer af dess nogare kännedom och

som han gärna ville visa, stundom till den grad att han dermed besvärade *), sökte han att fortgå på de gamlas bana. Således skiljde han ofta omåttligen både arter och släkter, med bibehållande af deras gamla, ofta mera lärda än brukbara namn. Linné deremot hade mera sund och liflig känsla för naturen, mera ifrigt afseende på det som i framtiden lofvade att blifva af största antaglighet och brukbarhet, hvilken ifver förledde honom att, som det tycktes Haller och andra, rent af skryta, att han t. ex. reducerat öfver tusende species till blott varieteter. Båda studerade också en till betydlig del olika natur, som understödde deras olika syftning, utan att de sjelfva anade det. Haller kände bättre de sydligare, för åtskiljda formers bildande mera fallna Helvetiska bergväxterna; Linné deremot mera den nordiska vegetationen, som mera sammandrager och förenar formerna. Här af uppstod ömsesidigt missförstånd, som snart alstrade misstydingar underhållna af någon ömtålighet. Det var uti *Enumeratio stirpium helv.* som Haller först på bestämdt sätt visade, att han fortsatte de gamles, i synnerhet sina Landsmäns, Bauhinernas, förfarande uti att upptaga allt för många växtformer såsom särskilda arter, och i allmänhet göra vetenskapen diffus. Linné å sin sida fann detta ännu mera än det verkligen var, emedan han icke på långt när kände alla Hallers Helvetiska växter; och således trodde han sig icke kunna

*) Se Heeren uti Heynes Biographi sid. 263.

undvika att till försvarande af sitt nästan mosatta förfarande, yttra sig häremot på ett bestämdt sätt, uti första Edition af Flora Svecica, ehuru hans häfliga lynne gjorde detta sätt alltför hårdt. Haller sårades häraf på det högsta, gjorde förevitelser, som till en del verkliga voro ogrundade; och då de båda å ömse sidor fortforo att icke meddela hvarandra några växter till undanrödjande af missförstånd, och föröfrigt fruktade hvarandras misstydingar, så hvarken kunde eller ville de tillräckligen citera hvarandras skrifter eller hafva nog afseende på hvarandras åtgärder. Då Haller sedermera utgaf sin method, ansåg Linné densamma, icke utan allt skäl, för en onödig mästring af sin, och räknade Haller för en af sina anhängare eller efterföljare (*Assæclæ*), hvilket denne deremot förklarade såsom ett bevis, huru Linné ville föra alla under sitt öfvervalde. Således blef Haller af alla dem, som efter Botaniska Reformationen betydligt skrifvit i Botaniken, den enda, som hvarken antagit Linnés system, nomenklatur, eller terminologi. Detta allt gjorde honom ensamt gammal i den nya tiden. Haller å sin sida igenkände också slutligen ganska riktigt den plats, som han uti Venskapsens Historia skulle komma att intaga, då han uti sin *Bibliotheca Botanica* satte sig före Linnés tidshvarf, ehuru han utgaf nästan alla sina skrifter under Linnés tid, eller efter Botaniska Reformationens början, så som den vanligen och med rätta utsättes. Härmed tycktes Haller erkänna att han af Linné blifvit

tillbakaträngd bakom sin tid, och, detta var den seger, som Linné med rätta kunde tillegna sig. Hallers motsträfvighet blef utan verkan på Linnés framgång; men Linnés Reformation gjorde att Hallers skrifter i Botaniken fingo dela de gamles — det vill i Botaniken säga deras som skrefvo före Linné — öde, att stå såsom föräldrade och mindre brukade kvarlevvor i Bibliothekerna. Ur dem har man sedan fått rädda det goda, derigenom att man iklädt det Linnæisk form, och på detta sätt åter gjort det gångbart. Det är således onekligt, att Haller uti sitt sträfvande mot Linné allt för mycket kom till korta, och beröfvade sig en stor del af den ära i Botaniska Vetenskapen, som han annars kunnat erhålla.

4. Det är i synnerhet den dicliniska blomningen, som jemförelsevis mest tillhör den högsta nordnen. Icke nog att de mesta Amentaceæ och Coniferæ, som af ren nödvändighet till följe af det helas byggnad, alltid måste vara dicliniska, finnas i nordliga länder, utan man finner också Salices, som mera än några andra beständigt äro försedda med åtskiljda kön, egentligast i Lappmarken. Äfvenså växa der utmärkt manga af de beständigt dicliniska Carices. Det var således icke underligt, att Linné, som fullkomnade sitt System i högsta nordnen, kom att lägga särdeles vikt vid dessa blomningsätt.

5. Linnés lefnadsomständigheter äro så

ofta och vidlyftigt beskrefna, att vi böre frukta att trötta Läsarens uppmärksamhet med deras anförande; men detta oaktadt har man skäl att befara någon otydlighet, om de här alldeles icke vidröras, och framför allt om icke de omständigheter, som enligt den här gifna åsigten af saken mest bidrogo till dess vetenskapliga bildning, något närmare utmärkas. Det tyckes vara lefnadsomständigheterna i yngre åren, som för en sådan mans bildning äro af den betydenhet att de vid dess bedömande aldrig kunna nog betraktas, än mindre någonsin lemnas ur sigte. Det är således dess lefnads öden intill den tiden, då dess belägenhet såsom Lärare blef afgjord, som man tror sig här böra något betrakta. Linné föddes under ett verkligen lågt tak, uti en aflägsen och ensam skogsbygd, samt på en tid, som straxt efterföljdes af de största olyckor, hvilka Fäderneslandet under flere århundraden fått vidkännas. En ensligt skön belägenhet i en backig trakt, genomskuren af många vattendrag och beklädd med liflig björkskog, denna den höga nordens gladaste trädsort, utmärker det lilla Comminister-bostället Råshult bredvid Stenbrohult i Småland. Hela trakten är föröfrigt en af de upphöjdaste, som finnes i detta landskap, och i det hela af ursprungligt nordisk eller nästan norrländsk beskaffenhet, utan särdeles intryck af den odling, som på slättbygder så mycket förändrar naturen. Den torftighet, som här tryckte Linnés första ålder, tyckes på sitt sätt hafva bidragit att äfven trycka honom

intill denna natur, att förena dess lifliga sinnen med densamma, och således hos honom utveckla den naturliga sinnlighet, som så mycket närer inbildningskraften, hvarigenom den kan blifva en källa till de största egenskaper. Det var således en hufvudsaklig grund till den stora naturforskarens egenskaper, som här lades af naturen och för naturen; och kanske kan man anse för en lycka, att den så litet stördes af för tidig lärdom eller sådan bildning, som blef mera främmande för dess framtida bestämmeelse. De obehagligheter, som han vid scholan fick vidkännas, och som blifvit i visst afseende allt för mycket betraktade, anse vi såsom ett bevis på dess starka inre kallelse och att naturen redan uteslutande tillegnat sig honom. Det första universitet, som han besökte, var väl mera egnadt för dess naturliga bildning; men hans kallelse dref honom ännu högre, och han kom således snart till det Lärosäte, som skulle se honom utbildas och äfven hämta frukterna deraf. Den torftighet, som förut förenat honom med naturen, skulle vid Upsala Universitet bringa honom närmare till menskligheten, eller så att säga in- tvinga honom i den bana, som tillhörde honom. Han blef här, lika mycket af behof som af en lycklig tillfällighet, sin egen och andras lärare, då han vid 24 års ålder förordnades att hålla offentliga föreläsningar. Det var härigenom som hans andra hufvudsida utbildades, som hans naturkännedom bragtes till vetenskap och i system för andras undervisning. En förteckning

på de skrifter, som Linné under sin första läraretid i Upsala författade, lemnar han sjelf i ett bref, som finnes efter Hedins Tal bland Bilagorna sid. 64, der de utgöra icke mindre än 14. Bland dem är Adonis (eller som den hos Stöver 2, sid. 167 och 316 kallas Hortus) Uplandicus, märkvärdig såsom den första uppräning till Sexualsystemet, innehållande då blott 21 Classer, nämligen de hermaphrodita. Sedan han således i Upsala lagt grund till sitt Sexualsystem, sin Nomenclatur och allt det, som skulle göra botaniska vetenskapens reform, var det icke underligt om han med allt detta ännu blott inom sig mera än någon annan kände sin bestämmelse, och med tillförsigt ville oafbrutet fullfölja den såsom Lärare; men han fick nu erfara de omständigheter, som vid befordringar så ofta inträffa, och som bragte hans dygd i den svåraste pröfning han någonsin fick vidkännas. Med denna nya erfarenhet måste han vika från Upsala Akademi; och detta var för dess utbildning ingen olycka, då han nu, med sitt System i handen, fick å nyo utgå i den friare naturen för att pröfva dess halt. Detta nordiska natursystem blef än vidare fullbordadt efter den mest nordiska naturen, under dess upphofsmans resa till Lappska fjällarna. Det syntes sedan för första gången för den större allmänheten uti Upsala Societets Acter, såsom fullbordadt genom tillägg af dicliniska Classerna, innehållande de mest nordiska blomningsformer. Det kunde derefter ingenting vara önskligare än att det ock-

så fick jemföras med en sydligare natur. En annan del af naturens kännedom, som icke borde saknas hos en naturforskare i ett land, som så hufvudsakligen består af berg, fick bidraga till medlen, hvilka än vidare ökades af kärlekens hand; och således anträder Linné sin utländska resa. Holland blef det land der han, mera än på något annat ställe i Europa, då kunde vinna sitt syftemål, der han fann föremål för sin undersökning från alla verdensdelar, och tillfälle att från trycket utgifva, hvad han i Upsala utarbetat och sedan alldrig upphört att vidare fullkomna. Hvad som kunde saknas i Holland sökte han i England. Således utfördes denna Reformation i Bantiken, som gjort så stort uppseende. Dess betydhet så till sägande bekräftades af den vidt skådande naturforskaren Boerhave, som vid sin bortgång ur lifvet gaf Linné ny tillförsigt till framtiden. Denna förtröstan behöfdes också för att motstå de misstydningar och den täflan, som uppstod, tills Linné vid 36 års ålder blef Lärare i sin Vetenskap vid den Akademi, som sett dennas uppkomst.

5*. Det som här säges om Upsalas belägenhet och verkan deraf torde vara för litet förberedt för de flesta Läsare, och således fordra en närmare förklaring, som svårligen kunnat gifvas i hufvudskriften, sedan den under arbetet mera antagit formen af ett tal än af en afhandling. Den utmärkta sandås, som stryker öfver Upsala-slätten, och på flere ställen afskäres så, att mera afsöndrade

backar uppstå, kan blott genom sin belägenhet på en stor slätt blifva märkvärdig för sin höjd, och gifva den stora utsigt som vi tillagt den. I sådant afseende är all storlek och höjd i högsta grad relativ till omgifvelsen, och de största berg förlora mycket af sitt anseende och utsigt, då de omgifvas af dem som äro föga mindre. Det utmärkta i Upsalas läge märkes bäst då man hastigt dit utkommer från skogsbygderna; den är en slättlands belägenhet så utmärkt, att få länder torde äga en dylik. Och om en Botanist, som här samlar slättlandsväxter, hvilka icke engång finnas i Skåne, och det tillsammans med halft alpestriska växter från högre trakter, mera än andra erfar sådant genom känslan, så är detta väl en följd af den närmare förening med hela naturen, hvaruti han sättes genom sin vetenskap. Det är också detta, som ger honom anledning att tala om verkan af Upsalas belägenhet på de unga män, hvilka här danas. Han stödjdes deruti af den erfarenhet, att luften uti skogsbygder är mindre retande, dels genom sin torrhet, dels derigenom att den är i mindre rörelse, och således låter det vegetativa lifvet med sin saftighet och plastik mera utbilda sig, hvilket bäst behöfves i barnaåldern; då deremot luften på sådana slättlandsbackar, som Upsalas, är både torrare och mera i rörelse, hvarigenom den blir mera retande och tjenlig att sätta sensuella lifvet i verksamhet, hvilket kommer bättre till pass i ynglingaåren, sedan kroppen förut fått nog stadga sig. Det tyckes vara en sådan omvexling

af skogsbygder och slättland, som har sin karakteristiska verkan på invånarne; och att denna ömsesidiga verkan är väl anpassad i anseende till Upsala och dess bestämmelse som Lärosäte, synes vara ögonskenligt. Man tror sig således icke hafva pådiktat stället ett företräde, utan blott uppsökt en utmärkt egenskap, som naturen gifvit det, och i anledning af dess verkan på en stor man satt inflytelsen deraf i ett klarare ljus.

6. Professor Geijer i dess bekanta prisskrift om Inbillningskraftens begagnande vid uppfostran, uti Svenska Akademiens Handlingar från 1796, 5:te Delen.

7. Den mest opartiska beskrifning om Linnés moraliska person finnes hos Stöver 2 delen sid. 98-106. Denna behöfves, mera än man skulle tro, för att förklara fordna misstyndningar och ännu måhända förekommande missförstånd, äfven i vetenskapen. Det var verkligen Linnés naturliga och hjertliga nit att gagna, som hade mycken del i vetenskapens bildning. Vetenskapen måste blifva allmänt antaglig och så till sägande gångbar bland en större allmänhet, äfven om det icke kunde ske utan någon liten uppoffring af det naturliga; eller om man så får uttrycka sig, der det naturliga icke var nog lättfattligt, der måste det konstnäsliga, som svarar mot detta ändamål, tillgripas. Här af till

en stor del den omständigheten, att i vetenskapen det naturliga och det konstmässiga hos Linné så mycket omväxlar och ofta står så tätt bredvid hvarandra. Detta funno många af dess samtida, som icke sågo på ändamålet och nödvändigheten, vara ett stort fel, som Linné, enligt deras misstyding, af äregiriga afsigter påbördade vetenskapen, såsom en äkta charlatan; och ännu är det detta, som hufvudsakligen skiljer Fransmännen från det Linnæiska. De säga nämligen att allt, ända från de högsta classerna allt till de obetydligaste artförändringarna, måste i anordningen vara lika naturligt. Följden af Linnés anordningar blef en vetenskapens popularitet och äfven säkerhet, hvarifrån andra genom sin, som de tro, större naturefterföljd och annorlunda beskaffade consequens, med allt för stora steg aflägsna sig.

8. *Museum Regis Adolphi Frederici* Stockholm 1754. Fol. Inledningen är öfversatt på Engelska af Doctor Smith; men i allmänhet böra Linnés svenska skrifter läsas på modersmålet och af en svensk, ty de innehålla alltid egenheter i skriftsättet, till och med ibland provincialismer. Linnés ifver och nit för saken gjorde att han icke alltid undvek sådant; meningen måste fram på hvad sätt som ske kunde. Det är också önekligt att, liksom allmogen i provinserna äro närmast naturen, så uttrycker också deras språk

stundom naturen alldrabäst. Det blir då intet fel att stundom, såsom Linné, gripa till denna utväg att uttrycka sig såsom naturforskare, om också de fiabilidade skulle deruti finna någon råhet.

9. *Museum Reginae Ludovicæ Ulricæ*. Stockholm 1764, 8:vo. Dedicationen tyckes vara en fortsättning af det språk, som Konungens och Drottningens utmärkta nåd framkallade af Linné i mera enskilda circlar vid hofvet. Man kan äfven jemföra Linnés dedication framför *Species plantarum* e d. 2. Det undföll Linné stundom uttryck, som äro så uppblossande, att de nästan kunna kallas Bellmanska. Det blir således icke underligt om många funno dem osmakliga och opassande, alldramest sedan de kommit på papperet, skiljda från sitt upphof. Man måste tillika tänka sig Linné lefvande, sådan som han verkligen var, för att rätt finna sig i dem.

10. Man kan här jemföra utländska vittnesbörd hos Stöver, 2. sidd. 84, 85, och 105.

11. Huru Linné upptäckte smultronens hälsosamma verkan på sig sjelf, berättar han hos Stöver, 2. sid. 500, på det mest öfvertygande sätt. Dessa

bären, som ingenstädes förekomma så väluktande som i Rikets nordligare och mera upphöjda skogsprovinser, der det beständiga sommarljuset öfverflödar, äro der kända för en särdeles sympathisk verkan. Man vet att många blifva illamående af deras blotta lukt; hvarföre då icke andra på ett särskildt sätt friska af deras verkan? Känslighet är ett villkor för snillet; hvarföre icke äfven ett särskildt slags känslighet för ett så särskildt snille som Linnés?

12. Ingen Botanist har fått en så passande ört att bära sitt namn som Botanikens Förste. Linnæa är i högsta grad en sinnebild af Linné, och det i de mångfaldigaste afseenden. Den trifves icke riktigt annat än i de nordligaste länder, der de ljusa sommarnätterna fordras för att framkalla dess milda så till sägande nordiska välukt. Också Linné trifdes icke annorstädes, samt hade ett sådant tycke för dessa ljusa sommarnätter, att han mest tillbragte dem med betraktelser, antingen i sitt, på en hög backe med den skönaste utsigt, bygda Museum, eller i fria naturen. Misstydingen har icke uraktlåtit att härleda detta från mindre lyckliga husliga förhållanden; men säkerligen tala alla vittnesbörd deremot. Linnæans milda välukt kommer i

dessa trakter och på denna årstid väl till pass;
för att bota de der så gängse Rheumatiska kräm-
por, — hvaraf namnet Torrvärksört —; och
den blir på detta sätt en sinnebild af Linnés popu-
lära läkarekonst.

DE EUROPEISKA FOLKSLAGENS HÄFDER

FÖRE HERODOTOS.



I SAMMANDRAG

öfver: *Die Vorhalle Europäischer Völkergeschichten vor Herodotus, um den Kaukasus und an den Gestaden des Pontus. Eine Abhandlung zur Alterthumskunde von CARL RITTER. Berlin 1820.*

Med Anmärkningar och Tillägg.

F Ö R Ö R D.

De nyares forskningar hafva beständigt bekräftat de äldsta folkurkundernas vittnesbörd, att den första culturen till Europa inkommit från Asien. Våra förfäders, de Italiska stammarnas sagor tala bestämdt derom; de Helleniska äro de rikaste, men äfven redan derigenom mera mångtydiga, ofta, såsom det synes, hvarandra motsägende, emedan isynnerhet i detta land, genom invandringar från flera olika världstrakter, och den inhemska ombildningen, de ursprungliga fablerna och historiens äldsta minnen blifvit sammanflätade till en enda väfnad, hvilken det ej är lätt att åter utreda så att man kan igenkänna de särskilda trådarna och det hem-

land, hvarvid hvar och en är fästad. Vid denna forskande analys hafva någre, då efter återgången till en djupare forntid de historiska uppgifterne allt mera fördunklas och slutligen upphöra, följt de ovissa spår, i hvilka gudarne vandrat, — således den mythologiska vägen; andra hafva åter valt Språken till sina ledare: men emedan de flesta forntidens tungomål längesedan äro förgångna och endast några få namn öfriga, hafva dessa forskare nödgats inträda på den ovissa etymologiens fält, der modet växt vid hvarje steg, till dess man äntligen ej mer känt några gränсор för den vågsamma gissningen, så att hypoteser blifvit stapplade på hypoteser, till dess man slutligen fått hela det i förhand bestämda systemet färdigt. Andre hafva åter, i det de uppdagat handelsvarornas fädernesland och följt deras stråt till aflägsna länder, försökt sluta till folkslagens uråldriga gemenskap. Äfven har man icke förglömt, att genom jemförelsen med de särskilda nationernas öfverensstämmelse i odling, seder, lynne, komma deras ursprungliga släktskap på spåren.

Sällan träffar man hos samme forskare, denna omfattning i snille och denna beläsenhet, som erfordras, för att grundligen sysselsätta sig med alla dessa ämnen: ännu mer sällsynt är det att finna någon, för hvilken de österländska källorna äro lika väl bekanta som den så kallade classiska fornåldern.

Hos den författare åter, hvars senaste arbete vi

här anmäla, förena sig alla dessa företräden. Ingen enda af de vägar, på hvilka man kan hoppas uppnå den historiska sanningen, har han lemnat oförsökt. Sedan han först genom sin *Vergleichende Erdkunde* gifvit den nuvarande geographien en ny gestalt, upphöjt den till vetenskaplig värdighet, och lagt grundvalen för den historiska forskningen, i det att Geographien, enligt ett uttryck af någon bland medeltidens Mystici, är Historiens kropp; har han i närvarande skrift sökt hänvisa hvarest den rot växer, från hvilken de äldsta folkslagens stammar utskjutit och spridt sina grenar åt alla himmelsstreck. Man har länge anat, allt sedan öfverensstämmelsen mellan Persiens, FornIndiens samt de flesta Europas språk på det otvifvelaktigaste sätt blifvit bestyrkt, ätt alla dessa nationer vore telningar af ett och samma Bananas-träd, hvilkas alla stammar skjutit egna rötter på vidt åtskilda ställen och hvilka hvar och en ägde sitt eget sjelfständiga individual-lif, men att de dock alla sammanhängde genom en gemensam natur-typus, att för dem alla dock vore att söka en moderstam, som sannolikt sjelf, liksom de närmaste dotterstammarna, redan längesedan förmultnat, medan de aflägsnare ännu stå i sin herrligaste blomning, och genom nya skott, gifva detta underträd den jordiska evighetens varaktighet. Men hvar är nu denna moderstams fädernesland? Låt vara, att en annan jordmån, en annan sol olika utvecklar frukternas smak, men den förändrar dock icke deras art och inre beskaffenhet: om

så är, huru skall man då förklara den stora skiljaktigheten t. ex. mellan Hinduernes och Skandinavernes religion, som synes utgått från en helt och hållet olika naturåskådning? Eller är denna skiljaktighet blott skenbar, och kan den icke finna sin enhet i en ännu äldre lära, af hvilken blott, på olika ställen, några grundljud, ännu förnimbara bland strömmen af senare toner, hunnit vårt öra? Och äntligen då dessa nationer, hvilkas frändskap tungomålet röjer, äro skilda genom omätliga landsträckor, huru hafva de kunnat framtränga från södern till den yttersta, kalla, ofruktbara nordnen? Och om så skulle vara, hafva de ej på framtåget, som väl måst hafva skett småningom, qvarlemnadt några spår? Och dessa, hvilka äro de? hvar finnas de? hvilka äro de mellanlänkar, som förbinda den omätliga kedjan från Baltiska hafvet och Mälaren ända ned till Gangea och Ceilon?

Dessa frågor har Ritter i det verk, hvarmed vi här göre läsaren bekant, förelagt sig till besvarande. Han har undersökt de äldsta folkslagens monumenter, så väl de som lefva i stenen som i det skriftliga ordet; han har afhört så väl den kritiska häfdatecknarens, som sagoförtäljarens och skaldernes vittnesbörd; han har sinsemellan jemfört alla dessa olika utsagor, för att bana sig väg till ett sannfärdigt utslag. Om än detta utslag, innan det kan anses gällande såsom en af Kritiken stadfästad lag, torde erfördras en ytterligare högre

pröfning, så har dock vår författare genom denna skrift öppnat ett vidsträckt fält för den historiska forkingen, om det också endast vore genom den sällsynta grundligheten i hans method, under det att de flesta, som välja ett så rikt ämne, åtnöja sig med allmänna satsar, i compendie-stil; eller att också i en inskränktare bana blott fästa blicken på det enskilda, utan att bekymra sig om dess sammanhang med det allmänna. Det lär visserligen förekomma mången, som hade Förf. allt för långt sträckt sitt etymologiska gissningsbegär: det har äfven, på åtskilliga ställen, så förefallit mig; men man bör, om man vill fälla ett fullständigt omdöme öfver hela detta bevisningssätt, afskilja den fördom, för hvilken oförvägne antiquariske äfventyrare gifvit ordledningen till pris, från den nytta, som härpå på en riktig väg är att hämta. Endast ett lättsinnigt och förvillande spel är Etymologien, då man med hvarandra sammanblandar alla tungomål, då man ej dervid utgår från fasta lägar, då därför ej ligger en högre enhet till grund, och då man anser endast ordlikheterna tillräckliga, för att på dem uppföra en egen historisk byggnad. Efter min tanke äro de inga hörnstenar för en kritisk forskning; men när allt annat sammanstämmer, så kunna de betraktas såsom ett fastare sammanbindande, historiskt cement, såsom tillkommande bevis för det redan på annan väg bestyrkta. En sådan byggnad stötar ändock icke, om än ett och annat af dessa bindningsmedel såsom oäkta förkastas. Det är en väfnad sammansatt af

tusende trådar; om man än afklipper några. äro dock de återstående tillräckliga att sammanhålla det hela.

Frågan blifver alltså om gilligheten af sjelfva hufvud-resultatet, äfven i fall en och annan detalj skulle befinnas mindre bestyrkt. Att genast häröfver stå tillreds med ett omdöme, är blott den halfärdes sak. För min del vågar jag det icke, ehuru jag vid ett eller annat ställe uttryckt något tvifvelsmål. Så mycket är åtminstone otvifvelaktigt, att det resultat, till hvilket Förf. kommer, är i hög grad oväntadt och förtjenar en så mycket sorgfälligare undersökning, som det till större delen grundar sig på Grekernes egna vittnesbörd. Också har denna skrift i sitt fädernesland väckt så mycket uppseende, att innan ännu ett år gått förbi, en ny upplaga blifvit efterfrågad, hvilken äfven snart är att förvänta.

En bok, sådan som denna, torde man säga, hade icke bordt lemnas oss i sammandrag, utan i ordagrann öfversättning. Detta är också min egen öfvertygelse. Men Ritters arbeten höra icke till den class, hvilken man kallar lättlästa, och hvilken är den enda man vanligtvis läser. För den svenska Allmänheten äro de åtminstone ännu icke njutbara; Ritter framräcker oss inga frukter redan plockade, redan insyltade, utan han leder oss ut i naturen för att sjelfve uppsamla dem; han förevar läsaren icke på den stora karavan-

vägen genom vetenskapernas rike, utan på nybanade eller föga besökta, och således ofta halft sammanvuxna stigar, som kröka sig åt alla regioner; en vandring, som är mycket obehämlig men också mycket lärorik, i det man på det förra sättet endast lärer känna hvad hundrade andra förut sett och tusende andra, som egentligen själfva sett intet, efter dem upprepa; i följd hvaraf man kommit derhän, att den äldsta historien, och isynnerhet hela Geographien, blifvit ett dogmatiskt system, som endast hvilar på fädernes tro, hvarvid man äfven i det lilla compendiet ej finner rum att anmärka, hvad som är sanning och hvad som blott är hypothes, och hvarvid man kanske någongång icke själf gjort sig möda att undersöka ämnet, men hvarunder det medför sin stora fördel — icke för den redligt kunskapsälskande läsaren, utan för författaren — att om allt tala i en dictatorisk och apodictisk ton. Vid det andra sättet att studera, har man deremot den tillfredsställelsen att veta hvad man vet, och veta hvad man icke vet; detta är det enda lifgifvande och fruktbärande sättet att efterforska dunkla och djupt förborgade saker, i det att läsaren vid hvart steg känner sig uppmannad till egen verksamhet.

I fall det åter är tillåtet, att eftergifva för sådana läsares fordringar, som älska resultat men sky egna forskningar, så tror författaren af detta utdrag, att det rum, som det i denna tidskrift upptager, ej skall an-

ses såsom onyttigt förspild. Han vågar likväl icke smickra sig, att närva'ande sammandrag är mindre hårdläst än originalet, men det äger det af de flesta läsare aldrig nog värderade företrädet, att vara ungefär sju gånger ortare än Urskriften, som upptager 478 sidor. Oupphörligt, efter man velat vara kort, ställd emellan va'let att antingen uppoffra någon del af innehållet eller stilens utförligare ledighet, har jag mestadels föredragit att egna ett vidlöftigare utrymme åt sjelfva bevisen, än åt omsorgen att fullständigt sammanbinda dem. Det har varit mitt egentliga hufvudsyfte, att noga följa gången af Förf. undersökningar; att anföra alla hufvudsakliga grunder, på hvilka de stödd sig, och i samma mån dervid fästa läsarens uppmärksamhet, som de synas hafva förekommit Författaren sjelf vigtiga. Mindre betydande omständigheter och speciala undersökningar har jag nödgats antingen alldeles förbigå eller blott flyktigt uppgifva. En sådan epitomerad bearbetning har varit förbunden med stora svårigheter, då redan urskriften sjelf är så kort och kärnfull; ehuru icke utan mångårig vana med arbeten af detta slag, har jag dock ofta stånat villrådlig vid valet af hvad jag borde upptaga, och ofta måst använda våld på mig sjelf, att ej gifva en fullständig öfversättning af hela Capitel. Väl har mitt bemödande varit att ingenstädes lemna någon egentlig lucka i framställningens gång, men då åtskilliga mellanlänkar ej af mig kunnat upptagas, så har väl knapt kunnat inträffa annat, än att

detta sammandrag framvisar en mera dristig genetisk utveckling och att resultaten framstå mindre klara eller åtminstone mindre öfvertygande, än de visa sig i originalet. Men också har mitt ögonmärke, såsom till en del redan är tillkännagifvet, icke varit att sätta läsaren på den punkt, att han öfver detta verk må fälla ett afgörande domslut, utan det har åsyftat, att lemna honom en förberedande kunskap om dessa ämnen och väcka åhågan att göra sig närmare bekant med ett arbete, som churu än detta omdöme slutligen må utfalla, förtjenar så mycken uppmärksamhet.

Med ett ord: man kan anse denna bearbetning, såsom en recension, enligt den method som följes af Utgifvarne af *Edinburgh Review*, hvarvid Recensentens hufvudsyfte mera är att gifva läsaren ett tydligt begrepp om sjelfva skriften i det hela, än att fästa sig vid enskilda ställen; hvarvid man icke alldeles utesluter egna anmärkningar, men utan att dervid fästa någon egentlig vikt; hvartill utomdess den svenska Epitomatorn måste hafva en lätt gissningsbar anledning. Behöfver jag föröfrigt anmärka, att, då man vill efterlikna något erkänt förträffligt, man derfor icke har den förmätenheten att inbilla sig, att man upphunnit det?

INLEDNING.

Afsgiften med närvarande afhandling är att ådagalägga, det indiska Prest-colonier med den gamla Buddha-culten, hvars ursprung bör sökas i mellersta Asien, från de äldsta tider, åtminstone före Grekernes historiska tid, omedelbart eller medelbart bosatt sig i länderna kring floden Phasis, vid Svarta Hafvet, i Thracien och många andra det vestra Europas länder, ja i hela Grekland, samt att dessa invandrade der utöfvat en religiös inflytelse. Denna sats hoppas man kunna bevisa ej blott ur Asiatiska urkunder, utan jemväl isynnerhet ur Grekernes och mindre Asiens äldsta historiska fragmenter, äfvensom ur Herodoti berättelser om Skytherne, i 4:de Bok. af hans Historia.

Terrass-länderna mellan Oxus och Jaxartes (Gihon och Silon) hafva varit plant-skolan och skådebanan för de folkhopar, som strömmat till Östra Europa under tider, om hvilka vi blott äga många sagor, men få facta och monumenter, som bevittna en forntida kultur. Här bodde dessa Turanier, mot hvilka Perserne, såsom Ormuzd-tjenare, förde blodiga religions-krig; detta folk, hvars minne Firdusi i sin herrliga Schah-

nameh förvarat, — fejder, om hvilka Grekerne äfven icke synas saknat all aning. Man erinre sig de äldsta Medernes tåg emot Kadusierne, enligt Ktesias; Persernes tåg emot Massageterne under Cyrus, emot Skytherne och Budinerne, enligt Herodot. Ej förr, tillägger sistnämde författare, vände Perserne sina vapen emot Grekerne, än de förstört Gelono-Budinernes tempelhelgedom och coloni-stat, samt vid Oaros (Wolga) upprättat åtta nya stora murar — händelser, hvilka tyckas hafva utgjort de sista uppträderna af detta religiösa hämdekrig.

Liksom ZendAvesta och Schahnameh fira hågkomsten af den strid, som Ljusets tjenare förde emot Mörkrets Förste, emot afgudatjenarne i Tschin och Turan, så bevara äfven Indiens urgamla stora hjälte-dikter, Mahabharat och Ramajan 1), minnet af en dylik, kanske ej mindre skräckfull religions-fejd: Krigarkastens emot Prestkasten, det vill säga, ehuru det ej uttryckligen nämnes, Buddhisterne emot Brahminerne. Segrare blefvo de senare; de bland Buddhisterne, hvilka ej föllo för svärd, utspridde sig till Ceilon, Java, Birman, Butan, Nepal, Baumian. Deraf förklarar sig, huru det ljusdykande Iran (Persien) längs hela sin norra sida, från Samarkand till Armenien och Phasis, kunde vara omgifvet af idol-tjenande Budier, Budiner, Serer, Tschin, Sarter, Turanier, Skyther, Albanier, Mithrasdyrkare, och andra afgudiska folkslag, hvilkas

belät-dyrkan var Iranierne till en styggelse och hvilka sjelfve de måste anse såsom prisvärdigt att utrota.

Så var äfven Persernes krig emot Egypten ett utrotnings-krig. På arabiska kallas hvarje Idol för *Budd*, och kanske ligger samma idé till grund för de båda egyptiska namnen *Phut*, *Buto*.

I Menus Lagar nämnas bland de Orena: *Tchin*, *Saker*, *Paradras* och *Pahlavas* 2), hvilka namn väl i början ej betecknade olika folkslag, utan särskilda corporationer, partier, sekter, som skiljde sig från den segrande läran. Man skall längre fram söka göra sannolikt, att de besegrades flykt och bortvandring icke ursprungligen skett från Indien, utan snarare från länderna omkring Indus' och Oxus' källor, således från den nejd, der den gamla handelsvägen från China förenade sig med den från Indien och med en annan, som går längs Gihon genom Baktrien, öfver Kaspiska hafvet till Araxes och Phasis, — en väg, som allmänt besöktes under Justinianus och hela medeltiden, och hvilken ännu ständigt befares af Banianerne 3). Sålunda bildar denna lokalitet en korsväg (*πλευράς*) för hela mellersta Asien, genom hvilken äfven östra Europa i alla tider, ehuru med längre eller kortare afbrott, stått i en föga bekant förbindelse med sjelfva hjertat af Asien och dess östligast belägna länder.

Vid denna undersökning är det af högsta vigt, att

lösa den svåra frågan, hvilkendera i Indien varit den äldre läran, Buddhas eller Brahminernes. Såsom grunddrag i Brahminismen anses Polytheismen och indelningen i kaster; såsom innerligt förenadt med Buddha lärans väsende antager man Monotheismen, eller snarare en från denna urartad lära, Pantheismen, till och med Materialismen, samt, såsom ett karakteristiskt känneärke vid dess införande, att den uttränger kast-inrättningen 4) och drager religionen ned i det combinerande förståndets område. Dock beledsagas icke öfverallt Buddhaismen af detta phänomen: på Java och Ceilon, i Nepal och mellersta HögAsien stå här och der Buddha-culten och kast-inrättningen bredvid hvarandra. Det är så väl i hänsigt till ifrågavarande lära, som till andra dogmer högst sannolikt, att Buddhaismen undergått flerfaldiga omskapningar, som torde kunna hänföras till följande trenne. 1. Den äldsta, eller den medelAsiatiska Läran om en enda Gud, herrskande under en tid, som föregår all historia, en lära om hvilken vi finna blott fragmenter, dels såsom motsats, dels i öfverensstämmelse dermed, uti Hinduernes, Persernes, Hebräernes lag- och religions-urkunder: dit hörer t. ex. dogmen om syndaflo den 5). 2. Den mellersta Perioden begynner för oss med de första historiska underrättelser öfver indiska culten genom Alexander den stores följeslagare, då redan Samanæer och Brachmaner i detta land med hvarandra stå i motsats, liksom Budier och Magier, enligt hvad Herodot erfor, i Baktriska lan-

det. Under denna tid öfvergår den renare culten till idol-dyrkan, medan Brahminisk och Zoroastrisk vishet i dess granskap uppblomstrar. 3. Den yngsta Bud-dha-läran infaller i första århundraderna omkring och efter Christi födelse, i det Manichäers, Arrianers och grekiska Philosophiska Sektens satser dermed sammanvuxo och bildade en ny drägt omkring den gamla läran.

Äfven de, som erkänna Buddhaismen för yngre än Brahmismen, måste dock medgifva, att den förra redan före Alexander var förhanden, emedan, såsom redan är anfördt, Samanæerne (*Σαμαναῖοι*, *Γεγμῆνες* Strabo l. XV.) bestämdt åtskiljas från Brachmanerne (*Βραχμανῆες*) 6), liksom, i Persien under Dejoces, nämnas Budierne (*Βῆδοι*) såsom herrskande bredvid Magierne (*Μάγοι*). Arrianus förnam äfven sagan om en Budyas, såsom en efterföljare af Dionysos i Indien, hvilken derifrån vidare fortsatte sitt vandringståg; utan tvifvel har sagan dermed ej velat beteckna annat än en Prest-färd från det gamla hemmet, hvarifrån den äldre trons anhängare undanträngdes, till vester, der dessa grundläggare af en ny cultur emottogos med jubel och triumph. I hemlandet sjelft öfvergingo dock många dogmer af Buddhaismen, hvilke af folkstron voro allt för djupt hyllade, för att kunna utrotas, i den Brahminiska Prest-läran; så vördas ännu i Indien Buddha, under sitt eget namn, såsom det Närva-

randes gud, och såsom Wischnus nionde incarnation. Denna uppenbarelse föregifves hafva tilldragit sig redan för femtusen år sedan; men före honom känner man likväl en ännu äldre Buddha.

Såsom ett vestasiatiskt vittne om Buddha-läran tillvarelse redan 1200 år före Christus, framträder Sanchuniathon, som nämner den första Andefläkten 7) för *Kολπία* 8), och Urnatten för *Baur* (d. ä. Buddh) 9). Men nu är Natten, Chaos, från hvilket allt skapat framträder, grundideen för Buddhas lära om Gud och Skapelsen.

I SydAsien är åter Mahabharat det äldsta vittnet 10) om Buddhas gudomliga härkomst, i det att Puru, stambjerten för den äldsta indiska heroiska dynasti, Purus eller Månbornen, uppträder såsom son af Buddha. Så väl i Brahminernes som i Buddhaisternes kalender, heter fjerde dagen i veckan efter honom, liksom i europeiska Norden *Odens-dag* (Onsdag), på engelska *Wednes-day* d. ä. *Wodans dag*. Romarne kallade densamma *Dies Mercurii*, och märkvärdigt är att i indiska Astrologien är samma Gud beherrskare öfver planeten Mercurius 11).

Denne Gud är äfven Skythernes *GoithoSyr* (*Γαίθου-σός* *), Herod. IV. 59), den hyperboreiske Apollo, en-

*) Vanligen läses dock *Οἰθουσις*.

ligt Herodots egen förklaring; han är *Wendernes Voderher*, *Slavernes Bogh*, *Sachsarnes* och *Skandinavernes Odin*, *Germanernes Wodan*, *Persernes Khoda*, *Britternes God*, *Gud* och *Gott* 12) i svenska och tyska språken. Med hans namn betecknas hela folkslag: *Budier* i Medien, *Budiner* i Skythiska landet vid Oaros; *Budicæer* och *Botticæer* i Macedonien, Japygia och vid Adriat. hafvet. Om honom påminner Heroen *Buto* (*Bodo*) i Dodona såsom stiftare af det äldsta thessaliska Oraklet, hvilket i början hette *Bodona*; — vidare *Minerva Budia*, dyrkad i Thessalien; — Herakles *Βαδώνης*, Achills fädernesland *Budeion*; — den attiske hjelten *Butes* och dess prestsläppter *Butaderne* och *Eteobutaderne*, Pallas Athenes äldsta prester; — Arkadiens *Botachider*. — *Butakiderne* på Naxos, i Karien, på Sicilien; såsom uppbyggare af templet i Eryx. Hans namn återfinner man slutligen, högre upp i nordnen, uti de heliga orterna *Budorikum*, *Budorgis*, *Marobuduum*, Markomannernes säte, i Slavernes *Budissin*, i Witekinds *Butinsfeld*, i *Boden-sjön* (*Bodungo*), en Wodans helgedom, innan den invigdes af St. Gallus; äntligen *Bottniska Viken* (*Codanus sinus* 15).

1) I hjeltedikten *Ramajana* firas de goda Andarnes seger öfver de onde Andarne och deras förste Ravuna. Segerhjelten är Guden Wischnu, som, delande sig i fyra delar, antager en fyrfaldig mensklig gestalt, af hvilka den på jorden förstfödde, antagande namnet Rama, underkufvar och

dödar Ravuna, konung öfver ön Ceilon. — Hjelten i Måhabhārata är åter Wischnu, incarnerad under namnet Krischna, som bistår Pandu-erne emot den onde Dursjohn af huset Korō, hvilken satt sig i besittning af Panduernes arfrike. Heeren, Ideen I. 11. 340 f. Polier, Mythol. des Indous I. 395.

2) Cap. 10. §. 43, 44. Det bekanta stället lyder sålunda: "Följande stammar bland Kshatrijas (krigar-casten) hafva, genom försummelsen af heliga bruk och derigenom att de ej sågo några Brahminer, bland menniskorna nedsjunkit till de lägsta bland de fyra classerna: till *Paundracās*, *Odras* och *Drāvīras*; *Cambojas*, *Yavanas* och *Sakas*; *Pāradas*, *Pahlavas*, *Chinas*, *Ciratas*, *Deradas* och *Chasas*." Alla Panditer, hvilka W. Jones frågade öfver namnet *Chinas*, förklarade det enstämmigt för att utmärka *Chineser*. Deraf ansåg sig denna berömde Forskare berättigad (As. Research. II. 368), att anse Chineserne för en förkastad Hindu-stam. I *Yavanas* vill han föröfrigt igenkänna Grekerne (Jonierne), i *Sācas*, *Sacerne*, samt i *Pahlavas* Persernes ättfäder, då i Firdusi kämparne utmärkas med ärenamnet *Pehlvaner* d. ä. hjeltar.

3) Hinduerne äro genom en gammal lag förbudne, att, vid förlusten af cast-fördelarne, besegla hafvet, det oreña, eller öfverskrida floden Indus. Men Banianerne (köpmännen) hafva ej låtit binda sig af denna religiösa föreskrift, jag vet icke om i följd af något undantag i lagen eller genom en sjelftagen rättighet. De äro kringspredde kring hela det sydliga och mellersta Asien; ja Pennant (View of Hindostan I.) erfor genom Pallas, att de till och med hafva factorier i Astrachan.

4) Detta antagande är ett misstag. Cast-inrättningen är grundad så väl i Brahminernes som

Buddhaisternes religionslära. De senare antaga äfven fyra classer: 1. Förstarne, afkomlingar af Mahasamata; 2. Brahminerne, afkomlingarne af Manussa Biamma, dem det är tillåtet att ingå äktenskap; 3. Sathe, de Rike, afkomlingarne af de menniskor, hvilka före Manussa Biamma gifte sig och 4. Suchive, till hvilka räknas alla öfriga menniskor, såsom köpmän, konstnärer, handverkare m. fl. Francis Buchanan (rätta namnet är Hamilton) On the Religion and Literat. of the Burmas, As. Res. VI. öfversatt i 3:ra Bd. af Sprengel-Ehrmanns Bibl. d. Reisebeschreib. s. 124.

5) Då Förf. öfverallt utgår från den synpunkten, att en renare, monotheistisk lära i äldsta forntiden varit bekänd af de mest hölsade bland Asiens Nationer, så har det förvånat mig, att han hvarken här eller annorstädes återoppar boken Dabistan (om hvilken se *Hermes*, Stockholm 1821. I. 90). Der uppträder den Stora Buddha, *Mahabad*, såsom hela menniskoslägtets gudomlige lagstiftare och såsom den der indelat människorna i castor, af hvilka både Perser och Hinduer sägas härstamma. — Af denna Mehabad eller Mahabad uppstod persi-namnet *Mohed*, hvarmed presterne utmärktes. Det persiska *Bad* och det tyska *Beten* äro samma ord, beslägtadt med *But* och *Buda*, hvarföre också i persiskan substantivet *buden* d. ä. vara egentligen innehåller begreppet af ett religiöst tillstånd. Så äfven i Uphilas *Beda* och *Budan*. (v. Hammer, Wien. Jahrb. d. Lit. 1820. II. 9 not. 3.) I Parsernes Religions historia kan man, enligt v. Hammer (Wien. Jahrbücher 1820. II. 210, samt i samma tidskrift 1819. s. 527) urskilja följande epöcher: 1. Den äldsta eldstjensten, i hvilken dock elden (den ur jorden upplågande naphtha-flamman) icke tillbads, utan blott betecknade Kibla eller Altaret till hvilket den bedjande vände sig (enligt Schahnameh). Denna läras instiktelse tilleguas här

Huschenk (Enoch? Buda?). Dess bekännare het-
te Mehabader (ej Mahabader), deraf senare: Mo-
beder, d. ä. De stora tillbedjarne eller Budadyr-
karne. Denna läras upphof synes böra sökas i
Bactrien. 2. Dsjemsched grumlade denna abraham-
mitiska läras renhet, i det att han dermed före-
nade tillbedjandet af Sölen (*Mithras*, pers. *Mehr*)
samt Morgon- och Aftonstjernen (*Anaitis*, *Ana-
hid*). Från den tiden lågade på bergen eldarna
Mehr och *Guschasp* (*Anahid*), till hvilka sedan un-
der hans efterträdare kom *Blixt-elden* (*Bersin* d. ä.
Perseus-elden). — Huru den äldsta Patriarchaliska
gudsdyrkan varit en ren, symbolisk naturdyrkan,
men sedan urartat och blifvit uppblandad med lo-
cala människodikter, har Fr. Schlegel senast visat i
sin Rec. öfver Rhodes skrift: Ueber den Anfang d.
Geschichte. Wien. Jahrb. 1819. öfversatt i Sv.
Lit. Tidn. 1821. N:o 28. o. f.

6) *Samana* härledes af sanskrit-ordet *Saman*,
som betyder höflighet, artighet. Paull. Mus. Borgh.
p. 18 Denna titel föres ännu af Buddhas prester.
— Att det grekiska skrifsättet *Brachmaner* (*Βραχ-
μανοι*, *Βραχμανες*) kommer originalet närmare än det
nu brukliga *Brahminer*, underrättas vi af Aug.
W. Schlegel, Ind. Bibliothek. Bonn, 1820. Bd. I.
Häft. 2. sid. 83.

7) *Αερα ζωοδωτη και πνευματωδη* — i originalet hos
Eusebius. Ritter återgifver det med: der erste A-
them; Creuzer, Symbolik II. 15, med: der erste
geistige Hauch.

8) Bochart förklarar *Κολπια* med *Vox oris Dei*.
Creuzer jemför det med ZendAvestas *Erohe ve-
rihe* eller *Honover*.

9) Hos Gentil finner man Gudens namn staf-
vadt: *Baouth*.

10) Detta är ett förhastadt yttrande af vår annars så beläste Författare. Buddha omtalas redan i Veda, Indiens äldsta skrifter. Buchanan, tyska öfvers. sid. 123.

11) På Burmanernes språk heter Onsdagen: *Boud-dha-hu*. Deras sju dagar i veckan hafva sitt namn efter Planeterna. Detta folk saknar ej heller kännedom om ett solår af 365 dagar, hvilket begynner d. 18 April. Buchanan, sid. 12.

12) Buddha heter äfven *Godama*, *Gotama*.

15) Då identiteten af Buddha och den Gudom, som af forntidens äldsta Nationer under mer eller mindre afvikande namn blifvit dyrkad, är en hypotes, till hvilken Förf. ständigt återkommer, tror jag mig göra läsaren en tjänst, om jag här lemnar en så vidt möjligt fullständig öfversigt så väl af de inhemska sagor och legender, hvilka man äger om denna religionsstiftare, som af de gissningar hvilka om honom blifvit gjorda.

Enligt dessa sagor var Buddha en son af Chandra, Månens Gud; denne åter en sonsons sonson af Surien eller Solen, som sjelf var en sonson af Dhada (fader) Brahma 1). Andra 2) gifva honom Maja till moder; enligt andra hade han hvarken fader eller moder 3). Det är förundransvärdt, att Brahminerne, som hata och afsky Buddhisterne såsom kättare, dock vörda deras Gud såsom Wischnus nionde avatar eller incarnation. Han var Hinduernes lagstiftare och lärare, som undervisade dem i sex vetenskaper, i astronomien och astrologien, i moralen, de religiösa ceremonierna, lärkunskapen, världsliga lagen och kunskapen om

1) Bagavedam, 9:de Bok. 3) Couplet, Monarch. Sinic. Tab Chronol. Cycl. XXVIII. p. 10. Calcuttische Abhandl. I. 571.
3) Majer, mythol. Lex. I. 315.

handlingarna 1). Man söker förklara denna motsägelse sålunda, att Brahminerne, sedan de förjagat Buddhisterne, dock icke helt och hållet kunde utrota alla de läror, som den gamla folktron helligade, utan derföre måste välja den utvägen, att upptaga bland sina gudasägor den gud, hvars anhängare de fördrefvo, men hvars dyrkan de ej helt och hållet ur folkets hjertan kunde utrota 2). Andre, i följd af den gamla vanan, då historiska svårigheter och chronologiska motsägelser möta, antaga tvenne Buddha, en äldre helt och hållet mythisk, samt en yngre, som skulle hafva uppträtt såsom Brahmaisomens reformator.

På en silfverplåt funnen i en grotta, nära Islamabad, berättas i en inskrift på Maga-språket, att Buddhas fader hetat Chandi Lah Radshja, eller egentligen Buddha Avatår, hvilken från Sjalarnas region ingick i Mahamaja's lif, som genast blef skinande såsom en christall. Inanför såg man Buddha skön som ett blomster, knäböjande med sammanknäppta händer. Född efter 10 månader, 10 dagar, blef gossen kallad Sakya. Fullvuxen förklarades han för Buddha Avatår, sedan han från himlen erhölet fem heliga skrifter, *Karik*, hvilka sedermera blefvo kallade *Angulè Mälà*, af andre åter *Vachanam*. "Den som läser och tror dessa böcker, erhåller evinnerlig frälsning" 3).

I Mahabharat 4) föreställes Buddha såsom en slags fortsättning af Krischnas incarnation, uppenbarad i templet Dsjaggernaut på kusten Odaissa (Orissa). Den afledne guden hade låtit innesluta sig i ett träd, som flöt till denna strand. Konungen i detta rike bar stammen i templet och den himmelske Architekten Biskerma nedsteg för att

1) Darstell. d. Brahmin. indisch. Götterlehre, sid. 146.

2) Detta är bland andra Ritters mening. Se nedanför.

3) Asiatic Research. II. 583.

4) Polier, Mythol. des Indous II. 162.

uthugga gudastoden. Men en af Konungens gäster, otålig att tillbedja den nya gudomen, uppbröt tempeldörrarna, innan arbetet var fulländadt, då endast ett ben och en arm voro färdiga. Denna incarnation är en af Wischnus svagaste, men bland alla den längsta. Den är svag derigenom, att Wischnu, såsom Buddha, endast medförde en grad af det gudomliga väsendet (essence divine), då deremot den 7:de incarnationen innehöll sju grader och den 8:de, Krischna, hade sexton, eller var så fullständig att Wischnu ej kunde åtskiljas från Krischna, den jordiska uppenbarelsen. Buddhas incarnation är åter i hänseende till tiden den längsta, i det att den begynte 200 år efter Krischnas död och skall fortfara i 10,000 år, af hvilka 5000 nu äro förledne. Krischna deremot lefde endast 125. För tionde gången skall Wischnu ikläda sig menskelig gestalt, då efter de 10,000 årens förlopp ondskan blifver så stor, att lagen ej mera åtluydes, Sudras fatta regeringstömmarna och de gudfruktiga förföljas. Då skall Wischnu göra slut på Kaljuc, den nuvarande 4:de verldsåldern och återställa Sut-juc's, den första gyllene ålderns, oskuld och renhet.

Enligt Bbagavat 5) var ändamålet med Buddhas människoblifvande, att såsom en Saniassi eller botgörare förbättra de blods-offer, som af Veda föreskrifvas.

Dock äro sagorna och meningarna om Buddha, äfven i Indien, högst mångfaldiga och delade. På ett annat ställe 6) träffa vi hos Polier, som dock här icke nämner sina källor, en ganska märkvärdig legend, i det Buddha framställes i en viss tve tydlig dager, såsom ett väsende, som, ehuru af gudomlig börd, dock i någon mån tillhör Diwerne, de Onde Andarne. Då Deioterne (gudarne) erhö-lo i Brisput sin andliga läromästare, fordrade äf-

5) Polier II. 167.

6) Sid. 205, 248.

ven Diwerne för sig en dylik och Brahma skickade till dem Sucker, sin sonson. Efter någon tid hade Tara, Brisput's gemål, med Månen aflat Bhud, hvilken dock Brisput ansåg för sin egen son och undervisade i de heliga skrifterna, så att gossen redan vid tolf år fullständigt kände Bidia, den himmelska lagen. Men då Diwernes lag äfven för de Rena Andarne är nyttig att känna, för att kunna hämma de förres stämplingar, ville den förmente fadern, att hans son äfven deruti skulle undervisas. Bhud sändes således till Sucker, som tillämnade honom sin dotter Daijani till gemål, densamma som blef bortröfvad af Jujat, Yadous och Koro's fader. Men oakadt detta mågskap i underjorden, ansågo dock Diwerne för farligt, att en himmelsk Ande äfven skulle undervisas i deras vetenskaper. Således, då Sucker ej vill återskicka Bhud, afhugga de den senares hufvud. Men Sucker förstod konsten att genom besvärjningar kalla döda till lifvet. Förgäfves döda de Bhud på nytt, förgäfves nedgräfvä de honom, förgäfves hugga de honom i tusen bitar; beständigt, kallad af Suckers ord tillbaka till lifvet, står han åter oförmodadt levande bland dem. Då våga Diwerne det sista försöket. De döda Bhud, bränna honom till aska, destillera deraf en dryck, som de låta sin mästare utdricka. Innan kort saknar denne och än mer hans dotter den unge Bhud: kallsinnigt märkande, att de onde Andarne åter dödat den älskade guds-sonen, börjar han samma besvärjning, som så många gånger förut återkallat ynglingen till lifvet. Men nu känner Sucker en högst plågsam rörelse inom sin kropp: han förstår, att han uppslukat guden. Men rädda honom kunde han icke utan förlusten af sitt eget lif; äntligen finner han den utvägen att först taga Bhuds löfte, att, sedan han sprungit ur Suckers kropp, använda samma besvärjning, genom hvilken Bhud skulle befrias från sitt fängelse, och så till lifvet återställa sin mästare, med

hvars kropps-elementer den inslukade guden var blandad. Detta skedde. Sedan begge sålunda blifvit lefvande, begifver sig Bhud åter till Deiotas, som med förnöjelse emottaga den i de båda världarnas vetenskaper väl undervisade ynglingen. Men Tschanderma, Månen, då han förnam, i hvilken ära hans son blef hållen, yppade hemligheten af hans börd: detta förtröt högligen Brisput, som alldeles icke ville tro sin maka om en sådan otrohet. En högtidlig guda-dag hölls: inför sjelfva Trimurti kunde hon dock icke neka sanningen. Bhud hade dock förut genom sin stora vishet sjelf utforskat sin förborgade härkomst: samma vishet förböd honom äfven, att förena sig med Daijani, af det skäl, att han, såsom icke Brahmin, ej kunde göra anspråk på en så stor ära. Derföre blef han ock förbannad af denna skönhet, hvilket hade den verkan, att Bhud ej spelar i mytologien den role som dessa första äfventyr synas lofva; Mehrlok, hans rike, är den minsta af alla Surg (himmelska regioner), och dagen Gaian (Onsdagen), hvilken är invigd åt honom, anses såsom en olycksdag, på hvilken man i Indien ingenting, utom hvad som kan höra till klädnaden, vågar företaga sig. Äfven hos oss anses Onsdagen af folktron såsom en ohelig dag, på hvilka inga bröllopp, begrafningar eller i allmänhet andra viktigare förrättningar företagas.

Såsom en bland menniskor nedstigen Gud tänker man sig Buddha, under bilden af en i djup åskådning försunken Vis, hvilken dag och natt är sysselsatt, att med till jorden nedsänkta ögon tillbedja den högste Guden. När han så sutit 26,450 år, utan att hafva gjort något under eller bekymrat sig om världsliga ting, så är hans tid, och med denna tillika den fjerde och sista verldsåldern, i hvilken vi nu lefva, tilländagången 4). Såsom sådan afbil-

4) Baldæus, Beschreib. d. Ostind. Küsten, S. 650.

das han äfven, sittande på en thron med korsvis lagda fötter, en lotos-blomma i hvardera handen, på hufvudet en krona, öfver axlarna Brahmin-snöret, hvilket dock äfven tillkommer krigar-casten 5). Hans färg säges hafva varit emellan den hvita och rödletta, hvilket tyckes bevisa en nordlig härkomst 6). Ofta ser man dock denne gud förestäld med krusigt hår 7), liksom Negrernes. I egenskap af en himmelens invånare, anses han åter såsom en personification af planeten Mercurius, såsom denna planets Genius, samt föreställes liksom de öfriga Planeternas Andar, såsom en tigande, efter-sinnande Vis.

Vare sig, att Buddha, den högste guden, liksom Brahm, blifvit ansedd alltför helig, för att gifva anledning till åtskilliga dikter, eller att vår kunskap om Hinduernes heliga urkunder endast dertill är orsaken: — nog, om den indiske Buddha eller Godama veta vi för öfrigt icke mycket. Deremot har man många under att anföra om honom, såsom Fo och den Japanske Bud. Så förtälja Japanerne att han förlevat 49 år orörligt sittande i ett åskådande tillstånd, under hvilket han utgrundat himmelens och jordens hemligheter. Hans fader, berättar chinesiska legender, var konung i Schung-tyen-scho (Kaschmir?); hans afreise skedde genom inträngandet af en ljusstråle genom modrens lif; han föddes till världen genom modrens högra sida; då förmörkades himmelens stjernor och nio drakar nedstego från himmelen. Vid sitt 19:de år öfvergaf han världen, hustrur och barn och flydde till en öken, för att endast lefva i andliga betraktelser; i sitt 30:de kände han sig fylld af gudomen och förkunnade sina uppenbarelser för 80,000 lärjungar; i sitt 79:de afled han

5) Majer, *Myth. Lex.* I, Taf. 8.

6) "Between white and ruddy." *Asiat. Research.* II, 52.

7) "With curled hair", *As. Res.* I. 427.

och hans aska delades mellan menskor, andar och sjödrakar 8). Deremot har legenden så mycket mer att förtälja om hans broder eller frände Dewahdet (enligt Tibetanernes, Kalmuckernes och Siamernes religion), hvilken lefde i en ständig osämja med sin himmelske broder. Sedan den hatfulle, afundsjuke Dewahdet förorsakat Sommonakhodom (så nämnes Buddha hos Siamerne) all möjlig förtret och mot honom till och med retat alla djur, så krönte han sina onda anslag dermed, att han stiftade en religion, som tillvann sig många folkslags och konungars bifall, och sålunda, genom en delad tro, skiljde människorna i tvenne olika hopar 9). Denna religion, som Dewahdet införde, uppgifves vara den, hvars anhängare i Tibet kallas *Ulan Malachaitae* (Rödmössor), och hvars öfverherde Boddo Lama säges vara. Dock endast till klädnaden, icke till sin lära åtskilja sig denna sektens prester från *Scharra Malachitae* (Gulmössorna), hvilka i Dalai Lama vörda sin öfverste prest 1). Men det förhållande, i hvilket dessa båda Lhamaiske Påfvar stå till hvarandra, är ännu ganska dunkelt och outredt.

Så mycket är emellertid bekant, att Buddhismen är den längst utspridda religion i världen. Från Hindostan, der man här och der i bergstrakterne träffar några vilda stammar, som bibehållit den gamla tron, är den utbredd öfver Ceilon, hela den östra indiska halfön, Tibet, China, det östliga MedelAsien ända till Japan och Ishafvet. Jag har äfven funnit, att Buddha dyrkas också på Liu-kiu-öarna, i det att Gud heter på detta språk: Busa 2). Öfverallt tillbedes samma Gud,

8) Majer, Mythol. Lex. art. *Buds* och *Fo*.

9) Tachard, Voy. au roy. de Siam I. 304. Majer I. 455.

1) Pallas Nachr. üb. d. mong. Völkerschaft. Sid. 408, 09.

2) Hall, Entdeckungsreise nach d. Westküste von Korea u. der grossen Lutschu-Insel. Weimar 1819. sid. 256.

ehuru under mer eller mindre afvikande namn: dock hvarhelst man frågar efter hans fädernesland, hänvises man till ett annat land.

Man har genom den Burmaniska kosmographien, som synes hänvisa på ett land söder om Himalaya, trott sig berättigad att antaga Norra Indien såsom Buddhas fädernesland: någre Brahminner, dem Hamilton frågade, nämde Bahar 1). Enligt chinesiska urkunder skall han vara född i Kaschmir: födelseåret 1027 f. Chr. 2). Då Kejsar Akber hade eröfrat denna sköna dal, förelades honom en inhemsk krönika, hvaruti han läste 3), att en viss Kuschup, sedan Kaschmirdalen blifvit fri från en stor öfversvämning, fört Brahminner (kanske dock icke Brahminske prester utan en af de Brachmaniska folkstammor, hvilka enligt Plinius, Hist. Nat. VI. 17, fordom lefde förspridda öfver Indien) 4), in i landet; att långt derefter ett allmänt folksting blöf hållet, då en man af erkänd dygd utvaldes till konung, hvar- efter Kaschmir alltid haft en monarchisk styrelse. Ända till år 1542, då den förste muhamedanska Konungen här steg på thronen, räknar denna historia 159 inhemska Förstar. Antagas nu endast 10 år för hvarje regering (visserligen en alltför låg beräkning), så skulle Owngund, den första konungen, som tros varit samtidig med Kischen, hafva lefwat 248 år f. Chr. 5).

Om icke ön Ceilon verkligen varit Buddhas egentliga fädernesland, så har den dock, sedan hans dyrkan utrotades på fasta landet, varit en asyl för hans prester och tillbedjare, och är ännu ett hufvudsäte för denna religion, som härifrån synes hafva spridit sig till östra Indien. Här visar man ännu Gudens heliga fotsår, här träffas ännu mån-

1) Buchanan, sid. 101.

Huns I. 11. 26.

4) Buchanan, s. 4.

2) De Guignes, Histoire des

3) Ayeen Acberi II. 178.

5) Ders, s. 5.

ga andra spår af en uråldrig dyrkan, hvilka af Ritter sjelf framdeles anföras.

Rahanerne, d. ä. Burmanernes Prester, medgifva sjelfva, att de erhållit sin religion från ön Zehu eller Ceilon; derifrån skall den hafva kommit öfver Arrakan till Ava och sedan vidare forplantat sig åt Sina 1). Här, hos Birmaner och Peguaner, nämnes Guden *Gaudama* (*Godama*, *Gotamas*); på sanskrit en koherde, vaccarum pastor 2); men också, i metaphorisk mening, en konung. I Siam anropas han under namnet *Somnōna-khodom*. Detta namn lär betyda *Månguden*; åtminstone skall *Somma* betyda måne 3) och *Khodom* sannolikt ett Bali- eller sanskrit-ord, är väl identiskt med det persiska *Khoda* eller vårt *Gud*. — Den högste Guden nämnes i Kotschinchina *That-dalna*, *Nhin-nhuk*, *Thika-Mauni-phut*, *But*, i hvilket namn vi åter igenkänna samma gudom: men culten skall här betydligt afvika från den Burmaniska, äfven deruti, att Kotschinesernes prester utgifva sig för siäre, måger och trollkarlar, då deremot i alla öfriga länder af denna halfö, der folket är lika begärligt på sådana vidskepelse som i det egentliga Hindostan, dessa önsknigar tillfredsställas af invandrade Brahminer 4).

I China är, såsom bekant, Fohi's eller Fo's lära folkets religion. Denne *Fo* är åter densamme som Buddha, ehuru denna afledning förekommer Buchanan 5) så tvungen, att han ej tror den

1) Symes Reise nach Ava. Sid. 211, 216. Sonnerats Reise nach OstInd. II. 38, 39.

2) Paullin. Mus. Borg. p. 7-11. Dock förklarades ordet af ett Pundit, att betyda vis, Buchanan, s. 137, så att Buddha och Gaudama då vore alldeles identiska till bemärkelsen.

3) Sonnerat, Reise n. OstInd. I. 157. Paolino Reise n. OstIndien. s. 348. Majer Mythol. Lex. I. 482.

4) Paullin. dets. p. 89 enligt Boirets Beskrifn. af Kotschinchina; Buchanan, sid. 143.

5) Sid. 139.

förtjena det ringaste afseende. Men detta är blott en öfverflödig scepticism. Hvarken Tibetanare eller Chineser kunna uttala ljudet *B*; de förre säga därför *Pu*, *Pot*; de senare *Fo*: i Tungusien heter guden *Boa* 1). I Japan nämnas de främmande Gudarne både *Buds*, som tyckes vara det ursprungliga indiska namnet, och äfven *Fotoke*, hvilken benämning tyckes vara lånad från China 2). Det vanliga namnet för Tibetanarnes högste Gud är annars *Dschakdscha-muni*, som blott är ett hårdare uttal af *Schäkja*, hvilket, såsom vi sett, är Gudens andra namn, betydande enligt Paullinus 3): den sluge; enligt andre 4) skall namnet *Sakya* betyda antingen makt, eller vegetabilisk spis (*vegetable food*). I China inkom *Fos* lära 65 år e. Chr. från Indien 5): dock först 500 år derefter blefvo de heliga böckerna öfversatte och samskriten förgäten 6). Andre uppgifva dock, att China först år 519 blifvit omvänt till Buddhas tro genom *Dharma*, tredje sonen af en indisk konung, som i 28:de led härstammade från *Schaka* 7). För öfrigt hafva väl Chineserne samma *Gudar* som *Brahminerne*, men hvarken desse eller *Rahanerne* vilja erkänna deras *Bonzer* för rättmätiga prester 8). Några och sextio år e. Chr. fördes *Kio*, eller *Schaka-dyrkarnes* heliga bok, på en hvit häst jemväl till Japan: templet, som de nyomvände bygde, heter ännu *Fakubasi*, hvita Hästens tempel. Samme *Dharma*, hvilken i China var *Fo-*

1) Langlès anm. till Voyage du Prof. Pallas II. 206.

2) Kämpfer, Beschreib. v. Japan I. 295.

3) Mus. Borg, p. 80.

4) W. Jones, As. Res. II. 8.

5) De Guignes Hist. d. Huns. I. 11. 26. Du Halde Description de la Chine III. 53. Faria y Sausa hos Buchanan s. 142. Gosier, Allgem. Beschreib. v. China II, 215.

6) Mailla, Réch. sur les caract. Chinois i Chou-king p. 396.

7) Kämpfer Amoen. exot. p. 668.

8) Buchanan, s. 141.

religionens apostel, skall äfven här hafva uppträdt och gjort vägen bredare för Budso, d. ä. afgudarnes väg. Legenderna förtäljer att Buds eller Schaka var född i Kejsar Soowo's 26:te regerings-år, eller år 1027 f. Chr. i Makatta Kokf, ett landskap i riket Tencikf, d. ä. himmelslandet, hvarmed sannolikt bör förstås Ceilon, ehuru väl gemene man i Japan så kallar Siam 1).

De östliga mongoliska, eller half-mongoliska folkslagens mythiska legender visa oss således tillbaka till Indien, såsom Buddhas egentliga fädernesland. Oss återstår blott det tviflet, omöjligt att upplösa, om ej denne religions upprinnelse är att söka ännu högre emot nord, då enligt Cyrillus och Clemens Alex., Samanæer äfven bodde i Bactrien.

Buddha betyder Vis; det är part. præter. passiv. af *Budh*, vakua, besinna sig 2). I anledning af denna generiska betydelse hafva någre trott sig berättigade att tvifla om namnet Buddha utslutande tillhört någon viss historisk person. Enligt Pater Georgi har det funnits tvenne Buddhas, af hvilka den ena tillhör mythen, den andra historien. Sjelf har han bemödat sig att fastställa hans lefnadstid

Enligt Tibetanska urkunder till	959
Enligt Chinesiska skrifter, anförda af Couplet, skall Foe, en son af Maje (Maja) lefvat	1036.
Enligt 4 andre chinesiske författare, enligt DeGuignes	1027.
Enligt W. Jones 3) efter ett medeltal af Couplets, De Guignes, Georgis och Bailly's beräkningar	1014.

1) Kämpfer, Geschichte u. Beschr. v. Japan, s. 201-204.

2) Aug. W. Schlegel, Indisch. Bibliothek, Bonn 1820. Band I. Heft. 2. sid. 254.

3) As. Research. I. 325.

Enligt Ayeen Acberi	1366.
Enligt Öfverste Presten Zaradōf Ava; skall Godama dött för 2362 år sedan, räknadt från år 1795, men då 2362 Burmaniska år lära göra 2341 Julianska, så inträffar denne Prophets dödsfall 1)	546.
Enligt Siameserne, som börja sin ti- deräkning med Godamas död 2)	544
Enligt Cingaleserne, hos Harrington	542.
Enligt Paullinus	540.

Vi hafva ofvanföre sett, huru man i flera folkslags mythologier än Hinduernes velat återfinna denna Buddha. Under en tid, då allt härleddes från Egypten och då Inderne ansågos härstamma från Egypterne, i stället för tvertom, föll W. Jones 3) på den föga lyckliga tanken, att anse *Sacya* (Schaka-Buddha) för den samme som den egyptiske Sesak eller Sesostris, hvilken fabeln berättar hafva upprest pelare så väl i Jemen som vid Ganges' mynning. Detta hindrade honom dock ej, att, liksom Chambers, göra Buddha identisk med Skandinavernes Odin eller *Wodan*. Denna tanke har sedan af flera Lärde blifvit begärligt omfattad, af andra åter, t. ex. Buchanan 4) och A. W. Schlegel 5) mycket bestridd. Paullinus 6) gissade äfven att den egyptiske *Tawtos*, *Toth* eller *Touth* vore till namnet beslägtad med samme Buddha. Längre än alle föregångare har dock Ritter gått, i det att han sökt införlifva denne Prophet eller


1) Buchanan, sid. 147.

2) Loubère, Descript. du Roy. de Siam, p. 11, 160.

3) As. Res. II. 8, 580. 4) Ueb. d. Relig. u. Liter. d. Burman s. 159. 5) Ind. Biblioth. Wodan und Buddha, s. 252.

6) Mus. Borg. p. 73.

fridens Heros ej blott med Skandinavernes, utan äfven med nästan alla de äldsta asiatiska och europeiska folkslags fornminnen, och bevisandet af denna mening utgör en af de viktigaste punkterna i den lärda undersökning, hvilken nu öppnas för den svenska läsaren. Sedan vi först genom denne skarpsinnige och beläste Författare fullständigt lärt känna alla de grunder, genom hvilka han sökt göra denna sats gällande, skall jag till slut anföra flera skäl, som, dels af andre redan upptagna, dels sådana, hvilka jag sjelf först tror mig hafva funnit, torde ännu göra denna mening åtminstone tvifvelaktig. Jag har emellertid, till en början, genom ett fullständigt anförande af det förnämligaste hvad de inhemska legenderna berätta om denne religionsstiftare, sökt ställa läsaren på den punkt, hvarifrån det är honom lättare att sjelf anställa jemförelse och förbereda sig till afgörandet af denna i de äldsta nationernas urhäfder vigtiga fråga.



FÖRSTA AFDELNINGEN.

CAP. 1. Vid Phasis, på östra sidan om Svarta Hafvet bodde ett folk, hvars kultur och främmande-arter seder tidigt ådrogo sig Grekernes uppmärksamhet. Det var "de svartögda *)" Kolcherne. Om deras härkomst var man redan i Herodots tid tvifvelaktig; han sjelf ansåg dem för Egypter, för en coloni af Sesostri-derne. Alla senare häfdeforskare, Geographer och Skalder hafva enhälligt följt samma mening, utan att dock anföra egna grunder för denna lånade öfvertygelse, ehuru dock Eustathius medgifver, att namnet Kolchos ej kunde vara egyptiskt, och ehuru Sesostri-er tåg till dessa nejder föröfrigt är så fabelaktigt, att äfven Bochart ansåg denne Herodots sats såsom en villfarelse, yrkande att man hellre borde anse dem för Casluker, afkomlingar af Philistæerne (*Casluchi contracte Colchi*). — De grunder, som Herodotos sjelf anför för att bestyrka denna mening, stödjä sig först på Kolcher-nes. Egypternes och andra nabo-nationers utsago; sedan på det förstnämnda folkslagets bruk att låta omskära sig, hvilket, sade han, de blott hade gemensamt med Egyp-

*) Pindar, Pyth. IV. 376, ed. Heyne.

ter och Ethioper. Men ej till sjelfva djupet af det inre Asien sträckte sig Herodots kunskap; annars hade han vetat, att omskärelsen, såsom en religiös föreskrift, äfven var antagen af de arabiske Homeriterne, äfvensom af Hebräerne innan de ankommo till Egypten, således i det inre Hög-Asien. — Vidare hade Kolcherne "svart (mörk) hy och krusigt hår" (*μελάγχροῦς ἔσσι καὶ ἐλότριχοι*), hvilket likväl, enligt Herodots eget medgifvande, de hade gemensamt med andra folkslag, ehuru väl de derigenom synnerligt utmärkte sig från de öfriga thraciska stammarna vid Pontus, hvilka, enligt Aristoteles, hade slätt och rakt hår. Förmodligen hade Kolcherne ett krusigt, men därför icke egentligen Negrernes ullhår (*ἄλοτατον τρίχωμα*), ett uttryck, hvarmed samme häf-detectnare på ett annat ställe åtskiljer de libyske Ethioperne från de östliga d. v. s. de indiske, hvilka, enligt Arrianus, väl hade svart hud och svart hår, men deras näsa var ej så platt som Ethiopernes, ej heller deras hår så ull-lik. — Det viktigaste bland Herodots bevis, är dock likheten i språk och lefnadssätt mellan Egypter och Kolcher. Men detta anföres utan närmare förklaring; då denne Författare på ett annat ställe skillrar de Kolchiska hjälptropparnas rustningar, hvilka tjente i Xerxes' här, visa de sig högst olika de egyptiska krigsmännens. Deremot tror sig Bochart berättigad, vid jämförelsen mellan dessa båda nationers språk och seder, att förklara de Kolchiska namnen såsom beslägtade med arameiska tungomål, fastän han föröfrigt

anför flera drag, hvilka skulle mycket tala för Kolchiska culturens slägtskap med Nillandets, om man med säkerhet kunde antaga att detta kunde gälla äfven om de äldsta Kolcherne. — Kolcherne och Egypterne, fortfar Herodotos, voro de ende, som på enahanda sätt bearbetade linet (*λίον*). Enligt Xenophon och Strabo, var den Kolchiska linneväfven utmärkt fin, men detta voro aldrig Egyptens lärfter, såsom Hasselquist fann vid undersökningen af Mumie-bindlarna. Deremot är troligt, att de på den tiden prisade fina egyptiska tygerna ej voro af lin, utan af träd-lin (*λίον ἀπὸ ξύλων*; *xylina*, liksom i Josua 2: 46), d. ä. bomull 1). Så mycket är åtminstone säkert, att lärftsväfnad redan från äldsta sider varit bekant så väl hos Inder, som äfven hos Thracer, Skyther och Germaner. Således synes intet af de bevis Herodotos anför, för att ådagalägga Kolchernes egyptiska härkomst, vara bindande, då å andra sidan så många andra utvisa motsatsen, eller denna stams ursprung från NordIndien 2).

1) Heeren har på flera ställen i sina *Ideen über die Politik u. s. w.* påmint, att Herodotos med *λίον* ej blott förstår lin, utan äfven ofta bomull.

2) Bland de djerfva satser, hvilka läsaren i följden af denna afhandling skall finna, är denna första icke den minsta, som förnekar Kolchernes egyptiska härkomst, tvertemot Herodotos' uttryckliga utsago, då annars så många föredömen i äldre och nyare tider utvisat, att nästan alla afvikelser från denne beundransvärdt noggranne och

trogne forskares uppgifter ledt till förvillelse. Der-
vid har det ändock förundrat mig, att Ritter ej
anmärkt en omständighet, som synes kunna låna
en vigtig ursäkt för hans afvikelse från historiens
Fader. Man har nemligen länge varit förvånad
mellan likheten af Egypternes och Hinduernes re-
ligion och så många andra drag i deras cultus,
konstverk och borgerliga lif; genom Heerens un-
dersökningar öfver den underbara Staten Meroe,
blifver det oss till och med tydligt, på hvilken
väg denna skyldskap må hafva uppkommit. Om
nu Kolcherne verkligen voro Inder, så är det na-
turligt, att de måste hafva likhet med Egypterne
(åtminstone med de högre casterna bland dem),
och då Herodot icke kände Inderne, men så myc-
ket bättre Nildalens inbyggare, så borde man min-
dre derför tadla honom, att han förblandat den
frändskap och likhet, som måste finnas mellan
tvenne syskon, med den som äger rum mellan barn
och föräldrar.

CAP. 2. Grunderna för denna mening hvila på en
analogi af speciella geographiska förhållanden, local-
namn och mythologi, — grunder, af hvilka en och en
för sig föga gäller, men hvilka tillsammans stagna bilda
en tråd, som fästar dessa pontiska colonier vid en stam-
moder djupt in i Asien. Först låna vi vår uppmärk-
samhet åt de folkslag, som i denna landsämgd, mellan
Tauais och Phasis, af Skylax uppräknas: Sauromater,
Mäeter, Sinder, Kerketer, Achäer, Heniocher, Koraxier,
Koriker eller, efter en annan läsart, Koliker,
Melanchläner, Geloner, sist Kolcher med den sto-
ra köpstaden Dioskurias. Redan dessa namn göra oss

uppmärksamma på en högst märkvärdig parallelism med några indiska. Så hette Cap Komorin fordom *Καλιδος αἴη* eller enligt Salmasius: *ἄρη*, Ceilon *Καλιδος νῆσος*; Eusthatus förklarar detta för att betyda *Veneris insula*, ty *Kolias* betyder Aphrodite, och så hette denna gudinna äfven i Attika *Καλιός ἡ Ἀφροδίτη*, af en ort Kolias, hvarest fans ett tempel samt ett orakel; ett annat stod helt nära Phaleros i samma landskap. Ön Cyprus, der denna gudinnas tjänst var urgammal, hette fordom *Colinia*; gudinnan der *Κολῶτις*. Ett af hennes många binamn var *Μαῖα*, i Indien äfven *Maia* kallad, hvilket redan Hesychius visste: "*Μαῖ, μέγα Ἰνδοῖ*"; i Nepal *Maha-Mai*, magna Mater), — och att detta *Μαῖ* var grundordet i namnet på sjön *Μαῖητις* (i. e. *μήτηρ τῆ Πόντου*) är så mycket sannolikare, då man besinnar att för denna Aphrodite (Egypternes *Μᾶθ*, *Terra Mater*, Sanchoniathons *Μωρ* i. e. *limum aut aquosæ mixtionis putredo*, enligt Bochart's förklaring) ligger till grund begreppet om en från hafvet uppstigen gudom (*ἠαδουμένη*). Enligt Indiska och Buddhistiska mythologien heter den första incarnationen af Wischnu, alltings princip och upprätthållare, *Mastia Avatar*, half menniska, half fisk, liksom Syrenes *Derceto* (egentligen *Athara*, det indiska *Autar* eller *Awatar*). Thæernes *Trito*, Slavernes *Krodo*, den nordiska Hafsqvinnan 1). Man finner på spridda, vidt aflägsne ställen spår af denna gudinnas dyrkan: hennes mest bekanta tempel stod i Heliopolis vid sjön Serbo eller Sarbo, och en sjö af

alldeles samma namn fanns äfven i nejden af floden Phasis. Tillfällig är ej denna Atharas öfverensstämmelse med det indiska Awatar; man träffar ånyo samma likhet i grundideen, i hänsigt till denna fiskqvinnas astronomiska och kosmogoniska betydelse. Återigen i den af Berossus räddade gamla chaldaiska sagan om Oannes möter oss enahanda föreställning om en halfmenniska, nedantill fisk; hans namn förklaras af Scaliger, så, att han är född af Verldsägget (*ἐκ τῆς πρωτογόνας ὕδρος*). En af desse Oanner, den äldste, hade binamnet: Odakon, sannolikt identiskt med Ceilonesiska namnet *Boda*; men den gud, som på jorden nämnes *Boda*, heter i himlen *Santu-Sitte*, och detta namn *Sitte* erinrar på nytt igen om *Siton*, såsom också Odakon eller Oannes kallades.

1) Buddha var äfven en son af Maja, den första JordModren, och hör således till fornverldens äldsta mythologiska systemer, sjelf den äldste af allt skapat, ja, enligt andre, "utan fader och moder." Deremot är det väl om den yngre Buddha, — eller, om man så vill, till den Buddha, hvilken Brahminerne upptagit i sina gudomliga ättleder — som det skall förstås, att han var den nionde incarnationen af Wischnu, och att han till och med skall hafva lefwat 200 år senare än Kri-schna, som dock sjelf är en af de yngste bland de Indiske Gudasönerne (As. Res. I. 525). Den äldre Buddha liksom den såkallade äldste Odin har väl aldrig funnits såsom historisk person; men den Öfverste Prest, som återstälde eller omskapade den gamla gudatjensten, hedrades med sjelfva den högsta Gudens namn.

CAP. 5. Vända vi oss nu tillbaka till den gamla Buddhistiska ön Taprobane (Ceilon) och den närmast tillgränsande kusten, så undervisas vi af Arriani Periplus, att äfven Kolcher bodde i Aphrodite Kolias' land, på den kust der perlor, då liksom nu, fiskas, och der gudinnan vid hvarje månskite plägade bada. Här nämnas *Sinus Colchicus*, udden och ön *Kory*, hvilken sistnämde nu heter Ramiseran Kor, hos Plinius *Solis insula*; på den stora ön Ceilon sjelf heter en flod äfven Phasis, och vid dess utlopp låg Solens hamn. Men *Kolo* och *Koro* är ett och samma ord (*l* och *r* vexla beständigt; så heter Ceilon sjelf Serendivis, Serendib, Selediba; Koromandel på sanskrit Cholo-mundalum). Utom detta *Kory* finnas ännu i Indien fyra städer, som äfvenledes heta *Kolche*, så att det synes sannolikt att en appellatif betydelse ligger till grund för namnet *Kori*, *Kor*, *Koros* eller *Kol*, hvilket betyder sol. En lika betydelse har äfven namnet *Sur*: på Sanscrit heter solen *Súrya* 1), i Nepal *Surjeh*, Ceilons äldsta konungslägt *Suriavas* (solbarnen). Samma ö Plinius kallar *Insula Solis*, heter både *Kori* och *Rami-sur*, hos Araberne *Bal-bak*, ty *Bel* var vid Euphrat solens urgamla namn. *Koros* eller *Kuru* d. ä. Solens Barn kallade sig sjelf den uräldsta dynasti, som herrskade vid öfver Ganges, och hvars fejd emot Månbornen, Panduerne, är förevigad i Mahabharat 2). Dessa Kurus, den äldre linien, föreställas i Brahminernes sånger, såsom Onda Förstar, hvilka måste lemna rum för Panduerne,

de der ännu i Arriani och Pto'emæi tid herrskade på kusten Ko omandel (*regnum Pandionis*). Fornsagan gifver sålunda tydligt tillkänna, att dyrkarne af Kor eller Sur (d. ä. Sol, ty äfven här vexla *l* och *r*), som sannolikt blott tillbådo en enda Gud (Buddha), ehuru de ansågo den herrligaste bland stjernorna såsom dess Symbol och Satellit, blefvo störtade af ett yngre slägte, som införde en mindre ren lära. Hos de bibliske Propheterne heter Cyrus alltid Kores; det gamla persiska namnet på Helios var Koros, anmärkes i Etymologicon Magnum. Ännu heter Solen på nypersiska Khorschid, ehuruväl denna stjerna i Zoroastriska systemet nämnes Mihr, Mithra. Sålunda utgör namnet Kor en rot, från hvilken på otaliga ställen vidlöftiga ordslägten uppspirat: det återfinnes så ofta på Taprobane och i Kolchiska landet, att det der synes vara fullkomligt inhemskt; det återfinnes i floden *Kur* (Araxes), hvars äldsta namn enligt Strabos uttryckliga vittnesbörd icke var Kyros utan Koros, äfvensom i trenne andra mindre bekanta floder, som bära samma namn; — i landet *Khor-asan*, hvars vestra del hette *Khorasmin*. I dessa nejder var solens tjenst urgammal. Tomyris svor vid "Solen, Massageternes herre" (Herod. I. 212), och enligt Ktesias stod här, i Turan, Helios' och Selenes stora helgedom. Högre upp (eådem, quâ Hyperborei degunt, temperie, Plin. H. N. VI. 20) bodde *Atta-Koru* (gens hominum *Attacorûm*). Samma radix återfinnes i *Kurland* (*Kuro-nia*, Solens land) och i en myckenhet grekiska ort-

namn och locala gudoms-epitheter: t. ex. *Koros*, ett af *Bacchi* binamn.

1) Söndagen heter också på sanskrit *Surya-våra* *). De flesta dagarna hafva i Indien tvenne namn, af hvilka det ena är Brahminiskt, men det andra möjligen torde tillhöra den äldre i Indien ursprungliga mythologien. Så heter Solen också *Aaditya*; månan både *Tschandra* och *Soma*; planeten Mars *Tchova* eller *Mangalen* äfven *Anguaraguen*; men Mercurius heter blott *Buddha* o. s. v. Intetdera af dessa vecko-dagarnas namn är dock igenkänligt i Burmaernes monosyllabiska språk, i hvilket de uräldsta benämningarna synas gått förlorade. Endast Onsdagen har på båda Indiska halföarna sitt namn af *Buddha*.

2) Enligt Fr. Schlegel (*Weisheit d. Ind.* s. 284) var *Buddha* son af *Chöndro* (Månan), men *Buddhas* sou var *Puru*, den första stamfader för hela stammen. *Kuru*, Konung af *Kurukschetron*, hans afkomling, den andra. — Denna genealogi, som låter *Kurus* och *Pandus* härstamma från Månen och *Buddha*, synes dock icke öfverensstämma med den mera omständliga, som *Polier* (*Mythologie d. Indous* I. 400, 514) meddelar. Enligt denna ättledning var *Jujät* hela jordens herre: han hade fem söner, bland hvilka *Jud* var den äldste och *Corou* eller *Koro* den yngste. Men då den förstfödde vägrade, att gifva tusen år af sin ungdom åt sin skröpliga fader, skänkte denne riket åt den senare, som var stamfader för *Korus*, liksom *Jud*, genom *Pand*, en senare afkomling, för den andra sidolinien. Till denna ätts slägtskap med Månbornen finnes här intet spår; tvertom omtalas såsom vi

*) *Sonnerat*, *Reise nach OstIndien* I. 157. *Paolino Reise nach OstIndien* s. 348.

redan sett, Buddhas incarnation såsom en senare inträffande händelse. Bland annat i följande ord, som anföras såsom en ren öfversättning af sanskrit-texten: "o suprême Bhagavat! Sous le nom de Chrisnen, tu détruiras ces méchants, et ramèneras la vertu sur la terre. Sous celui de Bhoud, tu tranquilleras les Deïotas et les hommes etc." I. p. 481. Men vore nu Schlegels genealogi tillförlitlig, hvilken Ritter följt, så erbjuder den tvert emot den senares eget antagande, en betänklighet, på hvilken vi skola göra läsaren mera uppmärksam i sista anmärkningen till detta arbete.

CAP. 4. Holmen Kori eller Ramisur var i forntiden, liksom nu, medelpunkten för en helig dyrkan, och der finnes jemväl ett ryktbart tempel, med en brunn, hvaruti pilgrimerne aftvä sina synder. Också Kolcherne ägde en dylik brunn, emedan Gudinnan deruti vid hvarje månskifte kom att bada sig, liksom Parthenos, Jungfrun, vid Dodona, Diana vid floden Parthenius i Paphlagonien, Hertha vid Baltiska hafvet. Endast genom ett smalt sund är Ceilon afskiljdt från fasta landet. Ön var i äldsta tider bebodd af *Rakschus* (*Rachasas*, *Rekschas*), kanske ursprungligen ett heders-namn, emedan en försteslägt, enligt Plinius, der benämde sig *Rakschia*, men som sedermera, i Mahabharat, afmålades såsom troll och onda Väsenden, emot hvilka Rama, hjälten i gudasagan, förde ett förbittradt krig. På samma sätt hafva namnen *Div* i persiskan (icke i sanskrit och latin, ty der utmärka *Deva* och *Deus* endast goda Väsenden), *Typhon* hos Egypterne,

Dschin, Genius, Magus, Gigantes, Butt (hos de gamle Araberne: ett afgudabeläte) öfvergått från en ursprungligen god, till en ond bemärkelse. Med *Rakschoso* betecknas på sanskrit i allmänhet blott en jätte, en Titan. Att dessa Titaner från den uräldsta Buddha-tiden isynnerhet varit tillgifne sol-tjensten, derom vittna en mängd monumenter, som till en del äro äldre, men som åtminstone hafva ingenting gemensamt med den yngre Brahmin-läran. Till de mest namnkunniga bland dessa minnesvårdar räkna vi de båda kolosserna i Baumijan, ett säte för en urgammal hedna-tjenst i Baktriska landet. Den ena heter *Surkh-But* (hvilket egentligen betyder den röda Buddha eller Afguden, men hvarvid *Surkh* tyckes påminna om Solens namn *Sur* i ett nu förgätet språk); den andra bildstoden heter *Chingh-But*, som förklaras: den gråa Afguden, men hvarvid man äfven kan tänka på *Tschin* (Genius, Gigant, Demon) 1). Liksom Memnon, sjelf en son af Aurora, vända dessa kolosser sitt ansigte mot solen. I sjelfva namnet *Koloss*, torde man äfven kunna igenkänna det andra namnet på Solen, *Kor* eller *Kol*: också voro de äldste endast helgade åt Zeus ($\tau\acute{\alpha}$ Διός, *Deva*), åt Herakles och isynnerhet åt Helios. Att denna Gud, under olika namn, dyrkades i hela VestAsien, är allmänt erkändt; att han äfven tillbads på Taprobane, detta bestyrkes af hvad redan är anfördt, och dessutom af Diodoros' bestämda vittnesbörd: *αἰβονται δὲ θεός, τὸ περιέχον πάντα, καὶ Ἥλιον, καὶ καθόλου πάντα τὰ ἐξάνια*: hvilket

sålunda skulle kunna öfversättas: "de dyrkade den Enda Verldsguden och vidare Helios (Koros Buddha) såsom hans Avatar, samt de öfriga himmelska Väsen len", — en tolkning, till ursäkt för hvilken en inhemska legend talar. Att de gamle Rakhusernes Gud var den fornu- Indiske Buddha, derom vittna templen (som till och med heta *Ravun-Marra*: Rakhusernes Förste, som kämpade emot Rama, hette Ravuna) i fjäll-landet Omerkuntuk, der Ner-Budda-floden har sitt upphof; derom vittna åtskilliga urgamla tempel-grottor i andra delar af Dekan, der Wischnu föreställes knäböjande för Buddha, och hvilka således äro äldre än Brahmin-religionens införande i dessa verldstrakter.

1) Det är högst anmärkningsvärdt, att denna afgudatjenst i Baumijan kunnat bibehålla sig så i nejden af Balkh, hufvudsätet för den rena Eldsdyrkan. (Goethe Westöstl. Divan, sid. 269). Längs Persiens nordöstliga gräns, icke genom riket sjelft, gick således den stora stråkvägen till och ifrån Indien, på hvilken söderlandets religion och köpmannavaror vandrade genom medel-Asien till de yttersta punkter af denna verldsdel (v. Hammer, *Gesch. d. schön. Redekünste Persiens*, s. 15).

Cap. 5. Ceilon var åtminstone i Plinii tid en stapelort för verldshandeln, en medelpunkt för Chinas, Indiens och Arabiens dyrbaraste varor, hvilka Romarne så begärligt sökte ("totius luxuriæ nostræ cumulus"). Samme författare försäkrar uttryckligen, att denna ö,

så väl till sjöss som till lands, stod i förbindelse med Serernes folk. För Hinduerne vid Ganges var denna senare väg sannolikt den vanligare: den gick, enligt Arrianus, öfver Barygaza (Barutsch) och Baktria till staden Thina. — En stor fornforskare (Gosselin, Réch. III. 293) har väl förmodat, att dessa Plinii Serer, till hvilka det Taprobanesiska folket reste på andra sidan om Emodus, ej borde förblandas med de egentliga Sererne i Skythien, utan att dermed förstodes en stad Sera i nuvarande Meissur; men andra omständigheter tillåta knapt intet tvifvel om, att Plinius så mycket skulle missförstått den sagesman, från hvilken han hämtat dessa underrättelser. Ett ibland bevisen för en mera förtrolig gemenskap än man vanligen antager mellan den östra och vestra världen, finna vi i dessa perlor, ädelstenar och gemmer, på hvilka forntiden satte ett ännu högre värde än vi, och om hvilka Plinius så sinnrikt uttrycker sig, att i dem naturens herrlighet concentrerat sig ("gemmæ, in arctum coarctata rerum naturæ majestas"); ett bevis, som ej blott stödjer sig på dessa prydnaders uråldriga bruk, utan i synnerhet på de krafter och den verksamhet, som dem tillades. Denna vetenskap hade man lärt af Magerne, försäkrar Plinius; — på de orter, som sjelfva ur andra handen emottogo dessa ädelstenar, Babylon, Sardes, Ktesiphon, bör man knapt söka denna kunskap såsom ursprunglig, utan der gemmerna sjelfva hade sitt fädernesland, der var väl också denna mystiska vetenskap inhemsk. Och

detta fädernesland var och är intet annat land i gamla
 världen än Indien. Förunderligt är att se, huru i före-
 ställningarna om dessa hemliga krafter, de mest aflägs-
 se folkslags ideer mötas. Ibland de många prof, som
 Författaren härpå anför, finna vi, i detta utdrag, en-
 dast rum för ett enda. Hos Grekerne användes rubi-
 nen i de äldre gudastoderna, äfvenså finna vi denna
 stenart begagnad i orienten, såsom utmärkande ögonen
 i de fornindiska gudastoderna; i ormhufvuden, såsom
 det enda ornamentet på de guld-lingams man uppgräft
 bland tempelruinerna på ön Java. På Ceilon heter sam-
 ma ädelsten, hvilken äfven endast träffas i Indien, Ko-
 rund, af Koros, sol. För Romarne blefvo dessa kost-
 barheter först i stort bekanta genom Pompeji seger
 öfver den Pontiska Konungen Mithridates, ibland hvars
 skatter eröfraren i synnerhet fann ett omätligt förråd af
 perlor. Dessa kommo ej blott från det ryktbara perlfisket
 vid ön Manar i sundet vid Ceilon utan äfven från de nä-
 stan äfven så namnkunniga perlbaukarna vid öarna Bahrein
 i persiska viken, mestadels genom landet Karamanién,
 hvars hufvudstad hos Ptolemæus och Stephanus heter
Κορομάνις eller *Κορομάνη*, — en benämning, som, i för-
 ening med så många andra ort- och flodnamn i denna
 världstrakt, leder oss på den tankan, att äfven här en
 urgammal sol-cultus varit rådande. Med Indien stodo
 åtminstone dessa kuster från äldsta tider i förbindelse;
 så hette det om den gamle Konung Erythras, hvars
 gravvård Macedonierne i Alexander den stores tid upp-
 täckte på en ö i persiska viken, att han gjort en här-

färd till Inderne. Ifrån dem, från sydost, kom väl cul-
turen först till nejderna vid Euphrats utlopp: från haf-
vet (persiska viken) uppsteg den Oannes (den Chaldai-
ske Buddha), hvilken enligt Berosus var Babylons för-
ste läromästare. Före Brahminernes välde i Indien må-
ste dock detta hafva tilldragit sig; ty de lärde först,
att hafvet vore orent, och förbjödo att öfverträda In-
diens gränser. Från erythräiska hafvet kommo perlör-
na till det pontiska Kolchis, genom Persernes, Meder-
nes, Saspirernes (Sapirernes) länder till Kolcherne, så-
som Herodotos ej otydligt gifver att förstå (I. 104. IV. 37).
Men denna väg var hemlig: Alexander sjelf förvåna-
des, då han förnam, på hvilken kort tid Sändebud
från Pontus kommo till honom i Susa (Nearch. Peripl.
ed. Hudson p. 35). Föröfrigt trodde man sig vid e-
rythräiska hafvet förstå den konsten, att göra snäc-
korna perl-fruktsamma, en hemlighet som äfven säges
vara bekant och ännu begagnas i China, och kanske äfven
i Indien: åtminstone anföres denna konst, såsom öfvad
i persiska viken, af en Inder, som lefde kort efter Chri-
sti födelse (Apollon. Vita III. 57) 2).

1) Man erinre sig Heerens undersökningar om
den uråldriga handelsvägen genom öcknen Kobi
till Setschuen vid Chinesiska gränsen. Ännu fin-
nes det stentorn, under lika polhöjd med Byzanz,
hvilket redan Ptolemæus omtalar såsom en huf-
vudstation för handeln, sju månaders väg aflägsen
från Serernes hufvudstad.

2) Vår store Linné var öfvertygad att han
äfven förstod samma konst; dock ville han ej kun-

göra den, "quia tum unusquisque famulus pro lūbitu causet apud conchas quot velit margaritas, inde cadat pretium et valor earum, quo ipsi harum possessores partem divitiarum amittant ob meam curiositatem*)." Bref t. Pennant, View of Hindost. II. 5.

A N D R A A F D E L N I N G E N.

CAP. 1. Vi hafva af det föregående inhämtat, att ända från den säkra historiens begynnelse, åtminstone ett halft årtusende före vår tideräkning och ända långt in i medeltiden, sträckte sig, genom mellersta Asien längs Gihon till Bactra och derifrån vidare till alla världstrakter, en väg, på hvilken ej blott handlande karavaner, utan visserligen äfven vandrande folk, troppar, colonier och flyktingar färdats. Följa vi denna stråt till dess yttersta vestliga ända, så anlända vi till sjön Mæotis, ty så kallar Herodot sjelf detta träsk, icke Mæotis, såsom man vanligen skrifer och äfven låtit honom sjelf skriva emot alla handskrifters intyg. För de äldsta underrättelser om des-

*) Likväl förföll denna betänklighet sedermera. Då det blef bekant, att Linné var i besittning af en så vigtig hemlighet, blef han instäld inför 1761 års Ständer, för hvilka han framvisade flera skålpund äkta perlor, dem han sjelf genom musslors impregnation erhållit. Linné yppade då sin konst, mot en utlofvad belöning af 12,000 Daler silfvermynt samt tillstånd att sjelf få utnämna sin efterträdare. Men då dessa medel ej utföllö, såde Linné hemligheten för halfva summan åt Handlanden P. Bagge i Götheborg, som erhöll K:glit privilegium på perl-produktion. Men denna konst blef aldrig begagnad. Uppräckten befinnes ännu i hans sonsons händer, hvilken är beredd att försälja den. Dessa omständigheter berättas utförligare dels af Linné sjelf, i dess ännu under tryck varendes egenhändiga Lefvernesbeskrifning, dels af Utgifv., Hr Prof. Adam Afzelius, sid. 60, 237-44.

sa kuster hafva vi att tacka samma den europeiska hi-
 storiens fader; men culturen var här redan vida äldre
 än 500 år f. Chr., ty hela östra kusterna af Pontus och
 Mætis voro redan då betäckta af blomstrande handels-
 städer. Vi lära af nämde författare bland annat att
 känna folkslaget *Budiner*, såsom "ett stort och talrikt
 folk med blåa ögon och ljust hår; deras hufvudort
 Gelonos var bygd af trä; tempel hade de och afguda-
 bilder, som liknade de helleniske; hvar tredje år fir-
 ade de en högtid till Dionysos' ära, och voro då i bac-
 chantiskt raseri. Ty Gelonerne voro fordomdags Hel-
 lener; fördrifne ur handelsstäderna bosatte de sig bland
 Budinerne, blefvo derföre af Hellenerne kallade Budin-
 ner. Men det var origtigt. Gelonerne talte dels ett
 skythiskt, dels ett half-helleniskt tungomål. De bru-
 kade jorden, åto bröd och hade trädgårdar, då deremot
 Buninerne, autochthonerne, vandrade omkring samt lef-
 de af talkottar (*Φειγορρυξοί*). Dessa Budiner och Ge-
 loner voro gränsen för Darii förföljelsetåg emot Skyther-
 ne, sedan han förut genomtågat de Konglige Skyther-
 nes och Sauromaternes land. Vid södra ändan af sjön
 Mætis låg deremot hamnen Indike, ty dit, till län-
 derne (*ἔς τας Ἰνδίας*) begåfvo sig Skytherne på städer, då
 under stränga vintrar den Kimmeriska Bosphoren till-
 frusit." Om man i sednare upplagor af Herodotus ef-
 terser detta ställe (IV. 28, 86), finner man nämligen Σιν-
 δίας och Σινδύη, en läsart, som, emot alla manuskripten,
 först föreslogs af Vossius och sedan blifvit antagen af
 nyare Critici; liksom de Gamle skulle varit så okun-

nige, att de kunnat förblanda Inder vid Ganges med Pontiska Inder. Men här låg verkligen ett *India interior*, såsom Scholiaster och sjelfva Byzantinerna visste. Hesychius skrifver *Σίνδοι ἔθνος Ἰνδικόν*, kallar äfven Ker-keterne ett indiskt folk o. s. v.

CAP. 2. Forn-Hellener (*τῶρχαίων Ἑλληνες*), voro väl icke, såsom Herodotos trodde, dessa Geloner; men deras gudstjenst, språk och lära tillhörde ett vida äldre folk, de Buddhistiska Hinduerna, från hvilka tordehända också colonier ankommit till Grekland. Vi hafva redan anmärkt att detta urgamla folks dyrkan varit en naturreligion, för hvilken emanationsläran låg till grund. I denna är Jordan ett utflöde af gudomen, som, skapande den, incarnerat sig i Avatar (*Ἀπαταρία*), äfven kallad *Kolias-Aphrodite*, den *Stora Modern* (*Μήτηρ, Maha-Maj, Maja*). Hos Hesiodos nämnes hon *Metis*, Zeus' första gemål. Af henne här sjön Mætis sitt namn, ty sjön Mætis var, såsom redan Herodot anmärker, Euxinska hafvets moder, — en förklaring, som äfven af senare författare blef följd (*Μαῆτις ἡ Μαῖα* sive *obstetrix Euxini Ponti*, Eustathi. ad Dionys., — *ἀπό τῆ Μαῖαν ἢ Μητέρα εἶναι τῆ Εὐξείνης Πόντος*, Steph.; — *ἢ Μητέρα καὶ Τροφὸν τῆ Πόντος κατεφώμισε λόγος ἐκ παλαιῶς μύθου*). Men samma Moder heter med ett annat namn *Gæa*, Guds och Menniskors moder, alltings moder. Sjelfva sjön Mætis äger en egen physikalisk märkvärdighet, som ej undföll de Gamle: dy, blandning af friskt och sött vatten, differenser, som högligen bidraga, att upp-

väcka och befordra det submarina djurlifvet; derför hvimlar och insjön af fisk och stora sjödjur. Här måste en kosmogonisk naturreligion, hvaruti Dy, Vatten och Sol äro principer, ur hvilka Gää, Modren Jordan, framträdde, fatta djupa rötter hos ett folk, som stod naturen närmare, ju mindre skalder och sköndanande konstnärer med en färgrikare, mera månggestaltad kläd- nad öfverhöljt den gamla folktron. Döck äfven i se- nare tider, ju djupare Greklands Philosopher, Skalder, Konstnärer nedstego till tingens grund, desto mer fram- träder i deras systemer, theogonier, epos, ikonoplastik, det dæmoniska, som ligger till grund för all hedendom; desto mera visar sig deras symbolik obegränsad, form- lös, oändlig; desto närmare står den också sin gamla a- siatiska rot, och slutligen desto fastare stöder den sig på sjelfva folktron, som äfven här djupare än man länge trott sammanhängde med den fornåldriga naturreligionen.

CAP. 3. Då de underrättelser, forntiden medde- lat oss om dessa för den äldre historien så viktiga pon- tiska världstrakter, äro så sparsamma och knapt bestå i mera än namn och några få, merendels tillfälliga vinkar, så måste man med så mycket mer skäpta ö- gon uppfatta dessa spridda strålar. Vår uppmärksam- het fästades redan vid det betydningsfu'la namnet *In- der*, boende vid ändan af Mæetis: Skytherne kallade sjelf sjön *Temerinda*, Indernes haf, icke *Mater Maris*, såsom Plinius förklarar detta namn, ty detta var tvertom en öfversättning af insjöns eget namn. Ja

härifrån sannolikt, knapt från det egentliga Indien, seglade Inder för handelns skull ända till Baltiska hafvet; några, som af stormar blifvit drifne till Germaniska kusterna, blefvo af Svevernes konung skänkte till Proconsuln Celer, år efter Roms byggnad 694. (Indos a rege Suevorum dono datos, qui ex India commercii caussa navigantes, tempestatibus essent in Germaniam abrepti^m. Plin. Hist. N. II. 67). Denna uppgift klingar otrolig: likväl hade Plinius genomrest Tyskland och deröfver skrifvit ett eget verk. Men dess vidunderlighet försvinner, då man antager, att med *India* ej bör förstås det egentliga OstIndien, utan *India Interior* i mellersta Asien, eller, såsom vi nyss gissat, det näretiska Indien: också hade väl dessa sjömän färdats Dnepr uppför samma väg, som Roxolaner och Nowgoroder färdades, och före dem Bernsteushandlarne vid Eridanus (Herod. III. 115). — Vända vi våra blickar på nytt till dessa pontiska nejder, så höra vi nämnas trenne floder med namnet *Hypanis*: en som flöt i Bug, den andra i Borysthenes vester ifrån, den tredje är nuvarande *Kuban*, hvilket åter är samma namn som *Hypan*, endast med starkare aspiration; alla heliga floder, hvilkas för oss obekanta namn visserligen härleder sig från någon helig idee. Med dessa strömmar träffa vi, i det egentliga Indien, en motsvarande, likbenämd, den allbekanta *Hypanis* eller *Hyphasis*. Denna sistnämnda har troligtvis också gifvit sitt namn åt de trenne sistnämde: således en repetition af ett urgammalt

indiskt namn ända in i hjertat af Europa. Sjelfva den vestligaste Hyphasis, *Bug*, *Buges*, var en af Slaverne länge dyrkad ström, hvars namn Bog på ryska, polska och i de flesta slaviska munarter ännu betyder Gud; liksom vi således lära känna fyra särskilda Hyphasis, så gafs det äfven tre särskilda Phasis, en i Colchis, en i Armenien och den tredje på Taprobane: och just derigenom att de flesta sådana heliga orters namn endast äro appellativa, så vexla de så mycket oftare, då de orter eller strömmar, hvilka de beteckna, äro mindre bekanta. Ett ännu mera betydande namn, som vi på denna kust höra omtalas, är *Koro-kandame* — belägen på halfön eller rättare ön Indike vid sydliga ingången till den Kimmeriska Bosphoren. Väl kallas detta ställe af Strabo en by, men att det fordom dags varit en betydande ort, tillkännagifves dels deraf, att en ansenlig sjö i dess granskap (*Korokanda-mætis*), ifrån denna erhållit sitt namn, som är sammansatt af *Koro* sol, samt *Kanda* stad. *Kanda* betyder på forindiska stad, på persiska och armeniska *Kerta* (*n* och *r* vexla); man erinre sig *Sindo-kanda* på Taprobane, *Nel-kunda* i Pandions rike på Malabar, *Mara-kanda* nu Samarkand. Så heter den stad, hvilken Stephanus Byzantinus kallar *Koreskarta*, hos Strabo *Kyropolis*. Slutligen försäkrar Hesychius, att *Kenda* på armeniska betyder en stad. Detta *kend* ingår väl äfven i namnet på Wischnus himmelska boning *Beikend*, *Baikunt*, som är af ett äldre ursprung än Brahmin-dikten. Men den

nyss omtalade heliga solstaden Korokandame var sannolikt den ort, till hvilken, såsom redan är omförmäldt, från den europeiska sidan Skytherne, då isen bar, reste öfver det smala, endast 70 stadier breda sundet, för att bortbyta sina varor.

CAP. 4. Vi nämde sjön *Koro-kanda-mētis*. De första orden äro redan förklarade: med det tredje menas väl åter *Maia*, hos Hesiodos *Mētis* och *Ἀθήνα*, hos Orpheus *Eros*, den skapande Principen, således androgyniska, liksom Wischnu i Avatar. I Sparta hade samma gudom äfven under namnet *Athena* en helgedom: der erfor Pausanias, att hon äfven dyrkades hos Kolcherne. Sannolikt är hon densamma som *Dea Phasi-ana*, hvars helgedom stod vid Phasis' mynning, en sittande bild af Magna Mater; — jemväl utan tvifvel densamma som dyrkades i Korokande samt i den närbelägna staden Apaturon, der ett Aphrodites Tempel (Zeus-Avatar) var beläget. Ett annat stod jemväl i staden *Phanagora*, på samma ö, der den sagan gick, att här hade Osiris spänt oxarne (*ταύροι*) i oket och plöjt jorden; deraf hade halfön *Taurike* sitt namn. Således fanns här redan åkerbruk från de äldsta tider; de åkerbrukande stammar, hvilka Herodotos uppräknar till och med bland Skytherne äro icke få. Allt bevisar, att kulturen i dessa nejder, hvilka Grekerne för öfrigt skillra som barbariska, var både urgammal och mera ädel än man hittills antagit. Att staden *Phanagora*, såsom

Grekerne föregåfvo, var grundad af en coloni från Mindre Asien, är föga troligt, ehuru väl köpmän eller flyktingar från nämde halfö här kunnat finna en tillflyktsort; många omständigheter synas tvertom bevitna att stadens anläggning hör till en mera aflägsen forntid. Också äro Grekernes uppgifter derom högst skiljaktiga och motsäga till en del hvarann.

CAP. 5. Nya bevis för den höga cultur, som fordom herrskat på Svarta hafvets kuster, lemna de monumenter, som tid efter annan der blifvit uppgrafna. Så fann La Motraye i nejden kring Temruk år 1711 lemnningar af en gammal stad Esky Cheher, jemte gudabilder, hvaribland en liknade en Jupiter Tonans; en annan hade inskriften: ΘΕ ΑΠΑΤΟΥΡΟ ΜΑΤΑΡΙΔΙ, hvilken således bekräftar vår mening, att Apaturias dyrkan var vidare kringspidd än närmast kring den Kimmeriska Bosphoren. — Märkvärdig är en annan inscription (18 werst s. om nya Ryska fästningen Phanagori) i forngrekisk lapidarstil, hvars innehåll är följande: "Komosarya, Gorgippus' dotter och Paerisades' Gemål, åt de mäktiga Gudarne Anerges och Astara under Paerisades, Archonten öfver Bosphoros, äfven Theodosias, och Konungen öfver Sinderne, alle Mäter och andra folk". Denne Paerisades regerade vid Pontus 349-311 f. Chr. Astara är Dea Syra, såsom bekant är, och lemna således ett nytt intyg på denna Gudinnas vidt utspridda dyrkan. För öfrigt torde knapt böra erinras, att man ej bör anse alla verk för grekiska, som hafva grekiska

inskrifter. — År 1792 uppgräfde man vid Taman, nära det gamla Phanagora, en stor marmorsten med följande inscription på gammal Slavonska: "år 1068 i 6:te Indictionen mätte Försten Gljeb hafvet på isen från Tmutorokan till Kertsch 14000 sascher"; detta utgör 22 nya ryska werst, 375 famnar. Sundets rätta bredd är 21 werst 100 famnar, hvarmed Strabos uppgift (70 stadier) temligen noga öfverensstämmer. Vid denna Förstens Gljeb's omsorg att afmätta bredden på detta sund, torde man mindre böra tänka på ett geographiskt, än på ett religiöst vid detta haf fästadt intresse. — Vid Kuban-floden träffade Fältmarskalken Suwaroff jordvallar och flera märkvärdiga sculpturer, dem man origtigt höll för grekiska. En pelare af hvit marmor var betäckt med karakterer af ett alldeles obekant språk, hvilka dock skola liknat bokstäfverna på Mumierna; bredvid låg ett stort Sphinxhufvud med ett platt negerhufvud. Var detta en af Sesostris' pelare? Väl måste man, oaktadt Herodots vittnesbörd, betvifla, om Sesostris, såsom eröfrare, någonsin kommit till Svarta Hafvet, men om en Heros för en ny cultus gjort denna färd, detta förtjenar en egen undersökning. Att dylika pelare (στῆλαι) ännu finnas på många ställen i Mindre Asien, Syrien och på Tauriska Halfön, är temligen bekant, och då Herodot icke kände något mera cultiveradt folk än Egypterne, näst Grekerne, — ty då, ända till Alexander, hade Inderne ej något särdeles stort rykte — och då han sjelf engång ansåg dessa för Kolchernes

stamfäder, så kunde han så mycket lättare sätta tro till den egyptiska prestsagan om deras hjertes seger-tåg och de pelare han sades hafva upprättat. Sannolikt voro sten-sculpturer vid Pontus tidigt inhemska. Skythernes Konung Skyles vid Borysthenes bygde sig ett präktigt hus, till hvilket rundtomkring af hvit sten stodo Sphinxer och Gripar — fabeldjur, hvilka så ofta träffas i Baktrien, Persien och Kaukasiska trakterna. Genom grekiska colonierna blef visserligen icke konsten att i sten hugga sådana fabeldjur först här införd, då den ännu icke engång den tiden var känd i Grekland. För öfrigt har den gamla thraciska eller böotiska Sphinx en helt annan karakter än den egyptiska; för denna senare ligger till grund ideen om en väktarinna för de dödas rike, då den förra deremot är ett europeiskt Underdjur, en slags mara, som dödar människor. — Slutligen återstår att omtala de Grafhögar, som blifvit upptäckta i nejderna kring Svarta Hafvet. Redan Strabo omtalar en sådan vid Kimmeriska Bosphoren, som bar namn af Satyros ($\Sigma\alpha\text{-}\tau\acute{\upsilon}\rho\alpha$) af Tyr? gud?), och denna tror man ännu vara förhanden i en stor konisk kulle af jord. En dylik grupp blir man varse mellan Temruk och Taman, i hvilka Venetianerne år 1438 anställde gräfningar; — vid viken Taman och staden Siena (i nejden af den Milesiska staden Κήπος , Cēpi) träffades andra; då General Vanderweide genomgräfdde den största, fanns på östra sidan, såsom ingång, ett hvalf, fylldt till en mans höjd med jord, och muradt med

kalk af snäck-skal. Murstenarna vora alla huggna i quadrat, fullkomligt regelbundna, sammanfogade utan murbruk; taket utgjordes af det skönaste hvalf, hvitt som marmor. Tvenne pelare uppburo ett inre hvälfdt rum; deruti hittade man, utom andra märkvärdigheter, som blefvo ett rof för soldaterna, jordvaser (Terra Cottas), svarta med hvita ornament, samt ett massigt gullspänne, i formen af en dubbel orm, hållande trefjerdedels skålpund i vigt; ögonen voro af rubiner med tvenne derifrån utgående rader af ädla stenar. Således i den gamla milesiska tiden ett rubinsmycke, då denna sten, hvars fäderne-land är Indien, väl föga var känd i Europa; guldormar, ett i indiska culturen dämoniskt djur, och rubiner, der en prydnad på phal-ler och andra indiska gudastoder! Och att dessa grafhögar gå längre tillbaka än tiden af Milesernes colonisation vid Svarta Hafvet, är uppenbart af flera bevis, deribland äfven sjelfva vaserna med såkallade etruskiska målningar, dem man äfven ofta ansett för grekiska. Dylika äro funna ibland annat i de äldsta grifthvalfven vid Pæstum med spetsiga tak, samt i Grekland på många ställen; på dessa krukor såg man scener ur den äldsta grekiska historien. I sådana högar, träffades äfven ben, brons-fragmenter och krukmakar-arbeten; deröfver visade sig jordlager med kvarlefvor af kol, aska och halfförbrända ben, sönderbrutna redskaper, oxhorn, fiskben, hönsknotor, kopparbläck i skapnad af lagerblad, kanske ämnade till prydnader och

till och med stundom ganska fina förgyllningar. Omkring bränningsstället stodo lerkärl, svanfvade liksom våra blomsterkrukor. I Aristophanes' tid var det också vanligt i Grekland, att arbeta slika lerkärl (*ληκυδοί*) för de döda. Likväl hafva dessa vaser ornament och blomster, som ej äro grekiska, utan likna lotos, en utländsk vattenblomma. I Attika fann Lord Aberdeen i tvenne gamla gräfvar gudabilder med sammanslutna ben och armarna i kors (*sigillaria*), på samma sätt, som figurer före Dædali tid afbildades, men hvilket kanske egentligen mindre hade sin grund i konstens råhet än i begreppet af det lugn och den hvila, som utgör karakteren af de indiska guda-stoderna; ordet *Samanaer*, hvarmed Grekerne betecknade den Buddhistska sekten i Indien, betyder också intet annat än sinnes-jemhet. Sådant är äfven uttrycket och afbildningssättet af de egyptiska gudagestalterna. Härjemte förtjenar anföras, att just samma Demos (by) i Attika, hvilken var namnkunnig för sina äldsta krukmakar-arbeten (*Κολιάδος κεραμῆς* Suid.), just var den, hvarest Aphrødite Kolias hade sin helgedom: äfvensom att den skythiske filosofen Anacharsis, samtidig med Thales, anses såsom uppfinnare af ankaret, blåsbälgen samt krukmakarskifvan (*ὁ κεραμικός τροχός*), ehuruväl denna senare konst redan omtalas i Iliad. XVIII. 600; vid detta ställe anmärker Strabo uttryckligen, att Homerus ej hämtat sina underrättelser om Abier, Galaktophager och *Δικαιότατοι*, (så nämdes en stam af dessa frömma Nordboer),

ur luften, utan att Norden för honom var ganska väl bekant. — Ytterligare är att märka, att samma antika former på de dödas urnor, hvilka man för deras prydlighets skull kallar etruskiska eller grekiska, icke äro mindre brukliga ibland de tatariska åkerbrukarne på halfön Krim. Sjelfva Grekiska namnet på vin-urnorna, — man erinre sig att vin-ranken kom från Asien — tyckes bevittna ett utländskt ursprung. Ett sådant kärril hette *βούρις*, *βέρις* unde *βέριον*; dorice *βουρίον*, beslägtadt med *bouteille* och det tyska *Butte*, *Weinbottig*: ord, hvilka väl alla leda sitt ursprung från ett gemensamt stamord. Griftstället kallade Egypterne *Butō* (*βουτοί*) och *Buta* (*βέτα*); hos de nu varande Kopterne äfven *βουτοί*; hos Romarne *Busta*. Oftanämde antika Dödsurnor (Terra Cotta's) har man föröfrigt träffat i Pälén, nära Danzig, vid preussiska Bernstenskusten, på flera ställen i Tyskland, ofta af det prydligaste arbete och liknande de etruskiska Vaserna, äfvensom i Sverige. Allt detta besannar den meningen, att enahanda begravnings-sed varit öflig hos de äldsta folkslag i Europa: så var äfven i den Buddhistiska tiden förhållandet i Indien, hvarest först genom Brahminerne den seden infördes, att förvandla de döde till stoft och aska; hvarefter de kastades i någon helig ström, i enlighet med läran, att menniskan efter döden återvänder till naturen; då deremot Buddhisterne, liksom Egypterne och Odins lärjungar, trodde på en individuel odödlighet, på den aflednes gästande hos Gudarne, ja på hans fortlefvande

Ännu bland de lefvande. Deraf omsorgen att öförfvandlade, så vidt man kunde, bibehålla de bortgångnes jordiska kvarlevor, och i allmänhet att utrusta de afledne hjeltarne med sådana förnödenheter och bekvämligheter, som ansågos vara dem till nytta i ett tillkommande lif. Bland indiska jordfynd, som tala för denna sats, räkna vi de urnor, hvilka år 1794 uppgräfdes i nejden af Benares. De lågo 18 alnar djupt ned i jorden, och innehöllo förbrända ben, med några guldbläck, prydnader, perlor och juveler; derjemte en idol af Buddha med en inscription, hvaraf inhämtades, att ett Buddha-tempel här stått för 800 år sedan: således var här en Buddha-tjenare begrafven. Hos Romarne var plägseden att i jorden begrafva sina döda, den äldsta, innan brännåldern der infördes: i Grekland inkom detta senare bruk tidigt; med lågan steg Lifssjäl en fri och renad upp till himmelen och blott den jordiska lemmingen blef såsom aska öfrig till ett älskadt minne.

Sedan man åt afledne höfdingar eller älsklingar beredt den tysta döds-kammaren, var det en naturlig med dessa föreställningar förknippad omsorg, att genom ett yttre tecken göra hvilostället kännbart och fredadt hos efterkommande. Till vinnande af denna afsigt, var uppkastandet af jordkullar det lättaste. Gå vi åter tillbaka till Ponten, så undervisas vi af Herodot, att Kimmerier, fordom boende vid Tyres (Dniestr), hedrade sina Döde med sådana τάφος (IV. 11). Detta folk hade ej långt före Herodots tid blifvit undanträngdt af Sky-

therne, hvilkas hjeltar äfven erhöillo dylika monumen-
 ter: kullarna uppkästades så stora man någonsin kunde
 (ὡς μέγιστον). Då en konung afidit, herrskade der det
 sällsamma bruket, att köra liket balsameradt och öfver-
 draget med vax, omkring från den ena orten till den
 andra, för att rätt sönderbråka den förstliga kroppen;
 så sker ännu på ön Ceilon; och det i lika afsigt, "för
 att visa den jordiska herrlighetens fäfänglighet". I de
 Skythiska grafvarna inlades äfven ben af människor och
 djur jemte gyllene skålar (*βιάλας χρυσέας*), emedan silfver
 och malm ej voro hos dem brukliga: Ännu äldre än
 dessa kummel äro de ända till 100 fot höga grafikul-
 larna i Troaden; hvilka bära namn af Achilles, Patrok-
 los, Ajas o. s. v.; deribland en öfver Æsyetes, som
 Strabo ömtalar och från hvilken man njuter en vid-
 sträckt utsigt öfver Trojanska slätten, löppet af Skä-
 mander, berget Ida samt Hellesponten. Denne Æsyete-
 tes var en Troadisk Förste, hvars efterkommande strid-
 de mot Grekerne: af lika beskaffenhet var äfven Iuli
 ännu synliga hög, på hvilken de Troiske kämparne
 samlades till rådslag. Följaktligen var seden att upp-
 resa ättehögar äfven här äldre än Trojanska kriget: till
 och med hos Grekerne synes detta, begrafningssätt va-
 rit det vanliga till Persiska fejden. Derom vittnar den
 25 fot höga grafkullen (en *τάφος*, intet *μνημα*, Strabo)
 vid Marathon, alldeles af lika skapnad som de Troadi-
 ska; den står der ännu, men de pelare (*στήλαι*) fela,
 på hvilka de fallna Athenarnes namn voro ristade; vid

eftergräfsningar har man dock funnit jorden liksom spädkad af pilspetsar. Dylika Tumuli synas äfven på slagtfältet vid Leuctra; att hjeltarna, som föllo vid Chæronea och Thermopylæ, blefvo på samma sätt hedrade, veta vi af Pausanias och Herodotos. Antalet af ättehögar tilltager ju mer man kommer åt nordn, till de gamle Pelasgernes hemvist, Thessalien och Macedonien: en vid Salonichi håller vid basen 277 steg i omfång 1). I det inre Ryssland har man funnit kegelformiga grafkullar vid Waldai-bergen, mellan Twer och Moskwa; söder om Woronetz vid Don, der de gamla Budinerne och Gelonerne bodde, i höjd och vidd tilltagande, ju mera man nalkas Azowska sjön. I nejden af den fästning, hvaraf denna sjö fått sitt namn, Azow (det gamla *Asa-burg*, *As-burgitani*), dock något högre upp vid Dons och Donäets förening gifves ingen annan utsigst än från dessa ättehögar, i hvilka man, i stället för skatter, dem man sökte, träffat halfbrända knotor, träd- och rör-aska, fiskben samt ett ormhufvud, utgörande handtaget och ornamentet på ett silfverkärl. En af de stora högarna vid nu varande Taganrog midt öfver Azow, har man nyligen genomgräfit, dock blef det funna hållet hemligt och har försvunnit. Af det kvarvarande, ganska konstigt quadratiskt murade hvalfvet under jorden, har man blott dragit den slutsatsen, att anläggningen vore "konstfull och äldre än Alexander den store." Söder om Tanais och Kuban, vid nordli-

ga foten af Kaukasus, blifver mängden af sådana grafvar så tallös, att mången resande deröfver häpnat: på den fordom så kallade Indike — solön — räknade Clarke från en enda höjd 91 grafhögar. — Denna sammanställning i anläggningen af DödsMonumenter, gemensam bland de äldsta folkslag — Thracier, Trojaner, Kimmerier, de germaniska folkslagen, Kolcher — måste väl hafva sin rot i tron och den äldsta religiösa lagstiftningen, hvaruti de pligter voro föreskrifna, hvilka en son hade att iakttaga emot sin afledne fader. Mycket har den Atheniska lagstiftningen dervid öfverensstämmande med den indiska (Bunsen de Jure Hereditario Atheniensium Disquis. Gött. 1815). De lagar som i afscende på dessa heliga skyldigheter äro föreskrifna, de plägseder som vid begrafningar voro öfvliga, hafva mindre undergått förändringar, än de sedvänjor, som höra till lifvet sjelft och dess flyktiga uppträden.

1) Då köpmannen Mayr på sin resa till Constantinopel (Reise. 2:te Aufl. St. Gallen, s. 78) nåkades Marmara-sjön och Marmara-öarna, märkte han, på slätten så väl som på bergen, en otalig mängd jordhögar, af hvilka många ej voro mindre än de största hus. Han frågade derom Grekerne, som gäfvu honom det svaret, att det var brukligt, att, hvar som helst Turkiska hären slog natt-läger, skulle Officerarne om morgonen till StorViziren fram bära en påse jord. Ett sådant bruk är mig alldeles obekant och hela historien otvifvelaktigt en dikt. Hvad kunde dessa kullar vara annat än ättehögar öfver forntida kämpar?

TREDJE AFDELNINGEN.

CAP. 1. Hvad Herodotos förtäljer om invånarne på asiatiska sidan af Mæetiska sjön, inskränker sig hufvudsakligast till den uppgiften, att här var Sauromaternes hemvist, hvarmed han förenar de underbara sägnera om Amazonerna. Mera lärorikt är det, hvad vi genom Skymnus Chius erfarä om dessa veldstrakter. Öster om Borysthenes bodde ett sjöfolk (*λιμναίων ἔθνος*), dem man vanligen kallade Nomader. Dessa Limnæer voro så fromme, att de ej engång gjorde ett lefvande djur det minsta ondt; alla förde en gemensam hushållning och hade all egendom gemensam — trenne högst betydande drag, som svara emot det äldsta Buddhistska väsendet. Af detta högst fromma (*σφίδρ' ἐυσεβιστάτων*) slägte sade man att Anacharsis härstammade. Någre hade bosatt sig i Asien och dessa hette Sacer (*Σάκται*); de ryktbaraste bland stammarna voro Sauromaterne (äfvén Syr-materne), Geionerne och Agathyrserne. Med ofvananförda grunddrag öfverensstämmer äfvén den målning, som Homer gör af Abierne, af hvilka landet mellan Borysthenes och Taurike hette Abike. Detta samhälle utgjordes mindre af en folkstam, än af en vandrande cast med en viss cultus, ett brödraskap, eller en slags kringresande mission med egna ordensreglor (t. e. Saurömaterne fastade alltid hvar fjera

de dag), hvilka drogo omkring bland Barbarerne, ungefär så som Herodot beskriver Budinerne och Gelonerne. Också anföras bland antalet af dem äfven Sakerne, som afkomlingar af de Rättvisaste (Chærillus). I mediska Asien voro de berömde genom milda fester och orakel, hvilka ej sällan voro helgade åt Artemis. Herodotos säger oss, att Skytherne af Perserne i allmänhet kallades Sacer. Sannolikt var och är ännu dock detta namn endast ett religiöst appellativum eller egentligen ett öknamn, då *Saka*, *Sakia*, *Sakia-sinha* är ett af Buddhas namn. Denna gissning vinner en ny styrka, då man erinrar sig, att Partherne ledde sin härkomst från Sacernes stam, och att dess konungar senare i Persien och Armenien framträdde såsom Mithras- och Schiva-tjenstens nitiske försvarare emot Ormuzd-läran, emot hvilken de stodo i ständig opposition. Med namnet Sacer betecknades alltså ett för Perserne fientligt folk, som var förbundet genom en gemensam cultus, och som småningom dragit sig ända till Tanais, och under hvilken total-benämning äfven Geloner, Budiner, Sauromater o. a. hörde. Dem mente väl Herodot med sina τὰ ἑχραῖον Ἕλληνες, — af denna släkt voro väl Gelerne ("quos Græci Cadusios appellavere" Plinius), af hvilka Ghilan ännu har sitt namn, — genom dem spridde väl sig den sakæiska Dionysos-culten, hvilken Gelonerne hemma firade i sin trädstad. Ett religionskrig var det, som Darius Hystaspis, såsom Ormuzd-lärans hufvud, företog emot dessa afgudadyr-

kare vid Oaros; hade dessa Gelono-Budiner varit af Grekisk börd och lära, så skulle väl knapt de Asiatiske Grekerne varit så ifrige att befordra den persiska Konungens fördelar i detta krig. Märkvärdig är Diosdors uppgift, att deras granuar och släktingar, *Sauro-materne* rättare *Syr-materne* (*Syr* är den nordiska Guden *Tyr*, *Oitosyr*, *Gott-Tyr*, Γοιτόσυγος h. Herodot, *Buddha*, *Odin*) egentligen voro Meder: under Skythernes krig i Medien år 637 f. Chr. skulle denna mediska coloni först begifvit sig till Tanais. År 700 f. Chr. under Dejoces stodo ännu Budierne, såsom en egen cast, bredvid Magerne i Medien. Men då en tid derefter Budinernes religion af Magerne, som under Perserne spelte den mest lysande role, började förföljas, är det troligt, att desse Budio-Meder dragit sig undan till de Pontiska ängderna. — Vi fortfara att ännu samla flera spår, så spridda och græciserade de än förefinnas. Floden Tanais hette fordom Acesines (ett indiskt namn), samt *Amazonius*, emedan Amazonerna häruti plögade bada: åter en erinran om Koliass och Dianass bad. Mythen om denne Tanais' och Amazonens kärlek förråder en kyskhet och poenitens, som ej står i något sammanhang med Grekernes senare tänkesätt. Sällsamt är det äfven att förnimma om en nordlig Sångare, Aristeas, hos Issedonerne, hvilken kallas Homers läromästare, som diktade tre böcker (*Ἀριμύσπειο*), hvaraf Herodot har räddat några grundljud: böcker, hvilka förråda på engång den högsta ålderdom och tillika en lära, som ej står i

förbindelse med något folkslags, om hvars tro Grekerna då hade någon bestämd kuuskap. Herodots' underrättelser röja, att han i sin historia upptecknat en græciserad mythos ur den äldsta läran om Odödligheten och Själavandringen, med hvilken sammanhänger tron på Buddhas, på de flera Odinernes otaliga menniskoblivvanden. Denna är åter samma dogm, som igenkännes i Zamolxis' berättelse om hans invandring från Samos till Geterne, i sagan om Epimenides på Kreta, om Pythagoras den gyllene, om Hyperboræen Abaris, om Medea, som med sina trollmedel kokte om Jason till en yngling (*ὄρι ἢ Μήδεια τὸν Ἰάσονα ἐψήσασα, νέον ἐποίησεν*), — i de celtiska Druidernes lära om själavandringen, utan att man känner på hvilken väg den ditkommit. — All uppmärksamhet förtjenar vidare Herodots korta teckning af *Agathyrserne*. "I sköna fina kläder gingo de (*ἀβρότατοι*): förmodligen buro de fina asiatiska väfnader, liksom Mederne: — "buro många gullprydnader:" sannolikt idkade de i det guldrika Siebenbürgen, der de bodde, en slags bergshandtering: åtminstone i senare tider erhöles i deras land mycket stål (*Adamantis copia lapidis*, Ammian.) — "gemensamma äktenskap hade de, och såsom bröder i samma hus kände de hvarken hat eller fiendskap" — alltså polyandri öfvade de, liksom ännu Tibetanarne och flera andra folkslag i mellersta HögAsien, ett drag, som är karakteristiskt för den gamla Buddhistiska culten. Så lära vi äfven i dessa kända ett cultiveradt folk midt j-

bland Barbarer; vi märka småningom att tillståndet vid Ponten visar sig helt annorlunda, i en ädlare skepnad, i den högre forntiden före Darii och före Skythernes förhärjande infall. Dessa och flera andra hithörande underrättelser har man, liksom Valckenaer, antingen alldeles betviflat, eller ansett en dylik hög odling, oväntad i dessa trakter och vid denna tid, såsom en följd af gemenskapen med Phoenicier och Egypter, folkslag, från hvilka man hittils varit så benägen, att härleda allt, som ej öfverensstämmer med förut fattade begrepp om nationernas äldre tillstånd.

CAP. 2. Då Grekerne först erhöilo någon kunskap om de Pontiska landskapen, herrskade der Förstar, hvilka Grekerne kallade Bosporiske Archonter. Den siste af dem, Paerisades, hade, ej mer mäktig att emotstå de vilda folkslagens inbrott, frivilligt afträdt sitt land till Mithridates, jemte hvars rike äfven Mæeternes tillföll de segrande Romarne. Under denna inflytelse står allt, hvad vi om denna världstrakt lära känna genom Strabos geographiska arbete. Enligt honom bodde Mæeterne från Tanais till Kimmeriska Bosporen: "de äro åkerbrukare, men några äfven krigare och nomader." De fleste lydde under Dynasterne vid Bosporus: till dem hörde äfven *Asburgianerne* (*Ἀσβυργιῶναι*, Asa-borgare, As-gard) hvilka bodde på en omkrets af 500 stadier mellan Phanagoria och Gorgiphia, och som tagit till fånga Bosporanernes konung

Polemo, hvilken emot dem dragit i fält. Förut hade Asianernes Mæoter (Μαιῶται τῶν Ἀσσανῶν) varit undergifna de Dynaster, hvilka voro herrar öfver handelsstaden vid Tanais mynning". Hvilka dessa varit, säges icke: sannolikt Asborgarne. "Denna stad, som äfven hette *Tanais*, uppgifves vara den största bland alla Barbarernes emporier, näst Panticæum: en gemensam samlingsort för så väl de Asianiska som Europeiska Nomaderna, der man bytte slafvar och pelsverk emot tyger, vin och andra lifvets bekvämligheter," d. v. s. grekiska varor. Likväl var nejden kring Tanais väl odlad och frambragte sjelf vin, ehuru man om vintern måste betäcka rankorna med jord, äfvensom spannmål, isynnerhet hvete, som gaf ända till 30:de kornet; så att Atheniuserne redan före Alexander den store härifrån under missväxt-år hämtade sitt sädesbehof. I en senare tid skattade invånarne till Konung Mithridates 180,000 medimner spannmål samt 200 silfver-talenter. De skattande voro ibland andre Asianer kring Indike: på ett annat ställe (Lib. XI) omtalar Strabo ännu mera tydligt ett land Asia, hvars läge på lika sätt utmärkes. Här af synes följa, att det gafs ett Asia propria, hvilket redan Causabonus fann 1). I samma lokalitet och i dess granskap träffar man namnen *Kauk-Asos*, hos Moses *As-kenas*, *As-ow* eller *As-of*, *Asgard*, Ἀσπεργίον, ett heligt, i dessa trakter rotfästadt namn, oaktadt omvexlingen af så många tider, språk och folkslag. Blott Strabo kände det inhemska namnet, då han sjelf här

var infödd. Nu förtiden bebos dessa trakter af *Tscherkasser* (och deras stamförvänder *Ab-aserne*), af *Basitaner* samt *Osseter* — folkslag, i hvilkas alla namn man igenkänner grunds-afvelsen *As*. I de äldsta tider innehade *Tscherkasserne* bergen på halfön Krim; ehuru nu förvildade, upptäcker man hos dem spår af en äldre odling; i deras feudal- och riddar-system, författningar, yrken, vapen, pansar, bergshandtering, konster, seder och dyrkan af heliga ekar. *Osseterne* kalla sig sjelfve *Iron* 2); ett namn, som man ansett beslägtadt med *Iran* och Herodots *Arii*, just desamme, hvilka enligt samme författares utsago (VII. 62), sedan *Medeas* tid, också skola hafva kallat sig *Meder*. Sjelfve säga de sig förut hafva bott vid *Tanais*. Kanhända äro de stamförvänder med *Taciti Oser* och *Araniscer* (*Aser* och *Iranier*), hvilka, tillika med *Gothiner* och *Bothiner*, af honom anföras såsom *Germanernes* östliga grannar. För att dömma af det lilla man har sig bekant om dessa *Osseters* språk, är det ett germaniskt tungomål, hvilket står det persiska närmast; således en mellanlänk. I samma tungomål har man äfven funnit roten till de många likljudande floder, som hafva erhållit sitt namn af ett gemensamt appellativum, såsom *Tanais*, *Danapriis*, *Danaster*, *Danubius* (i *Nibelungenlied*: v. 6116 *Tunowe*), *Don*, *Düna*, *Ṗē-dov* hos *Ptolemæus*, *Eri-dan*, *Rho-dan*. Redan *Bayer* förmodade, att det på något språk måtte finnas ett gammalt stamord, från hvilket detta grund-namn kunde härledas: ättiligen har

det blifvit upptäckt i Osseternes språk, på hvilket Dorf betyder flod, vatten. -I anledning af sjelfva floden Tanaï, torde här finnas rum för den anmärkningen; att då senare grekiska Geographer antingen falskt uppgåfvo denna ströms ursprung, eller också, såsom Strabo, häruti erkände sin okunnighet, så visste långt förut Herodotos att den kommer "från en stor sjö," — hvilket äfven är det rätta förhållandet: sjön heter Ivanofskoj Osero, och ligger ej långt från Tula. Således kunde det lyckas Herodot, att förvärfva sig en större kunskap om dessa nejder, än 500 år efter honom Strabo och andre författare. Efter alla dessa forskningar framträder den åsigten, enligt hvilken vi måste föreställa oss hela den stora sträckan, från öfra Oxus ända till Asiens yttersta gränсор mot det sydliga Europa, såsom besatt af stora folkmassor, bestående af otaliga slägter, olika till lefnadssätt, men förenade genom en gemensam tro; slägter, hvilka sedan de äldsta tider fredligt utbredt sig åt vester, men sedermera efter blodiga religionskrig, såsom en förtryckt kast, genom indiska och persiska reformationer af den gamla culten, blifvit nödgade att allt längre åt nordvest söka en tillflykt. Derigenom kan man förklara sig huru skythiskt barbari och den höfsning, som då redan fanns hos Germaner, Thracer, Meder, Perser, Inder, huru åkerbruk och nomadlefnad, prestförbund och råhet, uppfinning af konster och grof okunnighet kunna stå så nära bredvid hvarandra på samma lokal.

1) Äfven Langhorn (Antiqu. Alb. p. 5, 6) söker bevisa, att Strabo på detta ställe hänсыftar till en viss trakt vid Tanais och Mæotis.

2) *Er* betyder på tatariska en man. *Ar, Er, Ir, Or, Ur*; är samma ord, roten till Herodots *Arier*, Schahnamehs *Ermaner*, ZendAvestas *Irmaner*, Romarnes *Germaner*; v. Hammer, Wiener Jahrbüch. d. Literat. 1820, I. sid. 59. *Ar* betyder också på Skythiska en man, Herod. IV. 110. Ursprunget ur samma grundrot är väl äfven namnet *Irmin* Saxernes Gud (Eccard, Francia orient. I. 364) samt den Cherusciske hjälten *Arminius* (*Herman*, Grek. *Hermas* eller *Hermes*).

CAP. 5. I sagan om Io äro många omständigheter, som återföra oss till orienten och det indiska sydlandet. Hennes förvandling till en ko — detta heliga djur, som ännu dyrkas af Brahminer och Buddhister, som ofta förekommer i de hyperboreiska och eleusinska mysterierna, under beskydd af Magna Mater, som ej mindre vördas i Egypten och af Triptolemus, och hvars namn på de flesta persiskt-mediska språken är enahanda —; hennes flykt för Here — kogudinnan — 1); hvarföre dikten låtit henne, sittande på en oxe, simma öfver tvenne sund, hvilka af henne fingo sina namn, det Joniska vid Adriatiska hafvet och det Kimmeriska i Skythiska landet. Hvilken namnkunnighet måste ej, redan vid Æschyli tid, denne senare Io-Bosporos samt andra nordens myther (Kolcher, Phasis, Kaukasus, Prometheus) hafva ägt, för att skalden genom sin dikt så skulle förherrliga den gamla sagan? Väl låta de flo-

sta mythogripher den bromsförföljda mön komma från Egypten, men, enligt Palæphatos, var hon en Tyrisk konungadotter. Ville ej denna fornsägn dermed beteckna den uräldsta culturens öfvergång från Asien till Europa, och det på tvenne eller rättare-trenne vägar, — ty äfven det Thraciska sundet heter Bosporos, — öfver den Kimmeriska, gränsen emellan tvenne verldsdelar — så att nemligen hennes väg skulle hafva gått från Thessaliska Grekland till nedra Italien? — Vi beröra nu en än märkligare och mera utbredd saga, den om syndaflo den. Enligt Josephus och Zonaras kallades af Armenjerne stället der Noah offrade, sedan han stigit ur arken, Ἀποβατήριον — en ännu högt vördad ort i Aram-mini, der Armeniske floden Phasis har sin upprinnelse, och der Xenophon fann den stora staden Gymnias. Att vid de pontiska och thraciska stränderna minnet om den stora öfversvämningen varit rätt egentligen local, derom vittna de bekanta sagorna om den Pontiska, Kyaneiska, Deukaleoniska, Ogygiska, Phrygiska floden; derom dyrkan af en Zeus Ἀποβατήριος (Arrian. Exped. Alex. lib. I. 5. II. 11), åt hvilken Alexander offrade, sedan han gått öfver Ister, den stora strömmen i nordnen, äfvensom efter den lyckligt öfverständna sjöfarten från Europa till Asia. I Baktrien var samma saga ej mindre känd, och det i Nini tid, eller då Abrahams söner 2000 år f. Chr. drogo från öfra Euphrat till landet Kanaan, med berättelsen om samma världshändelse, såsom en följd af människornas ondska.

Hufvudstaden i detta baktriska land heter hos Diodoros äfven *Bactria*; men detta kan ej vara Balkh, ty Balkh ligger ej inneslutet inom bergpass, utan på en slätt; det måste hafva varit Baumijan, staden med den stora Buddha-colossen, hvars namn på sanskrit, zend och pehlvi betyder ädel, fruktbar, paradisisk, Buddhisternes högsäte i mellersta Asien — enligt persiska commentatorer öfver Rustan, hemlandet för Abrahams stamfäder — för de äldste persiske heroer. Brahminiska sagor förtälja, att Satyavrata, den indiska Noah, landade i Kaschmir — enligt de Buddhistiska, steg han ur skeppet vid öfra Indus på Takt Solimans höjder (vester om mellersta Indus), rika, liksom Ararat, på oljetråd. Öfverallt i forntiden var minnet af denna stora naturhändelse inhemsk, och nästan hvart land ville tillegna sig den äran att vara det räddade slägtets första vagger. Då Moses berättar, att Gud, å nyo försöpad, satte regnbågen såsom tecken af förbundet mellan sig och människorna på jorden, så säga Buddhisterne, att Buddha till ett minne af sin närvaro på det berg der han stod, under det att den stora floden inbröt, kvarlemnade ett aftryck af sin fot (*Prabat*, Guds fotbänk). Detta *Prabat* visas ännu på det berg, som Muhammedaner och Christne igenom en slags sammanställning med den dunkla sagan, enahanda till ideen, men afvikande vid benämningen, kalla Adams-pik 1), i det de anse detta spår såsom den första människans. Det finnes blott ett, icke tvienne sådana spår, emedan

Guden, vid öfversvämningen som skiljde Ceilon från fasta landet, med ena foten stod på ön, med den andra på den gentemot liggande stranden, de gamla Kolchernes land, det nuvarande Madura. Bredvid Prabat är en brunn, som renar från synder, i likhet med hvad förut ur grekiske Geographer är berättadt om Kolias, eller Solens bad. I Phoenicien, Syrien nämnas flera berg med namnet *Atabyrion*, som står i förbindelse med Zeus (Pindarus), och med Telchinerne. Dessa voro ön Rhodos' första bebyggare, ett sällsamt släkte — Tel-schin —, som af de senare invånarne fingo heta Mager, trollkarlar, dämoner. Desamme voro äfven, enligt Strabo, de första jernets och kopparns bearbetare. I förbigående anmärka vi, att då ön Rhodos säges hafva erhållit sitt namn af rosen (*απὸ τῶν ῥόδων*), så är väl denna blomma intet annat än den indiska lotos; — föröfrigt nämnes denna ö en dotter af Amphitrite, d. ä. hafvet, samt af Helios; dess äldsta beherrskare voro de sju Heliaderne, af Solens släkte. I bland märkvärdigheterna i det Skythiska landet, var ingenting mera beundransvärdt, säger Herodot (IV: 82), än "fotspåret af Herakles, som visades i en klippa vid floden Tyres, och var två alnar långt." Hade detta fotspår ej varit heligt, så hade det visst icke gjort något särdeles uppseende: det måste hafva tillhört den thrakiska Herakles-Dionysos, ty om detta minnesmärke sammanhängt med någon Grekisk fornsägn, hade vi väl här, som annorstädes, af den älskvärdt ordvise sago-

täljaren fått förnimma den dithörande historien. Tilt och med måttet af detta spår öfverensstämmer temligen med Buddhas på det Ceilonska berget; det var 5 fot $\frac{1}{4}$ tum långt och 2 och en half fot bredt.

1) I anledning af denna påminnelse skulle man lätt komma på den tankan, att Heres epithet hos Homerus *βωώεις*, ej, enligt commentatorernes förklaring och Voss' öfversättning, betyder *hoheitblinkend*, utan att det har sin grund i kons religiösa betydelse hos vissa af de Asiatiska folkslagen och hennes symboliska sammanhang med Modren Naturen.

2) Bergets inhemska sanskrit-namn är Amala Saripadi. Nästan öfverallt, der Godama dyrkas, finnas stenar, på hvilka guden säges trampat, alla betäckta med hieroglypher. På burmaniska språket heta dessa stenar Kye do bura d. ä. den heliga kungafoten. Buchanan, s. 197. I förbigående anmärke vi, att då Ritter sid. 334 anför att Adams-berget af de Araber, hvilkas resebeskrifning vi äga från det 9:de seklet, omtala berget under namnet Rahun d. ä. den Helige, så bibehöll de utan tvifvel det inhemska namnet; ordet är burmaniskt: Rahans, helige, kallas nemligen Buddhas prester, såsom förut är anmärkt.

FJERDE AFDELNINGEN.

CAP. 1. I nejden af det såkallade Herakleiska Fotspåret i Skythien — fortfar Herodotos att beäitta — befann sig äfven en colossal koppar-kettil, som höll 600 amphorer och hvars sidor voro sex finger tjocka. Ett så ofantligt stort gjutgods af koppar måste här sätta oss i förvåning, helst då denna relik sammanhänges med den äldsta religionen, efter hvad man finner af de gamle Hellenernes tempelskänker, — ej mindre än med nordiska folkslagens magiska häxväsen, med kopparhafvet i Jerusalem. I Turkestan, vid Ararat, på Soliman-bergen — ställen der arken (Buddhisterne kalla den *Argha*) föregifves hafva stannat, — stå äfven heliga Kraterer, så att detta käril tyckes vara en af de redskaper, som, jemte olje-qvistarne höra till Buddhas fredsreligion, — kanske höllos på sådana orter offer och utdelades ätliga gåfvor ur dessa kittlar 1). Men vi följa dessa äldsta religiösa spår, hvart helst de leda oss, till den östra indiska halfön, der man öfverallt träffar sådana Herrans fotspår, på Burmanniska *Kye do bara*, till vesterlandet, der de kunna räknas till monumenter, som utvisa den urgamla Buddha-Herakles' vandringar från Asien till medelhafvet och derifrån djupt in i Iberien. I nedra Italien finna vi det gamla Japygia, som stod i urgammal gemenskap med det nordliga Grekland. Det hette äfven *Botticaæ*, dess in-

vänare *Bottixæer* och *Budier*, liksom i Krotona nämnes *Buta-kidernes* slägt. Aristoteles eller författaren till afhandlingen om Underbara Ting (*περι Θαυμασιων ἀνεστη-
των*) säger oss, att här vid Pandosia (ett fornindiskt namn) visades Guds fotsteg: äfven Sardinien hette *Ich-nusa*, d. ä. Fotspårens Ö, en grekisk öfversättning af det inhemska namnet, hvilket Pausanias ej kunde erfara. Sitt nuvarande namn hade ön erhållit af en helgedom, invigd åt *Σαρδοπάτωρ*, *Σαρδὸς πατήρ*. Sardinien hade redan från urminnes märkvärdiga arkitekturer i fornhellenisk stil: deribland kamrar med riklig utarbetning, hvilka tillskrefvos Ialos, en broder af Herakles. Dess äldsta kultur skall hafva blifvit införd af den redan omtalade Aristæus, hvilken i Metapont vördades som Solens Prest; i Cicykus såsom sångarn af Arimaspeia; hos Issedoner och Hyperboreer såsom en prophet: "han var en bland de kunnigaste i jordbruket under forntiden"; — "en son af Apollon med Nymphen Kyrene, från Boeotiernes land" — hos Homer det välbebodda Budeion (Ilias XVI. 572) — "uppfinnarn af oliven" (liksom Buddha i Indien, Herakles hos Grekerne), — "af smörkärningen," en skythisk konst enligt Herodot och Hippokrates, hvadan också smöret, som sent blef Grekerne bekant, bibehöll det germaniska namnet (*βούτυρον*, Butter); — sannolikt var han en Solens (Korqs-Buddhas) prest, som flydde ur Boeotien, då hans trosförvandter, Budeierne, derutur blefvo fördrefne.

I den nya bostaden funno de med honom invandrade redan före sig Libyerne, som vänligt emottogo dem. Af tvång: menar dock Pausanias; både de ankommande och de äldre invånarne voro, enligt hans tanka, blott Troglodyter. Till en sådan mening kunde väl denne Resande komma, då han här såg de i klyftorna huggna kaktomber, hvilka ännu skådas med ornamenten af fiskar, ormar och andra symboler, som äro förenade med den Buddhistiska culten. — Äfven Sicilien hade en prisad, urgammal Konung, som hette *Buta*, Aphroditens Gemål; — på Naxos herrskade den gamle *Butes*, en son af Boreas, och en annan *Butes*, bördig från Kyperis, deltog i den Argonautiska färden. Ett säte för Barbarer — i den nyare meningen af detta ord -- voro väl icke före Herodotos dessa herrliga öar och verldstrakter; minst var det Sardinien, som, prisad för sin lycka och hördighet (*ευδαίμων δε και πάρορος*) upphörde att vara beggedera, sedan den blef lagd under Karthagos och Roms välde. Desse öboer hade skickat en Kopparbildslod till Delphi, och ohöfsadt är ej ett folkslag, som förstår att gjuta statuer af malm; de hade en rik och blomstrande handelsstad, Olbia, på öns nordliga udde. — Ännu mera oväntadt är att förnimma uppgiften om en fredlyst handelsväg, som sträckte sig från Italien till Keltika (Gallia), till Kelto-Lygierne och Ibererne. Aristoteles (*Περὶ Θαυμασίων*) underrättar oss derom i klara och bestämda ord. "Den hette Herakles' väg. Då på honom färdades en Hellen eller en infödd,

så stod han under de kringboendes beskydd, så att intet ondt vederförs honom. Straff pålades den, i hvars område den resande förörättades". Ett dylikt stadgande förutsätter en uåldrig handelsförbindelse, en säkert betryggad karavan-stråt genom det mellersta Europa, och ett fromt, fredälskande folk, så länge denna väg räckte. "Ännu, yttrar sig samme författare på ett annat ställe, funnos i Italien här och der åtskilliga minnesmärken (*μνημόσυνα*) på de vägar, der Herakles färdats fram." Af Festus erfara vi, att denne Herakles äfven hette *Sanco*, och åt honom offrades vid vägarna, — sannolikt samme Zeus Apobaterios, åt hvilken Alexander vid Ilium offrade *ἱετήρια*. Enligt Varro var denne *Sanco*, som äfven förekommer under andra namn, Sabinernes Gud: dess namn betydde Himmel; — Enligt Creuzers mening, var han identisk med Etruskerne Janus. Janus sjelf har en omfattning, som gör honom skiljaktig från alla helleniska gudomligheter. Han är årets herre, väktaren (*Clusius*) öfver hvarje port och väg, öfver hafvets, jordens, himmelens inbyggare, folkets fader (*Patricius*), Verldens upprätthållare, (*Curia-tius*) — liksom Wischnu, Osiris och Sem-Herakles. Han är Solen, Själarnes Ledsagare, Deorum Deus (Macrob. Saturn. I. 9). Han är således den Ende, gamle, sanne Guden, öfver hvilken först Romarne satte sin Jupiter såsom ÖfverGud (Cicero, de Nat. Deor. II. 27). Ifrån Egypten kom väl icke denne etruskiske Zeus till Italien; vi veta till hvilket folks idee-krets ett sådant

Väsande hör; vi inse härigenom, huru vi här kunna finna inhemsk tron på Naturen, Tina, ur hvilken allt var födt, på Geniernes bevingade par (persisk forntro), på Lärerne, på själavandringen, redan före Pythagoras, blixtdyrkan 2), och så mycket annat, som till sitt väsende är germaniskt, icke, egyptiskt eller samothrakiskt.

1) Kanhända hade Förf. här äfven bordt påminna sig den, med en viss religiös känsla förbundna, vördnad, hvilken Tarkarne, ursprungligen ett kaukasiskt folk, visa sina kittlar. Då ett kompani (Orta) soldater förlorat sina kokkittlar, är hela troppen upplöst. Detta är allmänt bekant, men mindre känt är det, att enhver missdådare i Constantinopel är säker, då det lyckas honom att rädda sig under någon af de tvenne stora matkittlar, som tvenne gånger om dagen, alltid med en viss ceremoni, bäras till de Kejserliga Garderna inom och utom hufvudstaden. Mayr's Reise nach Constantinopel. 2:te Aufl. St. Gallen 1820. sid. 130.

2) Också innerligen införlifvad med den urgamla persiska folktion. Under Kei-Khosrëws tid tändes blixtdelen af en prophet, som hette Bersin, och som ofta nämnes i ZendAvesta och Schahnameh:

An einem Ort Newend genannt,
 Wo manches hohe Lusthaus steht,
 Wo Perseus' Feuer nun im hohem Kreise
 Aufleuchtet, dass den Weg er weise.

Zuerst ward Feuer Mithras, Perseus eingesetzt,
Schau was er für Gebrauch hat eingesetzt.

Firdusi, öfvers. af v. Hammer, Wien. Jahrbücher,
1820, sid. 20.

Bersin och Perseus äro samma personer. "Perseo
precato, fulmen veluti globus ignis subito delatum
est." Cedren. I, p. 25.

Καὶ πῦρ Περσῶν κατέσβεσεν, ὅπερ εἰς σέβας εἶχον,

Ἐκ κεράνου μὲν ἀναφθὲν ὑπὸ Περσέως πάλοι.

Tzetzes, Chil. IV. c. 56.

CAP. 2. Hvar denna Hercules-väg började, hvar
den upphörde, — detta erfara vi ej. Heyne gissar, att
den kunnat begynna vid Eridanus, vid Elektrons-staden
på kusten af Adriatiska hafvet, der redan före den tid,
då Pelasgerne blefvo fördrifne från Argos, på de båda
der belägna Bernstens-öarna (ἐν ταῖς Ἠλεκτρίας νήσοις) två
metall-bildstoder funnos, den ena af tenn, den andra
af koppar, begge i liggande ställning, hvilka uppgåf-
vos att vara dædaliska verk, d. v. s. icke grekiska, och
att föreställa Dædalus och Ikarus (Kor, Koros, Sol).
Före Hannibal hade ingen med en krigshär gått öfver
Alperna, säger Livius (V. 54. XXI. 30); dessa Alper
voro de Tauriska; Plinius och Strabo anföra sâggen
om ett annat Hercules-låg öfver de Grajiska. De ne
var dock ej Grekernes Hercules — detta ideal, "in cujus
claritatem quicquid ubique magnificentum est referre con-
sensimus" (Tacit. Germ. c. 34), utan Hercules Γραῖος,
icke Γραικός; kanske från den Homeriska staden Γραῖα, i
Bœotiernes land. Der dyrkades denne Heros såsom Jor-

dens Mercurius eller JordAnde, bekant genom berättelsen om blixten och huru han af jorden uppslukades; en myth, som ej står i samband med Grekernes Gudasystem, men väl med Numas Jupiter Elicius, den etruskiska och romerska Blixt-tjensten, med den skythiska, iberiska, albaniska, indiska culten och den Buddhista i Nepal och Butan. Sagan förtäljer vidare, att på de Grajiske Alperna lemnades invaliderne bland Hercules' följeslagare, att desse blefvo stamfäder för folkslaget Lepontierne, hvilka hörde till Liguriernes stam, och att dessa ej voro Celter, liksom de öfriga Alpoarne. Sannolikt gick således Hercules' väg öfver de Liguriske Alperna: mellan dessa berg och Rhone skall han hafva fäktat mot Giganterne. Denna celtiska Hercules hette på landets språk *Ogmios* (Lucian. in *Hercul. init.*), hvilket skall betyda Sulcator, Limitator; det var således en Gräns- och Väg-gud, en uppdragare af åkerfårar (af *ἀγω*, *occare*, celt. *ogedi*, hvar af kanske *Ooghst*, *Aoust*, skörd). Cæsar säger, att Gallerne högst bland alla dyrkade *Mercur*; detta namn står väl i släktskap med det tyska *Merk*, *Mark*, gräns, ty en Grängud var egentligen *Hermes*, eller *Ogmios-Merker*, (*Turm* hos Etruskerne, hvaraf *terminus*? *Tir*, *Tur*, *Thor*, *Taurus* såsom berg, *Hermes* 1) *Herr*, *Epos* d. ä. *Zeus*, *Dharma* 2) hos Buddhister och Brahminer, densamme som Buchanan ansåg för Buddha) 3). Men, enligt Paul Warnefried, "Wodan sane ipse est, qui apud Romanos Mercurius dicitur". Om äfven den

celtiske också var denne Wodan, är mindre visst. Vidare anmärker Cæsar, att man af honom hade många bilder i Gallien; han var konsternas uppfinnare, Väg-guden, de Resandes Beskyddare. Om en celtisk Herakles nämner han intet ord, och alltså gälla väl dessa uppgifter om nyssnämde Ogmios-Mercur, som äfven är "der Beschützer der Märkte (mercaturæ)". Redan före Keltas (Celtas, nomine regis amabilis etc.), skola andra Dorier följt den äldre Hercules och bosatt sig vid kuststränderna (Amm. Marcell. enligt Timagenes, en författare, som samlade allt hvad förut var obekant). Denne gamla Hercules var väl den Grajiske, och desse Dorier kunna väl hafva varit hemma i det äldsta boeotiska Thebe, i det "välbehodda" Budeion, och denna utvandring redan ägt rum före Homeri tid, innan den thebaiske Dionysos der grundat sitt nya rike. Vågade man antaga denna sats, så kunde man förklara öfverensstämmelsen emellan den keltiska, etruskiska samt italiska culten, mellan dessa gamla språk, den fredliga Herakles' vandring öfver Alperna, och, ifall här vore frågan om en prestmission och ett visst antal högre invandrade ätter, kunde man äfven förklara, hvarföre det fanns en prestadel hos Etruskerne, liksom Druiderne hos Kelterne, samt slutligen huru den galliska Guds-tjensten så kunde skilja sig från den germaniska, då båda dessa religioner i grunden dock voro identiska. Sannolikt hade denna utvandring ägt rum i en tid, då Grekland's äldsta Orakel, Dodona eller Bodona (Βοδώνη),

förlorat sitt förra förtroende. Detta thessaliska Dodona, vid foten af Olympos, förblandas vanligen, äfven af Grekiske författare, med det yngre, epirotiska Dodona; men Homerus (Ilias XVI. 235. II. 749) bestämmer tydligen dess läge, vid Peneus, nära vid det thessaliska Tempe, der landskapet Perrhäbia ligger, hvar-till kommer Scholiasternes förklaring 4). Detta Dodona låg vid yttersta gränsen af Hellas — alla gränstäl-len voro heliga i forntiden; det var stiftadt af Pelas-gerne, invigdt åt den gamle Διός (Διός); orakelsva-ren förnummos ur en ek; det hette Bodona så benämndt af Bodo, en Thessalisk Heros; men denne Bodo är väl åter ingen annan än gamle Bud-dha, den ougrundlige, propheterande, Wodan, Kel-ternes Heakies eller Ogmios-Merker, densamme, som, före de doriske Heraklidernes tid, öfvergick med de gamle Grajerne från det thessaliska till det epiroti-ska Dodona, och derifrån till Japygia, som äfven kom till Adria och förmodligen jemväl landvägen öfver Al-perna till Etruskerne, Taurinerne och Celterne; men hyars lära och cultus genom prestslägter, genom till-satser och förändringar, genom folkslagens egna lynnen, genom framfarna århundraden och årtusenden utveck-lat och förändrat sig på samma sätt i vesterlandet, som i Persien efter Zendäran, i Indien sedan Menus lagbok.

1) Hos Lapparne heter Thor *Tiermes*. Schef-fer, Lappon 61, 91, 92, 95, 96. Högström om Lappland 195, 196. De gamle Cimbrerue hade

också en Tyr af koppar, på hvilken de svuro. Suhm om Odin. Kiöbenh. 1771. sid. 188.

2) Verkeligen var Dharmá en fredens prophet, som förbättrade Sjakas religion i China och Japan. Dock skall detta hafva skett först år 519 e. Chr. Den Dharma, som förekommer i Brahminernes mytologi, är underjordens domare. Hvilket sammanhang han kan äga med oivannämde gudamakter, inser jag ej.

3) Buchanan har häruti på visst sätt följt Paulini da S. Bartolomeos auctoritet. Syst. Braman. II. 257.

4) Creuzer, i andra upplagan af sin Symbolik, antager äfven, liksom Ritter, tvenne Dodona. Denne senare erfor det först, sedan detta capitel redan var aftryckt. Vorwort sid. VIII.

FEMTE AFDELNINGEN.

CAP. 1. Norr om Boetien, vid ingången till Thessalien, nära passet Thermopylæ, som med rätta kallas nordliga porten till Grekland, herrskade i fordna tider Deukalion: här låg hamnen Iolkos, från hvilken, enligt fabeln, Iason på skeppet Argo utseglade. Men i östra vrån af axiniska (asiniska) hafvet fanns en myckenhet namn, som påmint om det gamla Thessalien: en Perseus, ett Tempe, Ænianer, minnet om en stor flod, från hvilken en Argo räddat sig, namnet Ason (Aso-

nium), så att Grekerne lätt föllo på den meningen att den Grekiske Sjöhjelten uppkallat dessa orter efter hembygden; ehuru väl det tvertom är troligare, att den deukalioniska floden i Thessalien, liksom den ännu äldre Ogygiska i Boeotien, äro prestläror, som följt de invandrade till dessa båda gamla culturländer, här slagit rötter och förvandlat sig till en inhemsk fornsägn. Ju längre vi gå tillbaka i dessa äldriga tider, ju oftare träffa vi det välbekanta Buddha-namnet: Ön Oenone, nu Ægina, nämnd efter en dotter af *Budio*; — *Eteobutader*, efterkommande af en *Butu*, Pandions son, de första prester så väl på ön Ægina som i Attika, der ett altar var upprest åt Heros *Butu*; — *Lucurgus Botagus*, *Botachider* i Arkadien; — en *Butes* såsom Argonaut, räddad af Kypris ur vattnet, stiftare af ett Aphrodite-tempel på Sicilien, i anledning af hvilken ö vi redan nämt den gamle herrskaren *Buta*; — samt i Thessalien en Herakles *Budones* och en Minerva *Budeia*, — en Avatar af Buddha, Mæetis eller Maja. — I Attika hette hon Polias Athene: hennes helgedom var Erechtheum, så kalladt af Erechtheus, Attikas Adam, förestäld med ormföter, Jordens son, den som först lärde människorna att plöja, och sjelf var landsvägar-nes beskyddare. Men i Erechtheum stodo trenne altar: ett helgadt åt Poseidon, ett åt Hephaistos, ett åt Butu (*Béros*, Pausan.; *Bérys*, Suidas); ”på väggarna voro bildverk, föreställande det, som stod i gemenskap med Butadernes slägt (*γένος*, cast)”. Således stod Butu i lika

rang med de båda ÖfverGudarne, och af dess efterkommande togos endast Athene Polias' Prester, och endast desse hade tillstånd, att vid Skirophori-festen bära den hvita Solskärmen (*αξιον*, tysk. *Schirm*). *Βεδυσία* hette väl ett "sacrificium splendidum, sumptuosum et perfectum, quale est Hecatombe" (Suidas), men att blodlösa offer fordorm äfven här voro brukliga, är deraf bevisligt, att vården om oxarna, enligt den eleusinska Ceres lagar, omsorgen om åkerdjuren var religionspligt, så att Thaulon, den förste, som ihjäl slog en ox, landsflyktig måste fly till Kreta. Pythagoras upplifvade denna milda fornåldriga lära, och ännu i Porphyrii tid fanns på ön Delos ett Altar, kalladt "de Frommes Altar," införlivadt med denna cultus, ty "från början (*ἀπ' ἀρχῆς*) fortfar Porphyrius, helgades åt Gudarne inga blodiga offer, utan endast ländets frukter och helst förstlingen deraf." Ett minne af samma cultus voro väl honingskakorna, med hvilka man hvarje månad förplägade den husbeskyddande Ormen i Athenes tempel. I Attika har äfven Niebuhr (Röm. Gesch. I. 225) velat finna spår af cast-inrättning; — en konunga-ätt fanns här, liksom i Indien, hvilken förde namnet Panduer 1). Ännu på många ställen i Grekland möter oss Solens (*Kor*) uråldriga namn: Salamis fordorm nämnd *Koronis*, — Kreta (*Κρήτις* af *Κορήτις*), Cerethæi, — *Korope* med ett orakel, som jemte Themis här infördes af Sol-guden, Apollo Koropæus, — *Korcyra*, — *Korinthos*, — vidare *Korsika*, — *Korissos* vid Ephesus, — *Ikariska* hafvet. Också intygar Plato i *Kratylus*,

att blott Helios från början blifvit tillbedd i Hellas. Ofta visar han sig förenad med Neptunia, det fuktiga, såsom en *Sol marinus* 2); så nämnes hans gemål än Mætis, Thetis och Leucothea, än Athene, Pallas (d. ä. jungfru, då *παλλαξ* betyder *juvenis*); — gudomligheter, som alla höra till de kyska Dionerna, — än åter Aphrodite, hvilken då, såsom sådan, sammanhänges med Astarte och Derketo, foster af en sydligare, vällustigare och orenare inbillning.

1) W. Jones har redan förut väckt uppmärksamhet på denna öfverensstämmelse. Enligt både den indiska och attiska sagan blef denna släkt fördrifven af en mäktigare stam. *Asiat. Res.* I. 426.

2) Botho, likväl en fabelaktig skribent, förtäljer (*Chronic. Pict. in Leibnitz. Script. Brunsw. III. 283*), att Saxerne fordöm skola i Hartziska skogen, i Castel Hartesburg nära Goslar, hafva dyrkat en idol, som blifvit förestäld som en gammal man, stående med blotta fötter på en fisk och hållande ett hjul och en kruka, full af blommor och frukter. Så afbildades äfven i Syrien Semiramis, den nya verldsperioden, trampande på sin moder, fiskgudinnan Derceto, den af vattnet begrafna verldsåldern: i handen ett ömnhetshorn (*Creuzer, Symbol. II. 80*). Den saxiske Afgudens namn var *Crodo* (Kor-odin? således ock en *Sol marinus?*).

CAP. 2. I sin sköna hymn öfver Delos, gifver Kallimachus, såsom billigt, denna heliga holme första rummet bland prisade öar; men sedan sätter han, till

mången Commentators (såsom Spanhems) förundran, Korsika i det andra rummet, i det tredje Euboea, i det fjerde Sardinien och sist Kypros; men för oss är denna rangordning mindre öfverraskande, då vi redan veta, att Korsika är Solens ö; att från Euboea var Aristæi dotter bördig, och Sardinien känna vi redan såsom de heliga Fotspårens Ö — Ichnusa. — Delos sjelf, der den irrande Latona fann en länge saknad tillflykt och nedkom med ett gudabarn, med hvilket en ny cultus och ett nytt människoslägte begynte, är samma begrepp, som under en annan form föreställes genom skeppet Argo — arken —, som, enligt olika folks localiserings-begrepp, fann fäste på Ararat — på Adamsberget på Ceilon (Prabat), i Dodona-Bodona, i det boeotisk-dodoniska laudet vid Kopais-sjön, och änteligen på Cypern, der den skummfödda Aphrodite steg ur böljan. Liksom en simmande lotosblomma, liksom arken, så samm äfven ön Delos omkring hafvet, till dess den, fästad vid hafsbottnen, blef ett landstigningsställe, en nedstignings-ort (*ἀποβατήριον*, — *ἀντ' ἐπιβάσεων*, Kallim.) för den nya Gudens. Uppskjutande från den Gamle Gudens vatten, helsades den Nye Gudens först af Solens stråle (Isidor. Origin. XIV); och, liksom i Ararat-sagan om syndafloeden, Oljeträdet och Vinrankan nämnas såsom de första heliga växter på den föryngrade jorden, så fann äfven på denna ö Latona oljeträdet och palmen — eller, enligt en annan sägen, lagern och palmen. Då, enligt en nyare inkläd-

nad (Kallimach. Hymn. in Del.). Hafsnäckan sjelf (Concha marina) var den vagga, i hvilken den ur skummhafvet räddade Aphrodite — den skapande, födande guden, — bars till sitt Apobaterion, så igenkänne vi åter den simmande Argo-arken. Askalon var äfven ett annat apobaterion för Here, liksom Delos för Leto, Dodona för Zeus. Ty Herodotos berättar, att i den syriska staden Askalon var det äldsta Aphrodite-Urania-tempel, från hvilket de båda templen på Cypern och på Cythere hade sitt ursprung. Men nu erför Lucianus i Hierapolis (Askalon) 1), att Deukalion var den, som först grundlade templet i Askalon. Alla dessa landningsorter voro heliga, hvar på sin ort, och der uppkommo de första oraklen; de namnkunnigaste tempelhelgedomar: ett sådant apobaterion var väl också Skandea (Σκάνδεια, gamla namnet på hufvudstaden å ön Cythere) likbetydande med nämde grekiska ord. Allt detta bekräftar, att de urgamla sagorna om en flod och människoslägtets frälsning derur ingalunda haft sin grund i en particulär, verklig händelse, som på så många orter särskildt skulle tilldragit sig, utan är inte mer eller mindre än ett forn-asiatiskt dogma om den stora allmänna syndafloden, som genom prest-sånger och de invandrades berättelser spridt sig öfverallt, och öfverallt förvandlat sig till locala, inhemska händelser. Att en sådan vattuflod ej kunnat tilldraga sig i de ågeiskt-pontiska trakterna, utan strider emot all fysikalisk sannolikhet, är nyligen på ort och ställe skarpsinnigt åda-

galagdt (Andréossy, *Essay sur le Bosphore*, Paris 1818. Liv. 1. 58-65).

1) Jag kan ej annorlunda, än genom skriffel, förklara, huru Ritter, den store Geographen, kunnat förblanda dessa båda städer med hvarandra: Ascalon vid kusten af medelhafvet, nära Egyptens gräns, med Hierapolis, som väl hetat Magog, Bambyce, men aldrig Ascalon. I båda städerna tillbads väl samma gudomlighet, men Lucians berättelse gäller endast om Hierapolis.

CAP. 5. I ett drama på sanskrit, kalladt *Hari-Vansa* förtäljes historien om *Deo-Kal'jún*; huru denne dæmoniske heros anstiftar ett uppror emot Krischna, samt huru i detta krig folkslag från snöberget (det indiska Kaukasus) uppträda, hvilka nämnas *Sacas* (Sacer?), *Daradas* (Dardani?), *Paradas* (Parther?), att förtiga andra, hvilkas namn vi icke mer igenkänna. I denne *Deo-Kal'jún* vill nu Wilford, (*Asiat. Res. ed. Langlès VI. 510*) igenkänna den grekiske Deukalion. Då densamme skillras såsom Guden Krischna's fiende, tyckes han vara en gammal Religionshjelte, sannolikt en Buddhistisk: i de heliga skrifterna och hos deras commentatorer bär han aldrig äronamnet *Dew*, *Deo*, men hans anhängare och folkstron, heter det, gjorde honom till Gud, och därför skrives han *Dèva-Càla-Yavana*, och kallas i dagligt tal *Deo-Cal-Yún*. Hans fader var född af Mahadewa, hvilken i denna myth framträder såsom en botgörare, *Yogi*; sådan är äfven Ceiloner-

nes föreställning om Buddha, en benämning som svarar emot Herodots uttryck: Δικαιώτατοι, Εὐσεβαιοί, justissimi 1). Helt hållet tillgifven var denne fromme man guden Wischnus (Wischnu-Buddhas?) tjenst. Men denne hette i mellersta Asien *Dsina* — i Bagavat läses äfven: "Buddha, hans son var från Jinä" — och detta Dschina eller Sina var otvifvelaktigt de gamle Herodotiske Budiernes hemvist, dit, enligt Menus Lagbok, *Schinas* eller *Tschin*, såsom en ören cast, togo sin tillflykt; — ett folk, som sedan österifrån invandrade i China. Samnt är likväl, att dessa uppgifter ej flyta från fullkomligt rena källor: hvad man af vesterländska författare erfar om dessa förhållanden, hör till en senare tid. De omständligaste underrättelser öfver de, jemte Brahminerne (Βραχμανες) i tredje århundradet e. Chr. lefvande, vidt kringspridde Samanæerne erhöill Porphyrius af ett indiskt Sändebud i Babylon. I andra århundradet nämnes af Origines' Lärare Clemens Alex. *Samanæer i Baktrien* (Βακτρῶν οἱ Σαμαναῖοι) med det märkliga tillägget, att "desse voro de som följde Buddhas tro, hvilken de för hans förträfflighet skull (δι' ὑπερβολήν) vördade som en gud." Cyrillus omtalar äfven, (omkr. 412) *Samanæer i Persisk-Baktriska landet* (ἐκ Βακτρῶν τῶν Περσικῶν Σαμαναῖοι). Manes säges hafva haft Buddha till läromästare 2), d. v. s. en pånyttfödd af Buddhas tro. I det hela är Manes' lära mera en schisma i Brahminismen än en i Christendomen. Dessa den äldsta Religionens anhängare och, i senare tid, Brahma-lärans ve-

öfersakare uppträda under följande namn: *Σαμαναίσι* hos Porphyrus och Clemens Alexandr.; *Σαμανάσις* också hos Clemens; *Γαργάνας* och *Γερμάνος* hos Strabo; *Γερμάνοι* hos Herodot (ibland Perserne 3); *Dscharmaner* ibland de senare Perserne; *Βάδοι* hos Mederne, enl. Herodot; *Βαδύος*, *Βαδύοι* hos Skytherne enl. Herodot. *Sam* är *Samo*, *Ianus*, Etruskernes ÖfverGud; deraf ön Samos; Samo-thracien o. s. v. liksom Asiaternes Samona Kodom eller Buddha. Alla vittnesbörd hänvisa på det mellersta Asien såsom det äldsta hemvistet för dessa den första patriarchaliska religionens anhängare.

1) Vi hafva redan ofvannföre sett, att denna idé af Buddha ej blott tillhör Ceiloneserne, utan de fleste andra Buddha-äyrkare. Men om Deukalion är den botgörande Buddha, och Buddha, såsom vi äfven sett, templet Dsjeggernauts gudom, huru dermed förlika förbudet för alla Jujui's att inträda i denna helgedom? Polier Mythologie d. Ind. II. 164.

2) Enligt Cedrenus skall dock Manes sjelf varit en Brahmin. Görres Schahnameh, II. 424.

3) En djerf sammanställning! Likväl säger Mirkhond (v. Hammer Wien Jahrbüch. 1820. I. 54), att det land, som fordom kallades *Dschermania*, nu *Chavaresm*, varit en samlingsplats för de Visemänner med svärd och penna; äfvenså anmärker han, att *Bokhara* betyder *vetenskåpernes samlingsplats*; en betydelse, som ordet *Bokar* också har hos Ulphilas. Man påminne sig, att Buddha, liksom Odin, var den visaste af Gudarne.

CAP. 4. Den Buddha eller äldste Wischnu, "bredvid hvilken ingen annan Gud är," tjentes af Garga, Deo-Kal-Juns fader, i nit och ödmjukhet. Denne sistnämdes tillnamn var *Pramat'hésa* d. ä. de fem Sinnenas herre, om hvilken i de buddhistiska böckerna (enligt Wilford, *Asiat. Res.* VI. 512) 1) berättas, att örnen Garuda förtärde honom, fånglad vid en klippa. Vore denna uppgift fullkomligt bestyrkt, så skulle man icke undgå att igenkänna, så väl till namn som idé, den grekiske Prometheus, som bortstal den heliga elden (kunskapen), men till straff för denna förvetenhet slogs i fjättrar på Kaukasus, detta sagoberömda fjäll, hvarifrån Deukalions släkt invandrade till Thracien och Thessalien (Creuzer, *Symbol.* II. 375; I. 269), — väl icke han sjelf, utan snarare sagan, hvars heros denne Deukalion blef i Thessalien. Här blef han, liksom den sydliga Deukalion-Sisythes grundläggare af en helgdom, invigd åt den högsta Gudomen (Here, på tyska Herrin, Urania) i den syriska staden Hierapolis enligt Lukianos, — liksom den assyriske Noah, nemligen Sisuuthros eller Xisuuthros, hvilken på Kronos' befallning i sol-staden Sippara måste nedgräfvat fornverldens häfder och sedan bygga sitt skepp; och slutligen liksom den phrygiske No (Nō) i Apamea. Med Deukalion fortplantade sig nu ostridigt till Grekland prestläran om den stora floden, och sannolikt äfven med prestvandrigen den herrskande Släkten, som prisade Deukalion, den räddade, såsom sin ättfader; hans son Hellen blef

Hellenernes stamfäder, och uti Dodona i Thessalien, den nya bostaden, upprättades den första helgedomen, det äldsta oraklet. Prometheus' gemål hette *Axiothea* (d. ä. Asio-thea); af henne har en verldsdel fått sitt namn, liksom Europa af Zeus' gemål: men en son af desse, Prometheus och Asio-Deva, var Deukalion, som kom ifrån det egentliga Asia vid Kaukasus. Vi måste antaga, att denna ätt hörde till de första, gamla Inderne från mellersta Asien, fordom grannar och trosförvandter med Abraham, och som sjelfve väl hörde till Japhets söner, till de Gomer (*Κεμμέριοι*), från hvilka *As-kenas* (*Asa-kenen*, *Askanius*, Mindre Asiens inbyggare), *Riphat* (*Riphæer*, Hyperboreer), nemligen de i Argonauternes ripæiska dalar (*Ῥιπίσσι αὐλῶνας*) vid Ponten, samt *Thogar-ma* (*Τόχαροι*) härstammade.

1) Wilford anses såsom en af de störste kännare af sanskrit-litteraturen; men alltför begärlig att uppsöka combinationer mellan indiska sagor och den vesterländska mythologien och historien, kunde han ej dölja denna åtrå för Brahminerne, som, för att uppfylla hans önskningar, förfalskade de heliga skrifterne, och införde namn och sagor, som blott föga afveko från vesterlandets. Wilford har sjelf med berömlig upprigtighet erkänt det i något senare Band af *Asiatic Researches*.

CAP. 5. *) Strabo, den mistrogne romerske Gre-

*) Då detta Capitel för oss Skandinaver är det intressanteste, så meddelas det ej, liksom de öfriga, i sammandrag, utan i fullständig öfversättning.

ken, förebrår på ett ställe 1) alla äldre författare såsom Herodotos, Ktesias och Hellenikus, att de kastat alla nordiska folkslagen liksom i en och samma gryta och räknat dem till Skyther och Helloskyther. Han anmärker vid samma anledning, att de ännu äldre Auctorerne kallat alla de nationer, som bodde norr om Euxinos, Istros och Adria, med ett enda gemensamt namn, för Hyperboreer, Sauromater och Arimasper. Om de båda sista är redan ofvanföre handladt, om Arimasperne och Hyperboreerne skall ännu vidare talas; då det skall visa sig, att hos dem i nordnen, hvarest åter Arimasperne och Kimmerierne infinna sig med den gamla Koros-Soltjensten och med tillnamnet de Rättvisaste bland människor, liksom hos Gelonobudinerne; att hos alla dessa folkslag — säga vi, — äro att söka de vid de barbariska Skythernes invandring förjagade lemningarna af de gamle Kimmerierne. Åt hela den Kimmeriska Ponten äfvensom åt den Kimmeriska Bosporen gaf nämde uråldriga folk sitt eget fräjdade namn; i dessa nejder, der äfven Prometheus, den fängslade, hade sitt säte (*καὶ ἐνταῦθα ἐμυθίσαντο τὰ περὶ Προμηθεὺς καὶ τῶν δεσμῶν αὐτοῦ* i. e. ibique Prometheum vinctum fabulose tradunt, och, tillägger Strabo, cum nihil ulterius versus ortum solis cognovissent) 2). Detta Kaukasiska säte måste vi anse för ett hviloställe (*κοίτην*, lectus, enligt Plutarchi uttryck) 3), eller ett

1) Strabo, ed. Tzschukke XI. p. 452, 454.

2) Dens. p. 447.

3) De Flumin. ed. Huds. p. 11.

gammalt Konungasäte (Asan) för Boreas eller Koros, emedan det måtte hafva varit en urgammal helgedom, invigd åt KorosBuddha, och kanske ett Apobaterion för de från syndafloden på Kauk-Asos räddade. Möjligen har deraf så väl fjället sjelft, som det vid dess fötter ända till solstaden Korokandame utsträckta landskapet erhållit namnet Asaland, Asia, den heliga Gudens bopningsland (liksom i Khor-asan, Sol-land). Detta namn måste väl då här, för det till Europa vända Asien, hafva sin äldsta rot, då samma namn icke allenast bäres af Kauk-asus, hvilket således skulle betyda ett heligt berg, kanske identiskt med *Casius Mons* och *Zeus Casius*; utan då äfven de största mest prisade elfver, som nedrinna från dess toppar, icke förneka detta äldsta stamord, såsom sitt ursprung. Så nemligen den mest namnkunnige *Ph-asis* i söder ($\Phi\acute{\alpha}\sigma\iota\varsigma$, *Phasis*, *Faz*, deraf vatten, kanske detsamma som heligt vatten); vidare *Tanais* i norr, hvilken fordom hette Amazonius ($\epsilon\kappa\alpha\lambda\epsilon\acute{\iota}\tau\omicron$ δὲ πρότερον Ἀμ-αζόνιος d. ä. Am-azon ?) 1); samt slutligen *Ar-axes* eller *Kor-Axas* (Ἀξ-ἄξης , *Ar-axes*, d. ä. heligt vatten, öfversättning af Kor d. ä. Sol) i öster om det Kaukasiska berget. Ty här göra de omväxlande ljuden *x* och *s* intet hinder; man jemföre blott *Alexander*, *Alessandro*, Spanierernes *x*, ÖstAsiaternes *ch* i ordet *Chines* och *Mexico*; man erinre sig att Hellenerne också kallade Ἀξίος 2) allting af värde, att de med Ἀξίη 3) betecknade värdet, den höga värdighe-

1) Plutarch. de Flum. p. 27.

2) Odysse. XX. 385.

3) Herodot. IV. 201.

ten och det som tillhör den kongliga herrskaren; att *Ἄσις*, *Ἄσια* var så väl den stora verdensdelens namn, som ett nomen proprium för den gamle trojaniska hjälten 4), samt att det jemväl tillkom det kosmogoniska ur-elementet, blandningen af torra och fuktighet, samt de fruktbärande Delta-orterna. Likaledes nyttjas det om urgyttjan, som qvarlemnas af en helig flod, t. e. Kaystras hos Homerus 5) (*Ἄσιος λειμών*); derföre har denna gyttja redan (såsom en symbol af Chaos hos Hesiodus, af *Βαούρ* hos Koliass, Mæetis, *Μώρ*, på tyska *Muth*, svenska *mudder*, *πηλός* Pelusium, *Ἴλυς* Ilythya), en i sig sjelf helig bemärkelse, i följd af den gamla läran om alltings framträdande ur vattnet: men i synnerhet förekommer detta uttryck om grunda vad öfver strömmar, såsom vid Donau, vid nedra Istros, ett specielt namn för heliga ström-öfvergångar (*Ματώνας* i. e. *Ἄσιος*, enligt en blott conjectur läses *ἄσινης*; vadet öfver Danubius — hvarom nedanföre) 2).

1) Då man engång vågar sig ut på den gissande etymologiens haf, skulle man icke möjligen äfven kunna uppställa den frågan, om ej *Tan-ais* betydde *Asa-strömmen*? Sturleson (Yngl. Sag. Cap. 1) säger: "det löper en å genom Suithiod, som med rätta kallas Tanais." Hvarföre detta tillägg: med rätta (at rettu)? *Ais*, *As* voro likbetydande (*Ἄισοι. Θεοί, ἀπὸ Τυρρηνῶν* Hesychi. T. I. col. 173. Lactant. Div. Institut. l. c. 21). Att *Tan* betyder vatten, är redan förklaradt.

2) Ännu betyder *As* på nederländska språket: vatten. Schrieckius Origin. Celt. p. 16.

4) Illias II. 837 c. B.

5) Ders. II. 461.

Men ej blott Kaukasi spets, ej blott de derifrån nedstörtande strömmarna, utan äfven det vid dess södra sluttning belägna landskapet, som beboddes af Kolchier, Iberer, Albaner, var ju ett heligt land och ett under hela den äldsta forntiden firadt hemvist för solens släkter. Äfvenså sågo vi ofvanföre, att slätten Blachfeld vid norra foten af Kaukasus, från Korokandame vid Phasis-Hypanis ända till Tanais, der Asburgianerne bodde, nämdes det egentliga Asien i inskränkta mening. Således tvifla vi knapt mer på, att här, rundtomkring de Kaukasiska Alpstränderna, var de prometheiske Deukalionidernes bostad, de der, invandrande från den heliga Axios-strömmen 1) till det macedoniska "välbebodda Budeion," vestligare åter föryngade sig i det Thessaliska liksom i det Boeotiska Budeion. — Ja, vi tvifla knapt mer på, att äfven deras ättfäder och stamförvandter af en thracisk-asiatisk stam, Trojanerne, jemte deras och Priami stamfader Dardanus, Zeus' mest älskade son 2) — ehuru väl senare Mythologier låta honom utgå från södra Peloponnesus — utflyttat från det heliga Kaukasiska landet. Äfven hos Troerne voro, såsom redan är nämnt, Asios och Æsyetes de heliga griftekullarnas äronamn, redan före Trojas förstöring (i en senare tid, dock före Kroesus, likaledes hos Lydierne). Dardanus, de troiske Dardaniernes stamfader, var Zeus' son med Elektra, en Atlantid. Enligt Sibylla och de äldsta fädernes utsa-

1) Ilias II. 849.

2) Ders. XX. 103. III. 503. V. 159.

gor, hade, vid den Deukalioniska floden, (τῷ κατὰ τὸν Δευκαλιῶνα) den ensame Sjömannen, Atlantiden, på en timrad flotte, lik den kretiska vattenhönan eller vildsvinet vid Istros 3), rott öfver från Samothrake till Trojas fält och der grundat ett nytt slägte. Kunde denna vara en annan än Deukalions följeslagare och trosförvandt och med honom samtidig; eller är det tvertom tänkbart, att han, grundläggaren af det äldre och rikare Troja (ἡ δὲ Δάρδανος κτίσιμα ἀρχαῖον) 4), skulle vara en yngre, petoponnesisk Grek? Om densamme af den ene nämnes bröder till den idæiske och kabiriske undergöraren Ἰασίων, af andre åter en bröder till den argonautiske Ἰάσος, eller 5) till ännu äldre, så återkommer dock så ofta hans eget namn, Δάρδανος i Troja, Δανδαρίοι vid Kaukasus 6) enligt Hekataeus, Δαρδάριοι 7) hos Mæoterne enligt Strabo, och enligt Tacitus 8) hos Bosporanerne, ty *n* och *r* vexla i detta med Persien beslägtade land, *Dandaria* hos Anonym. Rav., Δάρδαι i Indien, hvilka enligt Dionys. Bassaricor. l. III. drogo i fält emot guden Dionysos 9), liksom *Daradas* i Kal'juns följe emot Krishna, och äntligen Δαρδάνεις vid Indusströmmens ursprung på det indiske Kaukasus — likasom namnet på hans asiatiska stamförvandter från Troernes land — dessa namn, säga vi återkomma från det pontiska till det indiska

5) Lycophr. Cassandr. v. 76.

4) Eustath. ad Iliad. II. 352.

5) Berkel Not. ad Steph. Byz. p. 286.

6) Dens.

7) Strabo, XI. ed. Tsch. p. 385.

8) Annal. XII. 15.

9) Steph. Byz. p. 286.

Kaukasus så ofta, och i så mångfald leder (se nedanför Asia), att vi icke kunna anse det vestra helleniska landet för denne hjeltes verkliga hem. Han och den deukalioniska släkten ägde väl intet annat hem, än landet vid foten af Kaukasus, der för det tredje, man äfven fordom sökt och funnit den skandinaviska Nordens Asaland och As-gård (liksom *As-kerta*). Ty liksom Deukalions helleniske söner, en Aeschylus, Sophokles och Euripides i sina chörer med antik herlighet lofsjungit den gamle Prometheus vid Kaukasus samt hans lidanden, förevigat Io-Bosporus' ära och hans efterkommandes hjeltebragder, likaså tänkte äfven Lycephron vid Trojanskan Kassandras sång, som, djupt skadad öfver fallet af det konungahus till hvilket hon hörde, låter sin själ utströmma i prophetior. Med djup klagan öfver den gamla tvedräkten emellan Asias och Europas folk, slutar sålunda den invigda Prestinnan 1):

”Hvarifrån då denna uråldriga tvist, som ständigt förnyar sig emellan sönerne af Prometheus' moder, Asia, och af Sarpedons fosterska, Europa? Skiljer då icke den Helleniska Ponten bådas område, djup och tillräcklig? Åtskiljes det ej af de symplegadiska klipporna, af det axiniska hafvet och framför allt af Tanais-strömmen, som sjelf med ilande strömfart söndrar den mäetiska sjö, den ljufligt omkringbebodda 5)?” Vidare hänvisande på den framtid, som Alexander den store be-

1) Dionys. Perieget. v. 1158.

2) Lycephr. Cassandra, v. 1285.

3) v. 1302.

redde, djupt kunnig om det framfarna, lyfter nu Dardani dotter slöjan från den gamla forntiden, då hon tillbakaför oss i de sjufallt hvarannan följande hämdekrigen, före det trojanska, emellan Europas och Asias från urminnes beslägtade söner; först påminner hon om striden vid Ios' bortröfvande 4), huru Iasons hämd derpå hemsökte Kolcherne 5), huru vidare Theseus och Herakles tågade emot Amazonerna till Thermodon 6), hvarpå Ilos, Trojanarn, svängde den hämnande facklan öfver Thessalien och byggde stenborgar vid Peneus 7), till dess Herakles, emedan Juno vändt sig ifrån Troerne, härjade deras länder 8), från hvilka nu Tmoli invånare, Tyrrhenerne, draga ut och vinna Italia med härs-makt 9), men huru slutligen Helenas bortröfvande af Paris störta det gamla heliga Troja i stoftet. Liksom vidare denna och den långa raden af den Argonautiska färdens sångare ända ifrån den thraciske Orpheus, oaf-låtet fästet blicken på det kaukasiska landet vid Tanais, Phasis, Kolchis, på de gamla Heliadiska ätternas fosterland, på den magiska forntiden, på själavandringen, på en Medeas konster och den gyllene skinnnet (*ἐκ Κόλχων χρύσειον κῶας*), 1) likasom till ersättning derför, att Sångaren om Trojas fall och Odysseus' villostråt iakttagit en så fullkomlig tystnad om det kaukasiskt-pontiska A-

4) Lycophron Cassandra v. 1291. Cfr. Herodot. I. 1. 5) v. 1309.

6) v. 1322. 7) v. 1341. 8) v. 208. 9) v. 1351.

1) Orpheus Argonaut. v. 66.

sia-landet, — äfvenså träffar Odins nordiska värld här sin gamla hembygd.

Om också, till och med redan i det tuskiska Italia, Tyrrenernes hafsfärder ej hos detta folk, det gamla lydiska i Mindre Asien, tilläto minnet af deras gamla Kabiriska gudar att utdö, af *Aes-mun*, *Aes-clep*, deras ättfäder *Aesyetes*, deras härkomst från det heliga *Asia* (*Asia*-stad 2) vid *Tmolus*, en *Tribus* i *Sardes* 3), ett land från hithyniska *Ponten* till *Lykien* 4), i det att deras gudar snarare vandrade med dem, *Αἴσιοι* (*Αἴσιοι θεοὶ ὑπὸ Τυρρηνῶν*) 5), så att romerska folktron ännu till och med i *Aesar* (*Sueton. Jul. Cæs. c. 97*), ett ord i det etruskiska språket, skall hafva igenkänt *Dictatoris apotheos A*), så att hos Romarne Guds altar hette *Asa* 6), sedan *Ara*, och att således hos dem hvarken *Asia* deras stammoder 7) var förgäten (äfven Grekerne hade en *Athenè Asia* 8), en *Artemis Asia* 9) samt *Phasiana Dea*), ej heller *Asos* var förglömd, densamme som *Samo*, deras öfverste Gud — i *Kreta* fanns också ett *Ἄσις Διὸς ἑρὸν ἀρχαιότατον* 1), *Assos*, *Assoru* hette *Apollon*s säder, *Apollonia* — ej heller *Asios* (*Ἄσιος Φιλόσοφος τελεστής* 2), grundaren af det troiska *Palladium*, ef-

2) Steph. Byzant. ed. Berkel. p. 177.

3) Herodot. IV. 45.

4) Agathem. ed. Huds. II. 42.

5) Hesych. v. A.

6) Aulus Gellius, Noct. Att. IV. 3.

7) Scholiast. ad Apoll. Rhod. I. 444.

8) Pausan.

9) Callimach. Hymn. in Dianam. v. 234.

1) Steph. Byzant. p. 181.

2) Eustath. Comm. ad Dionys. Perieget. v. 627.

ter hvilken, såsom det fornthraciska folkets heliga lärare, hela Troernes land skulle hafva erhållit sitt namn: — om alla dessa hågkomster af ett fordom heligt namn ännu i vester fortledde bland 'Tyrrenus' söner; så kan det så mycket mindre förvåna oss, om också från nordnen blicken var vänd tillbaka emot Tanais i öster, samt om minnet af den gamla Kaukasiska forntiden der blef en stående form, då med Gudarne äfven deras fosterland flyttade till nordnen. Derfor var och blef Odins säte och hufvudort alltid *As-gard* 5) (*As-kerta*, *As-burgitani*, *Az-of*) i landet som kallades *Asaland* eller *Asaheimur* 4), vid Tanais ('Tanaim olim dictum Tanais seu Wanaquisl, Snorro Sturleson), — det hvetömniga (*Ασιδα πυροφόρα*) 5), fordom af Sakerne bebodda landet, om hvilket Isländarn säger: *Asa*, *Asia*, hette Förfädernes land, såsom ett Gudahem, ett heligt land, af hvilket icke invånarne erhöilo sitt namn, utan landet af invånarne, desse Gudamännerne, *Asarne* (*Asa*, *Asia*, solum divinum, Sacra terra, non hi ab Asia nomen, sed regio ab illis suscepit) 6). *As*, *Asar* 7) nämde sig det nordiska, bland Odins följe från östern kommande Gudaslägtet. Namnet på landet, hvarifrån den-

5) D'Anville v. Penzel Diss. de Barangis, Hal. 1771.

4) Eustath, Comment. Iliad, Præfat.

5) Choerilus in Xerx, Diabas, apud Boch, Geogr. Sacra, 1692. 173 f. 50.

6) Guðmundus Andr. Islandus Not. ad Voluspa Sæmundi Edda ed. a P. Resenio. Havniæ 1665. Ad v. 20.

7) Hiccesius, Thesaur. Linguar. Septentrional. I. 153.

na stam uttågade, var *Midumheime* (hos Sturleson, *in medio Orbe* hos Ol. Magnus) 1). I detta namn, må än Odins tåg och Asarnes sträckt sig ännu längre vesterut, synes blott landets fornåldriga, inhemska benämning — *Medernes hem*, der *Meder-Heimath*, — Herodotus kallar folket, icke landet *Μῆδοι* — vara bevaradt i samma land, hvarest fordom *Budierne* (*Βῆδοι*) bodde bredvid *Mederne*, hvilka drogo sig åt nordvest. *Midumheimer* vore då benämndt efter de kvarblifvande, det vore då *Uttara-Kuru* på sanskrit, det prisade äldsta *Baktrien*, de nuvarande *Persernes Khor-asan*, sätet för Solens söner och släkter: *Plinii hyperboreiske Attacori*, i nordvest om detta, måste då höra till de åt nordvest framtågade gamla *Asarne*, liksom *Hyperboereerne* sjelfva. Dock icke blott den fredliga preststammen vandrade då åt de europeiska ängderna, utan äfven i dess följe krigsståndet, till helgedomens skydd. Vi hafva ofvannföre till denna fridgoda, vänsälla ätt äfven räknat *Arimasperne*, såsom gamla *Massageter*, nemligen *Soldyrkare*. Till dem hörde väl jemväl många andra, såsom *Kadusierne*, förmodligen också *Partherne*, hvilka *Scytherne* kallade *Utvandrade* (*οἱ Σκύθαι τῆς φυγάδας Πάρθας καλεῖσι* 2) i. e. *Scythæ Parthos vocant exsules*). Till dem hörde ostridigt likaledes *Partherne i Thracien*; till dem äfven de *thraciske Mederne* samt *Medobithynerne* (*Μαιδοὶ ἔθνος Θράκης*) 3); vidare till dem

1) Bayeri Conversiones Rer. Scythic. Opp. p. 256.

2) Steph. Byzant. ed. Berkel. p. 628.

3) Ibid. 527.

äfven de blåögde, blonde *Budinerne* ibland *Gelonerne*, också väl äfven *Agathyrserne*, om hvilka ofvanföre var fråga. Ja, äfven till dem torde man kunna räkna en större och en oafbruten följd af de gamla tjenarne utaf *Koros-Buddha-Khoda-Odin-Wodan*, hvilka allesammans ingalunda höra till den råaste stammen bland de äfvenledes från öster invandrade *Skytherne*. Före deras sista framtåg, betecknades dessa *Skyther* af efterverlden med det allmänna namnet *Kimmerier* (*Gomer*); men sedermera, under hundrade benämningar, framtråda de bland de spridda lemningarna af en uråldrig tid, emedan ju äfven desse i följd af tidens tvång, ombildade sig till hundra spridda gemenskaper, i hvilka blott de större och föga tryckte, ja förmodligen äfven blott de, som fortforo att vara sjelfständiga och vidare utvecklade sig, bibehöllo sitt gamla namn, sin tro, sina helgedomar, och flyttade dessa räddade öfver till ett annat fädernesland, hvarest båda visserligen, under tidens och rummets vexling, antogo andra skaplynnen, men så, att man dock troget bibehöll sjelfva grundkaraktären och det fordua namnet, såsom händelsen var hos *Germanerne* med *Wodan* och i *Norden* med *Odin* och *Asarne*.

Ty liksom den äldsta helgedomen, invigd åt den ur vattuflo den räddande, den enda, oändliga, outforskliga *Guden* i *Bodona-Dodona*, denna den äldsta helgedomen före *Deukalions* tid, — liksom, säga vi, denna helgedom i en senare tid, förvandlades till ett orakel

för en Heros Bodo, hvarest detta namn ännu stod kvar, eller för den anthropomorphistisk blefne Zeus, d. ä. den Högste bland Gudarne, sedan samma Orakel blef kalladt Dodona; — äfvenså föreställa vi oss, att, så vida vi kunna tillägga de nordiske urkunderna någon trovärdighet, den gamle Buddha-Koros i norden, der han ej blott blef Gud sjelf, förändrade sig till Wodan och till Heros Odin.

Edda nämner ännu Odin "såsom Allfader, såsom Gudars och människors och alla tings fader, hvilka genom honom äro," — och "Odin är den förste och äldste bland Asarne; om också de öfrige Gudarne äro mäktige, så lyda och tjena de dock honom, liksom barnen sin fader 2)". Enligt Saxo 3) var han i hela Europa "dyrkad såsom en Gud," men förnämligast för den christna världen bekant genom förstörandet af hans tempel i Upsala såsom idol, då den från tillsatsen af de Christnes hedninga-hat afskilda underrättelsen lyder, att denna Oden icke var en krigare, ingen Barbar från norden, utan en utvandrad från Pontus, fördrifven ur de der mäktiga Gudarnes rike (ex coetu illorum ejectum). Deremot säger Ynglinga-Sagan 4) om den vandrande, "från Asien kom han på långan väg till nordnen," och han var den som införde öfvervalde, lagar

1) Dæmisaga, ed. Resen. VII. p. 107.

2) Ibid. XVIII.

3) Saxo, Hist. Dan. I. p. 12. III. 41, 44.

4) Snorre Sturleson, Yngl. Sag. p. 12.

och gudstjenst, en hjelte i krig och fred; han lärde skaldekonst, magi; i lifvet var han herrlig, sedermera en Gud, — han och hans följeslagare, Danskarnes, Sueonernes och Norrmännens stamfäder.

Så qvado Sångarne vid Haralds, NorrmannaKonungens, hof; bland dem den ypperste Thiodolfer; både, så väl Konungen som Skalden voro af Ynglingarnes stam (*Yngwi, Ingo, Inka, Inda* betecknar Solens slägte öfver hela den nya och gamla världen), så söngo de, efter forntida sed, sina förstars och fäders ära och härkomst, så att den gamle Guden (Buddha, Koros) måste i de segrandes nya fosterland förbytas till det konungliga husets presterliga stamhjelte, i den förstliga Skaldens mun, liksom i Grekernes senare gudaverlden gamle bodonæiske, oändlige Guden förvandlades till Zeus, och med sina yngre söner i hjelteskaror, liksom de doriske Herakliderne, började att beherrska den grekiska världen.

Ynglingarne, hvilka enligt de nordiska qväderna framträda från österlandet, från solens salar, voro följeslagare åt Odin och Fregur (Freia, Frigga, androgynisk, är Wodans gemål, liksom Sita eller Kolia är Wischnu-Buddhas), blott ett af Yngwis tillnamn. Enligt de svenske författarne kallas Yngwi en son af Odin 5), som blef kvar i Asia — förmodligen en i

5) Enligt Schöning, J. Wilde och Bring. i Murray *Antiquitates Septentrion. Brit. atque Hibern. inter se comparata. Comment. I. Nova Comment. Soc. Reg. Scient. Götting. T. IV. 1774 p. 106.*

folktron lefvande stamslägt, som sjelf stannade kvar hemma, då Odin-Buddha först drog åt nordvest. Af denne Yngwi skola de sueoniska konunga-ätterna härstamma, och med dem deras förstliga adel, deras folkråd. Dessa och otaliga andra i det nordiska folkets historia djupt sammanflätade händelser visa oss ständigt åter tillbaka på det gamla Asa-landet, på det prometheiska och deukalioniska Kaukasus, vid hvars nordliga sluttning en Asarnes gyllene Thron ännu långt in i medeltiden äfven hos orientaliske auctorer synes hafva bibehållit ett skimmer af sin fordna glans (*Dominus Throni As-Sarir* hos Edrisi, Abulfeda och Ebu Haukal, se Erdkunde v. Ritter II. sid. 841). Assi var också ett af Alanernes namn, d. ä. Kaukasiske bergsfolk af germanisk börd, ders. sid. 842.

Genom ett sådant omfång, som vår närvarande undersökning ifrån den äldsta till den yngre tiden synes hafva vunnit, äfven i hänsigt till rummet, från indiska hafvet till det kolchiska och mäetiska, och derifrån till den thraciska, adriatiska och baltiska stranden, blifver det blott möjligt att genom en ännu djupare inträngande, jemförande forskning af det enskilda, hämtadt ur de ännu förhanden varande källor och fragmenter, lemna en fullständigare utveckling af vissa forna åldriga folksförhållanden i den thessaliska, thraciska, kimmeriska, germaniska och hyperboreiska nordnen. En sådan utveckling förbehålla vi oss dock att meddela i en annan

kedja af afhandlingar. Från Kaukasus rundt omkring nordliga kusten af Svarta hafvet ända till det öfra Donau-landet återstå ännu att lösa många lika viktiga problem, hvilka ej kunnat finna rum i detta band. Derigenom hoppas vi att vinna en ständigt klarare blick öfver den helleniska och germaniska forntiden, en blick, som vid det historiska betraktandet ej, utan skada för det hela, kan ersättas genom hypothetiska antaganden; men desto ofördelaktigare måste denna skefva åsigt verka, ju mer det, liksom här, är fråga om roten på en växt, genom hvars miss-ans hela utvecklingen antager en onaturlig gestalt. Så mycket synes dock vara klart af det föregående, att man bestämdt på en historisk väg kan, i mer eller mindre talrika spår, följa efter de äldsta europeiska folkslagens stora allmänna vandrings, och att denna, ännu tidigare än all Hellenisk kultur utbredt sig från mellersta Asien, till de gamle Kimmeriernes och Thraciernes land, på närmaste vägen ända till Adriatiska och Baltiska hafven samt mellersta delen af Europa. Hafva vi under det föregående, i det hela taget, sanningsenligt antydt denna väg, så lär den icke underlåta att från andra sidor erhålla både mångfaldiga rättelser och starkare bevis, äfvensom djupare utvecklingar och ett mera fruktbart användande på människohistoriens gränslösa fält. Skulle åter gången af denna undersökning, efter allvarlig pröfning af grundlige fornkännare, befinnas helt och hållet origtig, så skall ändock den öfvertygelsen, att allt vårt vetande

i allmänhet blott är styck-verk och all forskning blott ett sträfvande efter sanning, ändock gifva oss tillräcklig tröst, då här, emot vanligheten, frågan var om ett modigt försök på en ännu obevandrad stig, hvilken, ehuru lockande till vilsefarter åt flera olika håll, dock på mångahanda sätt skall skärpa kraften, att vid ett förnyadt försök finna den rätta vägen, som i alla fall hittills ännu låg för oss i töcken förborgad B).

A) En af Galliernes gudar hette äfven *Hesus*, åt hvilken Galläpplena voro helgade. Wachter Glossar. v. *As* et *Hesus*. Man erinne sig att ekollonen voro heliga för Druiderne, liksom sjelfva skarna i Grekland vore ägnade åt den äldste Zeus i Dodona. Man har till och med velat bevisa att den skandinaviske *As* (Oden) och *Hesus* voro samma gudom. Baxter Glossar. Antiqv. Brit. p. 17. Gloss. Antiqv. Rom. p. 56 och 279.

B) Vi hafva sålunda följt Förf. under hans långa och farliga väg från det mellersta Asien till Europas yttersta landsändar, under det att han sökt öfvertala oss, att, för årtusen tillbaka, ett fredligt prestslägte vandrat förut med den äldsta Gudens lära och de äldsta Patriarchernes dyrkan. Med så mycket snille, skarpsinnighet och klarhet har han bemödat sig att öfverallt visa, det hans läsare blott vandra i dessa föregångares fjät, så att vi nästan tro oss skönja skuggorna af de stora, frammanför skridande historiska gestalterna. Men vandrarens blick måste icke alltid vara vänd framåt: han måste äfven se sig om på sidorna, på det hans väg måtte gå fram genom full klarhet. Den trogne ledsagaren döljer ej för den resande de fa-

ror, hvaraf hans väg omgifves, men då han yppar dem, underrättar han honom äfven om de medel, hvarigenom de må öfvervinnas.

Verkeligen har Ritter mestadels öfverallt, med en efterföljansvärd oväld, i det han angifvit sin öfvertygelse, äfven angifvit de hufvud-grunder, hvarpå andra stödt sin mening. Men hypotesen om Buddhas och Wodans identitet är nästan axiomatiskt framställd, åtminstone har han ej använt minsta bemödande att vederlägga de inkast, som dels redan blifvit uppställda, dels ännu kunna uppställas. Det är derföre som vi trott oss, äfven från den motsatta sidan, böra skärskåda detta ämne, till hvilket vi förut förberedt läsaren. Samma ämne utgör föremålet för en särskild, af mig detta år utgifven akademisk afhandling *De Buddha et Wodan*, 38 pagg. 4:0; men då skrifter af detta slag finna ett mer och mer inskränkt antal läsare, så lära nedanstående uppgifter, i sammandragen öfversättning hämtade från denna afhandling, visserligen vara obekanta för de flesta af Sveas läsare.

Chambers och W. Jones voro, om ej de förste, åtminstone bland de förste, som yrkade att Wodan och Buddha voro en och samma person. Der-till föranleddes de först genom den förundransvärda likheten i namnen, dels derigenom, att med denne gudens namn betecknades, så väl i de indiska som de flesta germaniska språk, den fjerde dagen i veckan (burman. *Bud-dha-hu* 1); sanskrit. *Ga-jan bar* 2). Denna mening har sedermera af de fleste Lärde blifvit antagen; af andre åter förnekad, såsom af Buchanan och A. W. Schlegel. Den sistnämndes inkast äro hufvudsakligen följande 3).

1) Buchanan, sid. 12.

2) Polier II. 254.

3) Ind. Biblioth. Bd. I. Heft. 2, s. 262.

”Wodans-dyrkan tyckes icke vara mycket gammal bland de tyska Stammarna. Att hos Tacitus intet spår dertill finnes, om man undantager det han säger, att Germanerne isynnerhet dyrkade Mercurius, emedan nemligen denna Planet var helgad åt Wodan. Vål är det afgjort, att i början af 4:de århundradet några Tyska folkslag, sannolikt alla, tjente Wodan, men om flera, Göther, Vandaler, Burgunder och Franker, — omtalas aldrig bestämdt, till hvilken slags hedendom de före sin omvändelse bekände sig; om andra, Longobarder, Allemanner och Sachser nämnes väl Wodan, men först i en senare tid. Mellan första och fjerde århundradet måste således den nya religionen vara införd.”

Vi tillåta oss här några anmärkningar. Högst troligt är, att Tacitus med Mercurius menat den nordiske Odin; begge voro Visdomens och Värlighetens Gud, och liksom den förra var de Dödes ledsagare, så kallades Odin *Hauga Drottin* d. ä. högarnas herre och kallades *Helblinde* ”den som blind er till Döde” (enligt Suhms tolkning). I *Indiculum Paganiarum* vid det Liptinensiska Concilium 1), som hölls år 743 i Thüringen, talas *de Sacris Mercurii vel Jovis*, — *De feriis quæ faciunt Jovi vel Mercurio*, hvarmed sannolikt förstås Thor och Odin. I slutet af samma århundrade skref Paulus Diaconus: ”Wodan sane, quem adjecta litera Godan (Guodan) dixerunt, ipse est, qui apud Romanos Mercurius dicitur et ab universis Germaniæ gentibus ut Deus adoratur, qui non circa hæc tempora, sed longe antè, nec in Germania sed in Græcia fuisse perhibetur.” Alla medeltidens Scribenter 2) hafva sedan antagit som en afgjord sak, att Odin och Mercurius varit de samme; Saxo var den förste som bestridde det. —

1) Schannat, Concil. German. I. 51. Eccardi Francia orient. I. 415. Suhm om Odin, s. 35. 2) Suhm, s. 54.

Högst sannolikt är äfven, att för Taciti berättelse om *Ulixes* eller *Odysseus* 1) ligger till grund en dunkel, oredig sägen om Odin, den vandrande Guden; och den tyska orten *Asciburgium* (*As* var ett af Odins tillnamn) hos samme författare är väl icke annat än *Asgård* nämndt med ett likbetydande ord. Märkeligt är, att både *Mercurii* och *Buddhas* moder hafva samma namn: *Maja*. Föröfrigt äro, bland de få obestämda drag, som *Tacitus* anför om den Germaniska religionen, de flesta ganska passande till den nordiska Odins-dyrkan, såsom jag omständligare sökt visa i den latinska afhandlingen *de Buddha et Wodan*, p. 21-27. Vidare har *Schlegel* misstagit sig, då han påstår, att det var obekant, till hvilken hedendom *Göth*er och *Vandaler* bekände sig. Om de senare vittnar *Paul Diaconus* 2) att de gingo till *Wodan* att begära seger öfver *Winilerne*, hvilka senare åter anropade *Frea*. Om de Svenske *Göth*erne berättas i *Heims Kringla*, att då *Sigvatur Skald* i *Olof* den heliges tid besökte *Wester-Göthland*, fann han dem bäfvande för Odins vrede. Att samme gudom varit tillbedd af de *Tyske Göth*erne är väl icke fullt bevisadt, men ur flera skäl sannolikt 3). Man torde således i det närmaste vara berättigad att antaga såsom gifvet, att en och samma religion varit bekänd öfver hela det nordliga och mellersta Europa, och det icke blott efter det fjerde seklet, utan tidigare, då urkunderna snarare tyckas bekräfta det senare än det förre.

"*Buddha* betyder, en *Vis*; *Wodan* åter, enligt *Adams* af *Bremen* förklaring *Furor* (enligt en

1) Möjligen har *Tacitus* genom likheten af *Odysseus* och *Wodan* eller *Od-in* kunnat förledas till den tanken, att det rigtiga namnet blifvit vanständt genom ett främmande uttal.

2) *Hist. Longob.* I. cap. 8. 3) *Suhm*, om *Odin*, s. 59.

enda handskrift: annars läses *fortior*. På söhiska: *Wods*, *furore correptus*; angelsachs. *Wod*, *rabidus*; tysk. *Wuth*). Hvilket tjenligare namn kunde de gamla Tyskarnes vilda stridslust tillägga sin krigsgud? Men hvad kan vara mera aflägsset från hvartannat, än Wodan och Buddha, Rasriet och Visheten?"

Vore än denna etymologi till fullo bestyrkt; hvilken först blifvit försvarad af Skinner 1), så kan dock härvid erinras, att våra fäders Krigsgud egentligen ej var Odin, utan snarare Thor. Vål var Odin. åtminstone enligt senare föreställningar, härskarornas herre, den som gaf segren, men mera i begrepp af den ordnande Visheten, än såsom en vildt stormande mandomskraft: såsom en sådan *rabidus*, *furore correptus*, såsom en gudomlig Berserk framställes snarare Thor. Han var den starkaste af Gudarne 2); honom anropade Gudarne sjelfve, då de voro i stor nöd 3); honom sammanliknade de gamle dels 4) med Jupiter, såsom åskans Gud, dels med Mars 5). Det är sannt att Odin kallas *Audun*, förstörare, *Fjallgeigudur* skräck-injagare, men han heter också *Svidr*, vis, *Fjöllsvidr* högväs; från Hlidskjalf; hans säte i Asgård, ser han öfver hela verden och alla människans gerningar och förstår allt hvad han sett 6); han är den bland Gudarne, som ensamt druckit ur vishetens brunn; han införde i nordn skalde-

1) Etymol. v. God. Wood.

2) Dämisag. 19. Saxo, Lib. II. p. 25 etc.

3) Dens. 36, 55.

4) Adam af Bremen; Företal till Edda c. 3; en [Angelsax. Homilie hos Sheringham p. 311.

5) Tacitus, Hist. Lib. IV. c. 64. Florus, Lib. II. c. 4., så vida den förre ej med Mars förstår Tyr och med Hercules Thor.

6) Dämis. 7. 14. 18.

konst och skrifkonst. Således finner man att flera begrepp blifvit fästade vid denna gudom, och att en tvifvelaktig ordledning ej kan upphäfvä alla forntidens enhälliga intyg. Tvertom vill det synas, att ju mer vi återgå till de uräldsta urkunderna, desto mer finna vi Odin framställd såsom Vishetens Gud. Men då Odin var den högste Guden, antingen från början sjelf Allfader, eller åtminstone af den senare gröfre hedendomen dermed förblandad, huru kunde hans kraft och majestät herrligare yppa sig än i slagtingen, enligt ett folks föreställningar, för hvilket lifvet var ett oupphörligt krig och freden blott ett kort stillestånd? Af allt detta synes ganska tvifvelaktigt, om Adams af Bremens förklaring af ordet Wodan är den rigtige. Erichsen 1) och Suhm 2) hafva samlat hundrade olika meningar om upprinnelsen af namnet Odin eller Wodan, hvaribland tvenne förekommit mig mest sannolika. Den ena, Strahlenbergs, vill att Wodan skall betyda en härförare, ty så betyda orden *Wodan* eller *Woidan*, *Wodz* och *Wodaz* på slavoniska, polska och litthauiska. Den andra meningen, först framställd af Holländaren Ten Kate, är den, att då Odin på ryska betyder *En*, liksom *As* så väl på slavonska som gammal isländska 3) — under hvilket namn också denne gud i våra fornsagor stundom förekommer 4), skulle båda dessa namn vara att anse såsom tvenne synonymer, helst Odin äfven blifvit uttalad *Atin*.

Att föröfrigt *Wodan* och *Odin* äro ett och samma namn, och är en skiljaktighet, som har sin

1) De Nominibus propriis, p. 21 - 24. 124.

2) Om Odin, sid. 2, 13.

3) Bayer, Comment. Acad. Petropol. V. 340. Man påminne sig den Galliske Guden *Hesus*, Etruriernes namn på sina gudar *Æsi*.

4) Hervarar Saga, p. 92. Verelius in not, p. 100.

grund "i de skandinaviska munnarternas egenhet att utelemna det begynnande *w* t. e. *Wurm*, orm, *Wort*, ord, — detta har Schlegel riktigt anmärkt, men deruti kunna vi ej bifalla honom, då han påstår, att formen *Odin* är den yngsta; emedan den förste, hos hvilken den förekommer, är Saxo, och emedan Adam från Bremen kallar Afguden i Upsala för *Wodan*. Att Adam, såsom Tysk, ej följde det nordiska uttalet, utan bibehöll det för hans landsmän välbekanta namnet *Wodan*, är lätt att förklara: man finner att de sydligare folkslagen äfven uttalat namnet såsom *Othan* och *Odan* 1), hvadan man lika lätt kan påstå, att Saxarne förändrat den ursprungliga benämningen, genom sin väna att lägga ett *w* framför vissa ord, eller rättare att *Odin* och *Wodan* voro särskilda folkslags namn på det högsta Väsendet, om hvilka man icke kan påstå att det ena var äldre än det andra, så att det synes mig lika löjligt att omtvistä hvilketdera af dessa namn är det äldsta, som om man på allvar ville företaga den frågan till afgörande, huruvida *Gud* eller *Gott* är det äldsta, ursprungliga namnet.

"Min bröder, Fr. v. Schlegel, har uppställt den åsigten, att Saxarne, utom Guden *Wodan*, hade dyrkat en inhemsk hjelte *Ote* eller *Odin*." Denna mening stöder sig på den bekanta i Liptinsiska synoden antagna afsvärjelse-formeln, hvilken Bonifacius förestälvade de nyomvände:

End ec forsacho allom Diaboles
vuercum end vuordum, Thunaer
ende Vuoden, end Saxn-Ote, ende
allem them unholdum, the hira
genotas sint. 2).

1) Du Cange Glossar, med. Lat. v. *Othan*.

2) Eccardi Cateches. Theotisca p. 78.

Och jag försakar alla djeflars verk och ord,
Thor och Wodan, och Saxarnes Ote, och alla on-
de Andar, som äro deras följeslagare.”

A. W. Schlegel anser läsarten *Saxn-Ote* härröra från Eckhart, i det att *Saxn* skulle vara Genitivus-Plural., men denna hette *Saxone*. Han läser derfore *Sax-mote* (Angelsachs. *mot*, conventus, concilium, på svenska möte; *folk-mot* populi consessus).

Den äldre Schlegels mening är egentligen den gamla 1), på ett missförstånd af texten grundade; men denna text har långt före A. W. Schlegels förbättring lyckligare, utan förändring af en enda bokstaf blott med omflyttningen af sammanbindnings-tecknet, blifvit uttydd af vår store språkforskare Ihre. Han läser *Sax-note* 2) och förklarar det med comitatus Saxonicus, Diar, Drottar, hvilka efter döden upptogos bland Gudarnes antal. *Note* betyder följeslagare (socius); *nôte* sällskap, samfund; deraf Allemannernes *Ganoz*, Tysskarnes *Genoss*. *Note* har nemligen samma betydelse som *mot* eller *môte*.

Helt och hållet måste vi åter bifalla Schlegels mening, då han från den skandinaviska och Buddhistiska religionens inre väsende hämtar grunderna till vederläggningen af den meningen om Buddhas och Odins identitet. ”Suarare, säger han, skulle jag anse den Nordiska religionen såsom en utgrening af den Brahmaniska polytheismen, än af Buddhas negativa lära. Ty hvad har den vilde krigsguden, Phallus, hvad hafva de blodiga djur- och mennisko-offren för gemensamt med Buddhas.

1) Suhm, om Odin s. 55.

2) Glossar. Sviogoth. v. *Note*. I stället för *Thunaer ende* läser för öfrigt Ihre: *Thuna erende*, hvilket tolkas med *plucorum cultores*.”

kala (nüchterne) men oskyldiga lära? Ett krigiskt folk kunde ej behöfva den. Men väl har det skandinaviska hästoffret en i ögonen fallande likhet med det högtidligaste af Brahmaniska offerbruken."

Samma öfvertygelse har redan Buchanan 1) yttrat: "det är knapt möjligt, säger denne Författaren, att tvenne religioner kunna vara mera skiljaktiga, än den Odinska och Burmaniska." — Verkligen, ju mera man gör sig förtrogen med dem båda, ju mer måste man erkänna riktigheten af denna mening. Om den eddiska läran i början blott erkänt en enda Gud, Allfader, så är den dock i sin nuvarande form polytheistisk, och denna förändring synes just hafva begynt med den äldste Odin, i det att tvenne andra gudar och en ny gudasiägt med honom uppträdde. Buddhisterne åter lära: "Godama är den enda sanne guden 2). De neka att Gud skapat världen 3), hvilket blott skett och sker genom döda atomistiska krafter 4). Både Odins och Buddhas dyrkare hafva trött och tro på en slags själavandring, sannolikt en lemning af en äldre, högre lära; men de sednare föreställa sig den sålunda, att sedan ett djur eller en menniska dött, dör själen jemte kroppen, men att efter denna upplösning ur samma grundämnen ett annat väsen, som uppbär belöningen eller straffet för det föregångna lifvets handlingar, blifver antingen ett djur, en menniska, eller Ande, till dess det genom en fullkomligare lefnad förvärfvat Nienban (salighet) 5). Detta är således ingen egentlig metempsychos, utan en materiel nyfödelse.

Det är i allmänhet erkänt 6), att våra Fäder ej saknade allt begrepp om själavandringen. En

1) Sid. 139. 2) Sid. 149. 3) Sid. 151. 4) Sid. 9, 26.

5) Sid. 27.

6) Bartholin, Antiqu. p. 208.

nyare forskare 1) har dock nekat det, menande att man af en falskt använd analogi, hämtad från Celternes tro, dertill slutat. Men huru då förklara följande ställen i Eddan, så vida man ej alldeles förkastar dem såsom oäkta: "Helgi ok Svava er sagt at væri endrborin" d. ä. det är sagdt, att Helge och Svava blefvo återfödde 2). — Þat var trúa i forneskjo, att menn væri endrbornir, en þat er nú kalluþ kerlinga villa. Helgi ok Sigrún er kallat at væri endrborin, hét hana þá Helgi Haddin-gaskadi en hón Kara Hálfðanar-dóttir. Sva sem queþit er i Káruþjóm, ok var hón valkyrja"; d. ä. det var en tro bland de gamla, att menniskor blefvo återfödde; men det är kalladt káring-villa. — Helge och Sigrun sägas hafva blifvit återfödde, och kallades han då Helge Hadding-gaskade, men hon Kara Hálfðans-dotter, såsom qvædet är i Karas sänger; ock var hon Valkyria 3).

Våra förfäder och deras Gudar lefde ett kraftigt lif på jorden och fortsatte det, under samma förhållanden, i Vallhall; en lära, som ej hemligt hviskades i några mysterier, utan var en allmänt antagen folkstro. Deraf härledde sig deras förakt för döden, deras ofta lättsinniga spel med lifvet, som är karakteristiskt för de nordligare folkstammarna. Under det, att de öfrige Hedningarne, med undantag af någre få Vise, hvars hopp led-sagades af aningen till ljusare rymder, dystre, med hemsk försakelse, gingo till mötes ett hem,

der de döda
omedvetande bo, blott bilder af själade menn'skor 4); —

1) Stuhr, Nord. Altherthüm. p. 124.

2) Sæmund. Edda. Heiga-qvædet, Hat. Skada, Öfvers. af Afzelius. Stockh. 1818, s. 141.

3) Dens. Völsunga-Quäd. s. 163.

4) Iliad. XI. 474, 75.

då Achilleus, enligt sitt folks föreställningar, öppet uttrycker sig:

Ädle Odysseus; nämn ej ett ord till tröst för min bortgång!
 Hellre som dagsverkskarl på åkern ville jag tjena
 Hos en behöfvande man, som knappt själf njuter sin berg-
 ning,

Än att beherrska som drott de förbleknade samtliga Döda 1).

undervisades åter, i sjelfva det vilda, blodiga Gallien, folket i en lära, som den höfsade samtiden med häpnad förnam.

. . . J lären, Druider, att Skuggorna vandra
 Ej till Erebi tigande hem, ej neder till Plutos
 Bleka land; att lemmarna än beherrskas af samma
 Ande i annan verld: att döden i midten af lifvet
 Står, om sann är er sång! O folk, som skådas af Polen,
 Säll är er villa, ty ej den skräck, som af qual är det största,
 Kännen J, fruktan för intetblifvelsen. Derför ej mannen
 Räds att för jernet blotta sitt bröst: ej för tanken på döden
 Dignar hans själ: hvem sparar ett lif, som ej rymmer för
 evigt?

Buddhisternes Nienban består åter i en fullständig negation af alla mänskliga förhållanden 2), hvarföre äfven den italienska presten Vincenzo Sangermano, för hvilken Buchanan har att tacka sin kunskap om Burmanernes religion, öfversätter detta ord med förintelse 3). Fo, den chinesiske Buddha, lärde att människans högsta mål var att göra sig lik gudarne, och att detta skedde ju mer man närmade sig till stenens natur 4). Rahans (de Burmaniske presterne) jemföra det mänskliga

1) Ders. v. 487-90.

2) Sid. 27. 148. 3) Sid. 27.

4) Se min uppsats om Händuernes Religion i St. Lit. Tids. 1821 N:o 1 o. f.

lifvet med ett sjukdomstillstånd: saligheten med helsan: men liksom vi ej kunna säga hvaruti helsan består, annat än uti en afsöndring af allt ondt, allt ofullkomligt; liksom vi ej göra oss någon bestämd föreställning om Nienban, de saliges tillstånd. Fem voro de lagbud, som Godama utgaf, i ändamål att alla menniskor skulle följa dem och derigenom blifva salige, nemligen att 1. icke döda något lefvande väsende, hvarken menniska, djur eller det minsta kräk. 2. Icke stjäla. 3. Icke med våld bortröfva en ammans hustru eller frilla. 4. Icke ljuga. 5. Icke dricka hvarken vin eller annan hetsig dryck, eller njuta något, som ger rus. — Alla dessa lärosatser äro motsatsen af det, som också de frommaste af våra fäder nästan dagligen utöfvade, utan att det minsta tro sig fela.

Vi hafva här med afsigt sammanställt just det hufvudsakligaste i all religion; ännu större skulle afvikelsen blifva om vi ville uppdraga en parallelerande tafla mellan det yttre ceremoniella i gudstjensten, folkets förhållande till presterne, som hos Burmanerne ej förstå sig på de trollkonster och under, som de nordiske ständigt utöfva, liksom ännu Brahminerne, äfven midt ibland Buddhadyrkare, som ej äro mindre vidskeplige än andra hedningar och därför till de länder, der Buddhas tro är den herrskande, inkalla Brahminerna från Hindostan. I dessa länder föra Presterne, i motsats mot de nordiske och germaniske, ett från folket afsöndradt kloster-lif, i Hindostan finnas båda lefvadssätten: der äro Presterne än ministrar hos konungarne, än anachoretiske helgon i den strängaste stil. I Nordens tempel, i Germaniens skogar omgäfvos offertjensten, presterne och deras handlingar af skräck och fasa: de Burmaniske Rahan äro öfverallt fridens budbärare, och frid, lugn, hvila, den lära de predika.

Dock det anförda torde vara nog till bestyrkande af att Buddhaismen och Edda-religionen äro tvenne fullkomligt olika läror, och att svårigen, enligt hvad Ritter velat visa, Buddhistiske Prester kunnat införa sin lära i det nordliga Europa. Denne Forskare, ehuru väl han aldrig gjort oss uppmärksamme på den stora åtskillnaden mellan dessa båda religioner, söker dock afvända tillämpningen på sitt historiska system derigenom, att han alltid hänvisar oss på en äldre prestreligion, en äldre Buddhaism. Men om både den nuvarande Buddhaismen och våra fäders tro äro grenar af samma lära, så måste man ändock kunna urskönja något spår af öfverensstämmelse; de differencer, vi ådagalagt, äro dock större än den, man billigtvis kan föra på räkningen af olika klimat, olika lynne hos de folkslag, som uppfattat dem, och på räkningen af alla öfriga tillfälliga omständigheter, som pläga förändra tingens yta men ej deras väsende.

Vi beröra nu en annan likhet, hvilken Ritter trott sig upptäcka emellan ifrågavarande religioner. Han har liksom flere andra fornforskare 1) antagit, att våre förfäder hafva under Solen dyrkat Odin, emedan han är densamme som Dellingur, hvilken i Edda kallas Nattens gemål och Dagens fader, och emedan Julen, en högtid, egnad åt den, jorden sig närmande, Solen, var invigd åt Odin. Vi neka ej att detta någongång så må hafva skett, men denna lära är i Edda alldeles icke framställd; tvertom yppar sig dervid den frågan, hvarföre, om Odin och Solen voro samma gudomligheter,

1) Torfæus, Ser. Dynast. Dan. p. 114. Rudbeck Atlant. II. c. 5. Keisler apud Sched. de D. German. p. 777 §. 14. Renhielm in Olavi Sag. c. 39. Erics (Erichsen) de Nomin. propr. p. 41. Björner, Antiqu. p. 51 not. g. Verelius in Gotrici et Hrolfi Sag. c. 7, p. 42-46. Falkenstein, Thüring. Chron. I. 151. Suhm om Odin I. 151. Stjernhjelms, Anti Cluver. p. 158.

den första dagen i veckan fått sitt eget namn af Solen, liksom den andra af Månen, den tredje efter min tanke af Jorden (*Disa*, ehuru Suhm påstår, att Tisdagen, dansk. Thirsdag fått sitt namn af Tyr). Dessa trenne dagar hafva i vår Kalender sitt namn af Planeterne: de trenne följande af de tre högsta gudomligheterna; så att Solen be-tecknat sin egen dag i Kalendern, Odin en annan.

Å andra sidan har, såsom vi sett, Ritter öfverallt bemödat sig att visa, att Buddha vore identisk med Sur, Korus, Solen, ätvensom med Odin. Men här måste vi i läsarens minne återkalla den förut af oss anmärkta hittills öfversedda omständigheten, att enligt Hinduiska Genealogien är Buddha en son af Tschandra, Månen, och fader till Puru, den förste Radsja af Månens stam 1). Enligt Mahabharat är det han, som störta Solens ätt, och ifall Panduerne, enligt Fr. Schlegel 2), höra till Månbornen, så har den högste Guden incarnerat sig i Månens slägt, för att förderfva den herrskande Dynastien. Således är Buddha, långt ifrån att vara densamme med Solen, tvertom den, som synes hafva upphäft den gamla solardyrkan, förföljt dess anhängare och sjelf infört en ny religion. Vi neke derfore icke, att denna omhvälfning kunnat tilldraga sig ännu tidigare än Brahma-cultens införande: Brahmaismen kan hafva uppstått såsom en ny sekt ibland Buddhaisterne, eller genom främlingar vara införd. Denna har mycket mer i det yttre, än i sitt innersta, gemensamt med Buddhaismen, men den har äfven flera beröringspunkter med den fordna persiska, äfvensom den skandinaviska religionen. Den

1) Bagavedam, Bok 9.

2) Ueber die Weisheit der Indier s: 284. Enligt hans åttledning var Puru stamfader för både Panduer och Koruer. Men Puru göres der till Buddhas son, och Buddha säges vara född af Chondro eller Månen.

synes verkligen i flere drag förråda ett nordligare ursprung, åtminstone i jämförelse med Buddhaismen, olämplig för ett nordligare land, der naturen sjelf ej gynnar en passiv hvila, utan tvertom uppfordrar till strid och verksamhet.

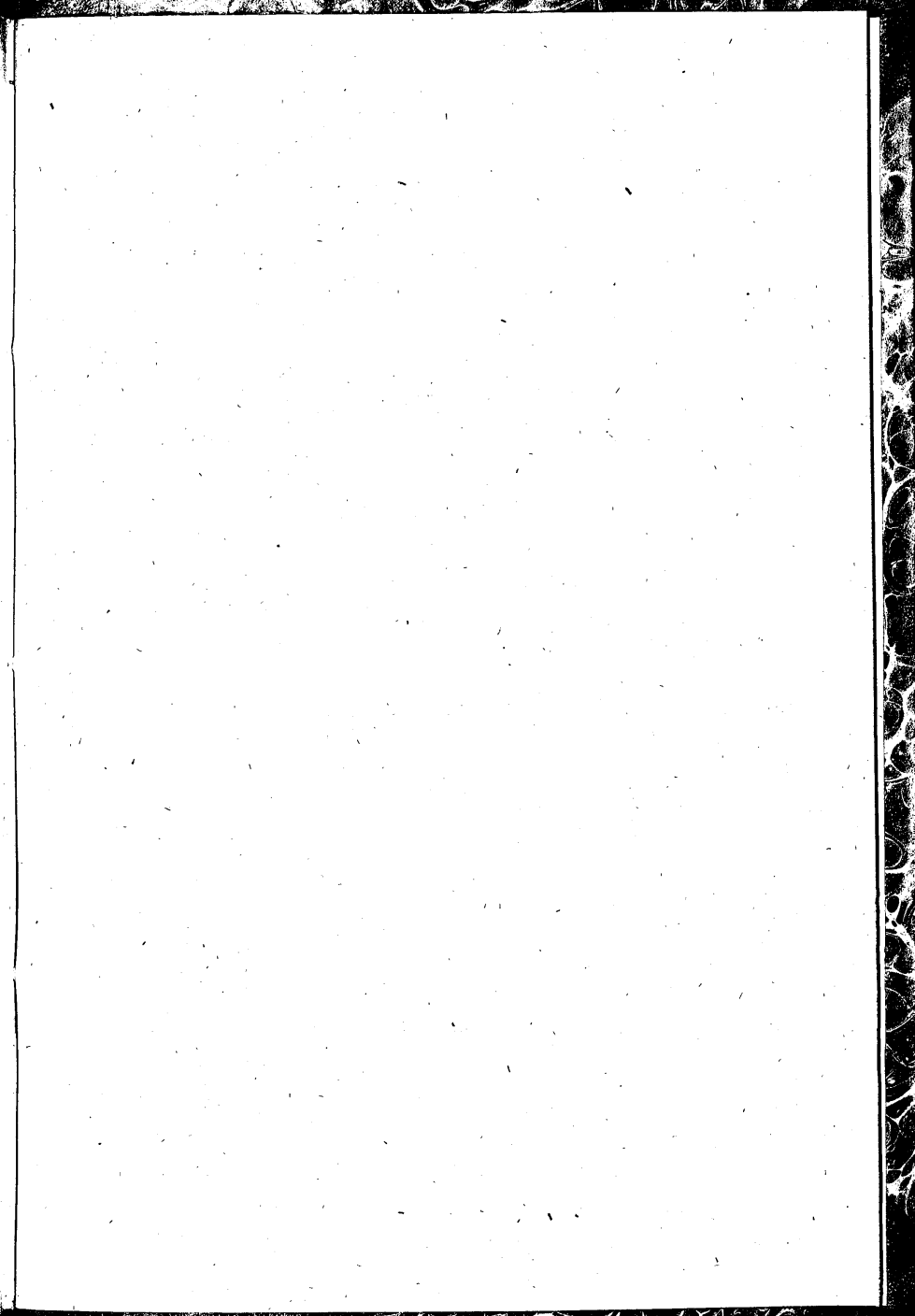
Jag har framkastat dessa tvifvelsmål, icke för det jag tilltror mig kunna upplösa den svåra frågan, utan för att gifva läsaren anledning till närmare eftersinnande. Dock må jag erkänna att jag tror, det Wodan och Buddha så vida äro beslägtade, att detta gemensamma namn på de äldsta högasiatiska språken, liksom i andra dialekter *Godan*, *Guoten*, pers. *Kodan*, sedan *Gott*, *Gud*⁴⁾, betecknat det högsta Väsendets namn. Buddha heter också *God-ama*. Till samma ordclass hörer äfven, enligt min förut yttrade gissning, *Khod* (i *Sammona-khodom*), förmodligen lånad från Pali-språket, nära beslägtadt med sanskrit, således ett hög-asiatiskt språk. Jag änser det, i anledning af Ritters undersökningar högst sannolikt, att Hinduernes och våra egna förfäder kunnat hafva samma religion i HögAsien d. v. s. vara Buddhister, dyrkare af det enda sanna väsendet. Men jag har sökt ådagalägga, att Odin och Buddha, såsom historiska personer icke äga den minsta frälskap, och att, i fall båda, såsom troligt synes, ro mer än mythiska personer, så har den omskapning af gamla religionen, hvilken hvar och en af dem i sitt land företagit, varit så genomgripande, att af den äldsta culten knapt mer än det högsta Väsendets namn blifvit öfrigt.

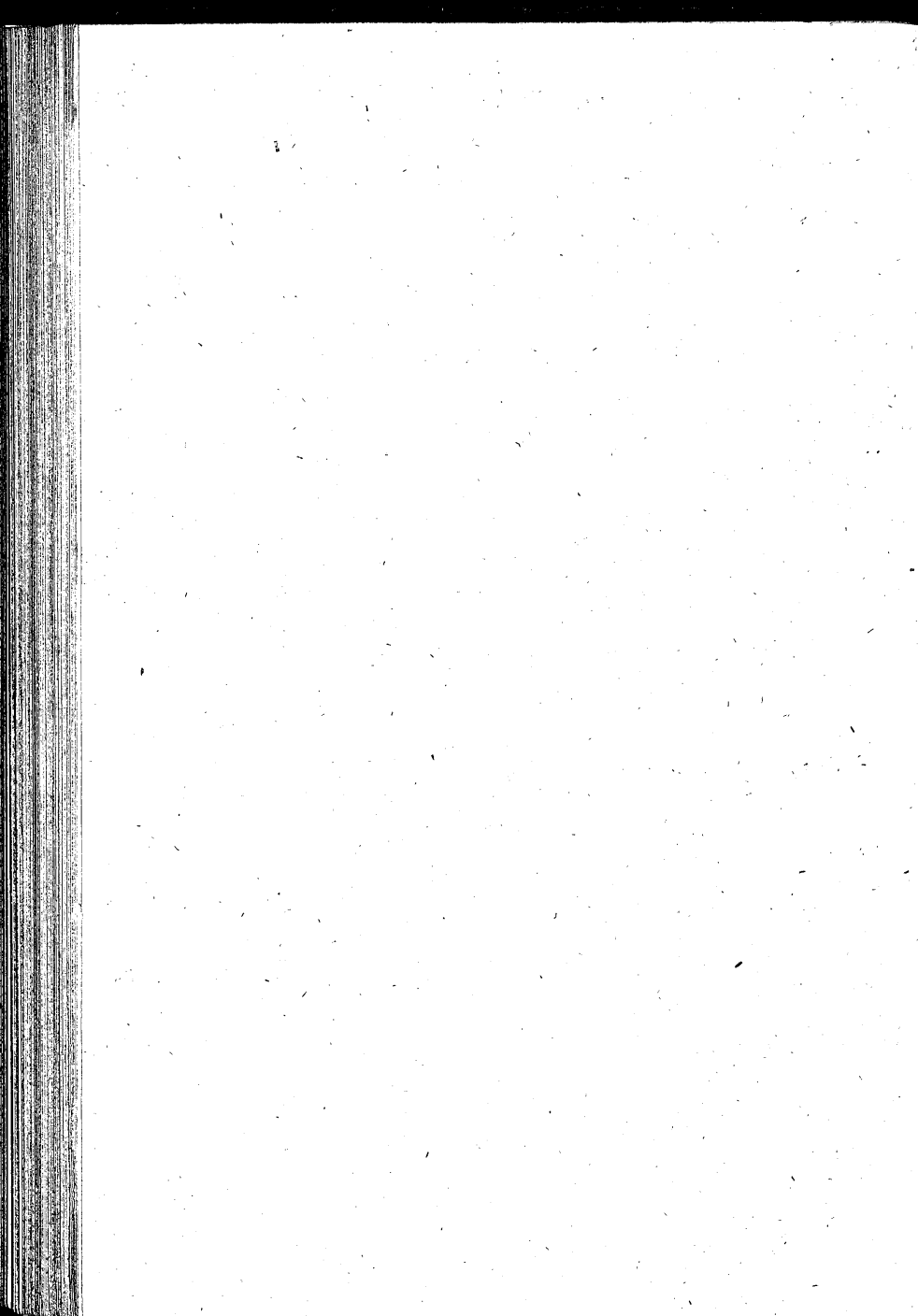
4) J. G. Vossius, de Idololatria, Lib. I. cap. 37.

W. F. PALMBLAD

R Ä T T E L S E R :

- | | | | | | |
|------|----|-------|----|-------|--|
| Sid. | 3 | vers. | 10 | står | <i>än min</i> : läs <i>än, min</i> |
| - | 4 | - | 12 | st. | <i>allen l. allena</i> |
| - | - | - | 17 | bör | vara comma efter <i>brinnande</i> |
| - | 14 | - | 13 | st. | <i>nu ändring l. förändring.</i> |
| - | 17 | - | 8 | st. | <i>hamn, l. namn</i> |
| - | 58 | - | 11 | st. | <i>Biskoppens l. biskopens.</i> Denna rättelse behöfs allestädes, der detta ord förekommer, hvars etymologi ej mindre än versens scansion fordrar ett enkelt p |
| - | - | v. | 17 | st. | <i>hvars l. hans</i> |
| - | 20 | - | 6 | st. | <i>lundar l. lunder</i> |
| - | 22 | - | 16 | efter | <i>storhet</i> sättes punkt |
| - | 23 | - | 17 | st. | <i>Väntande l. väntade</i> |
| - | 27 | - | 13 | st. | <i>Din vilja l. den vilja</i> |
| - | - | - | 18 | st. | <i>hindrande l. hotande</i> |
| - | 34 | - | 4 | comma | ettér <i>sonson</i> borttages |
| - | - | - | 10 | bör | vara punkt efter <i>finna</i> |
| - | 38 | - | 3 | st. | <i>plågornas l. plågarens</i> |
| - | - | - | 10 | bör | vara comma i stället för punkt efter <i>staden</i> |
| - | 39 | - | 14 | st. | <i>är l. styr</i> |
| - | 40 | - | 5 | bör | vara punkt efter <i>baden</i> och comma i stället för punkt efter <i>jag</i> på nästa rad |
| - | 42 | - | 17 | st. | <i>drömma l. drömma.</i> |
| - | 46 | - | 9 | st. | <i>han l. hon</i> |
| - | - | - | 16 | st. | <i>Euainon l. Euxinen</i> |
| - | 49 | - | 4 | st. | <i>Nu l. Än</i> |
| - | - | - | 11 | st. | <i>Hvad Englar, l. hvad salige Englar</i> |
| - | 51 | - | 1 | st. | efter <i>den strömmar</i> l. efter <i>d^m stämmer</i> |
| - | 54 | - | 10 | st. | <i>så hör jag min dröm l. så i^m jag min dröm</i> |
| - | - | - | 13 | st. | <i>der l. den</i> |
| - | 63 | - | 1 | st. | <i>svärmeriet l. svärmerit</i> |
| - | 66 | rad. | 28 | efter | <i>månen</i> tillägges: och <i>deltaga i den heliga Alliancen</i> |
| - | 67 | - | 5 | st. | <i>granskningen l. den granskning</i> |





A.L.
Tolliver
50

